

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI

BİLİŞİM ÇAĞINDA KADINLARIN KARTPOSTAL ÜZERİNDEN
KURDUKLARI SİMGESEL ETKİLEŞİM
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:

20136109 OĞUZ ÖZTOSUN

Danışman:

Prof. Dr. FİRDEVS GÜMÜŞOĞLU

İSTANBUL - 2015

Oğuz ÖZTOSUN tarafından hazırlanan **Bilişim Çağında Kadınların Kartpostal Üzerinden Kurdukları Simgesel Etkileşim** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 19 / 06 / 2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Firdevs GÜMÜŞOĞLU (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Serpil ÇAKIR (İst.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Verda İRTİŞ (GS Ü. Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

Sayfa no.

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
SUMMARY.....	IV
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	3
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Yapılandırılmış Bir Yapı Olan Habitus Üzerine.....	7
2.2. Toplumsal Bir Olgu Olarak İletişim.....	15
2.3. İletişimin Bilişim Çağındaki Yeni Formları.....	21
2.4. Dil ve Söylemin Simgelerle İlişkisi.....	27
2.5. İdeoloji Üzerine.....	36
2.6. Bir İdeoloji Olarak Feminizm.....	39
2.7. Sahne ve Sahne Arkası Etkileşim.....	47
3. ÇALIŞMANIN BULGULARI.....	52
3.1. Kartpostalın Kısa Tarihi.....	52
3.2. Hediye Olarak Kartpostal.....	54
3.3. Simgesel Olarak Hediye Anlamı.....	63
3.4. Toplumsal Cinsiyette Özür Dileme.....	70
3.5. Bilişim Çağında Arkadaşlık Arayışları.....	80
3.6. Arkadaşlık İlişkisinin Ötesinde.....	90
3.7. Davet Üzerine.....	95
3.8. Simgeler Üzerinden Kartpostallar.....	99
4. SONUÇ.....	108
5. EKLER.....	113
6. KAYNAKLAR.....	123
7. ÖZGEÇMİŞ.....	128

ÖNSÖZ

Kadınlar tarihsel süreçte, erkek egemen sistemin bir sonucu olarak, erkekler tarafından ezilmişlerdir. Doğduğumuzda toplumsal cinsiyet kodlarıyla çevrelenmiş bir toplumsal dünyaya geliriz. Yaşadığımız toplumsal çevre kişiliğimizin oluşmasında önemli bir rol oynar. Böylece toplumsal cinsiyet rolleri farkına varmadan içselleştirilir. Her toplumun kendi kültürel değerleri olsa da, toplumsal cinsiyet rolleri tüm insanlık için ortak bir sorundur. Gündelik hayatta bu rollerin yeniden üretimiyle sıklıkla karşılaşırız.

Bu tezde, farklı toplumsal çevrelerin belirlemiş olduğu, farklı kişiliklerin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretilip üretmediği, kartpostal metinleri üzerinden incelenecektir. Tezin kuramsal çerçevesini oluşturan bölümde, içinde bulunduğumuz bilişim çağının insanlığı nereye getirdiğine değinilecektir. Bunu görebilmek için, özellikle farklı sosyolojik yaklaşımlar seçilerek harmanlanmış bir kuramsal çerçeve ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma bulgularımızın olduğu bölümde ise, 120 ülkeden 1243 kartpostal üzerinden toplumsal cinsiyete dair bir analiz yapılacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında fikir veren Prof. Dr. Ali ERGUR'a, danışmanım olan ve beni toplumsal cinsiyet araştırmalarına yönelten Prof. Dr. Firdevs GÜMÜŞOĞLU'na, ne zaman ihtiyacım olsa yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Verda İRTİŞ'e, benimle hayatın güzelliklerini ve zorluklarını paylaşan kardeşim Ediz ÖZTOSUN'a ve son olarak eğitimime verdiği 2210 Yurt İçi Yüksek Lisans Bursu ile destek olan TÜBİTAK – Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2015

Oğuz ÖZTOSUN

ÖZET

(BİLİŞİM ÇAĞINDA KADINLARIN KARTPOSTAL ÜZERİNDEN KURDUKLARI SİMGESEL ETKİLEŞİM)

Doğduğumuz andan itibaren toplumsal bir çevrede yaşarız. Bu toplumsal çevrede sayısız etkileşime gireriz. Bu etkileşimler sonucu, farklı sermayeler kazanırız. Bu sermayeler, ekonomik, kültürel ve sosyal olarak kategorilendirilebilir. Toplumsal çevrede yaşamamız sebebiyle, iletişime ve dolayısıyla da dile ihtiyaç duyarız. Konuşulan dili nasıl kullandığımız önemlidir. Sahip olduğumuz sermayeler dilin kullanımını belirler. Toplumsal cinsiyet de içinde yaşanılan toplumsal çevre ve iletişim yoluyla yeniden üretilir. Bu yeniden üretim, kadını erkeğe göre aşağıda konumlandırır. Bu konumlandırmanın içselleştirilmesi de, kadının gündelik hayatında gerçekleştirdiği her eylemde kendini gösterir. Bir iletişim formu olan kartpostal gönderimi üzerinden de toplumsal cinsiyetin yeniden üretilip üretilmediği okunabilir. Kartpostalın göndericiyle alıcı arasında bir etkileşim yaratması, somut bir nesne olan kartpostalı soyut bir köprüye dönüştürür. Buradan da toplumsal cinsiyetin konumu üzerine bir analiz yapılabilir.

ANAHTAR KELİMELEER: Habitus, simge, etkileşim, toplumsal cinsiyet, kadın, iletişim, dil, kartpostal.

SUMMARY

(SYMBOLIC INTERACTION OF WOMEN THROUGH POSTCARDS IN INFORMATION AGE)

We live in a world which is surrounded by society, since we have been born. We have have numerous interactions in social environment. We gain various capitals in consequence of these interactions. These capitals could be categorized as economical, cultural, social capitals. Communication and language are needed because of the social environment where we live in. The way of speaking the language is important. We could say that the way of speaking the language is determined by the capitals that we have. Gender is reproduced by the communication and the social environment. Womanhood is dominated by the patriarchal system. We could see the internalization of this domination in everyday life and we could read the fact that if there is a reproduction of gender roles through postcards which is a form of communication. The postcard could create an abstract bridge between sender and receiver after a process of interaction. We could analyze the position of the gender through this interaction.

KEY WORDS: Habitus, symbol, interaction, gender, woman, communication, language, postcard.

1. GİRİŞ

Bilişim Çağında Kadınların Kartpostal Üzerinden Kurdukları Simgesel Etkileşim isimli bu tez giriş, kuramsal çerçeve, çalışmanın bulguları ve sonuç olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Bu tezin ortaya çıkışı 2010 yılında yapılan Avrupa turunda, Roma’da satın alınan bir kartpostalla başlamıştır. Bu kartpostalı, diğer şehirlerden alınan kartpostallar izlemiştir. Daha sonra kartpostalların, ülkeler arasında kültürel farklılıkları göstermesi üzerinden alternatif, sosyolojik ve antropolojik sayılabilecek bir çalışma yapmak akla gelmiştir. Büyük bir koleksiyona dönen topladığımız kartpostallar, bizi Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Lisans Programı dahilinde bitirme tezi yazmaya yönlendirmiştir. Bitirme tezi ‘*Une analyse sur les formes des relations sociales par la carte postale comme une ancienne habitude à l’époque d’Internet (İnternet Çağında Eski Bir Alışkanlık Olan Kartpostal Tarafından Kurulan Toplumsal İlişki Biçimleri Üzerine Bir Analiz)*’¹ başlığı altında yazılmıştır.

Aradan geçen zaman sonucunda, bu kartpostal koleksiyonunun farklı bir yaklaşımla ele alınması gerektiği düşünülmüştür. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Genel Sosyoloji ve Metodoloji Yüksek Lisans Programı dahilinde alınan “5127 Toplumsal Cinsiyet ve Ders Kitapları” isimli derste yürütülen metodoloji, elimizdeki kartpostalların toplumsal cinsiyet üzerinden okunabileceği yönünde bize bir ışık tutmuştur. Göndericilerin, yazdıkları birçok metinde toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretmeleri, bu tez çalışmasının yapılmasında bizi harekete geçirmiştir. Bu sebeple, bu tezin yazımı için yola çıkılmıştır. Bunun sonucunda, koleksiyonumuz dahilindeki kartpostalların kadınlar ve toplumsal cinsiyet üzerinden yeniden okunmasına karar verilmiştir. Bu tez çalışmasının esin kaynağı ise Thomas ve Znaniecki tarafından kaleme alınan ‘*The Polish Peasant in Europe ve America*

¹ Oğuz ÖZTOSUN, *Une analyse sur les formes des relations sociales par la carte postale comme une ancienne habitude à l’époque d’Internet*.

(*Amerika ve Avrupa’da Polonya Köylüsü*)² isimli Polonya köylülerinin mektupları üzerine olan çalışmadır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bugün bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ışığında yaşamaktayız. Hayatımıza etki eden bu gelişmeler, bizi tüm insanlığın birbirini anladığı, küresel anlamda sorunların olmadığı, kadın-erkek eşitsizliği başta olmak üzere daha birçok konudaki eşitsizliklerin ortadan kalktığı bir geleceğe götürür mü, bilememekteyiz. Bugün bildiğimiz, bilim ve teknikteki gelişmelerin, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıyla aynı paralelde gitmediğidir. Sadece Türkiye’de değil, dünyanın birçok yerinde toplumsal eşitsizlikler sürmektedir. Aynı sorun toplumsal cinsiyet alanında devam etmekte ve kadınlar hala ikinci cins olarak görülmektedir.

Kadın tarih boyunca erkek üzerinden tanımlanmıştır. Kutsal kitaplardan başlamak üzere bu durumla karşılaşmaktadır. *Kitabı Mukaddes*’te kadın üzerine şöyle yazılmıştır: “Adamın yalnız olması iyi değildir; kendisine uygun bir yardımcı yapacağım. Ve Rab Allah adamın üzerine derin uyku getirdi, ve o uyudu; ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı, ve yerini etle kapladı; ve Rab Allah adamdan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı, ve onu adama getirdi.”³ Benzer bir durum *Kur’an-Kerim*’de şöyle geçmektedir: “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilip yayan Rabbiniz’den sakının.”⁴ Bugün dinlerin ve Tanrı buyruklarının insanlar üzerindeki etkisi yadsınamaz. Dinlerin kadınları bu şekilde erkek üzerinden tanımlamaları da, kadının toplumsal olarak ikinci cins kabul edilmesinde en önemli rollerden birini oynamaktadır. Benzer biçimde, Kilise’nin dinsel egemenliğine karşı çıkan Aydınlanma düşünürleri de kadını aşağı konumda görmektedirler. Örneğin Rousseau, *Emile*’de, “Kadına ve erkeğe düşen görevler eşit değildir ve olamaz. Kadının, erkekten kaynaklandığını sandığı kabul edilemez eşitsizlikten yakınmaya hakkı yoktur; bu eşitsizliği getiren kesinlikle insan değildir ya da bu eşitsizlik en

² W.I. THOMAS – F. ZNANIECKI, *The Polish Peasant in Europe and America*.

³ *Kitabı Mukaddes, Eski Ahit*, 2.

⁴ *Kur’ân-ı Ker’im ve Açıklamalı Meâli*, 76.

azından ön yargıların değil aklın bir sonucudur: doğa tarafından çocuğu karnında taşımaya mecbur bırakılan öbürüne karşı sorumlu olması gene doğanın getirdiği bir durumdur.”⁵ der. Rousseau’nun bu yaklaşımı, Aydınlanma düşüncesinde de toplumsal eşitsizliklerin kadın-erkek üzerinden devam ettiğine kanıttır.

Biz bu çalışma dahilinde kadınların ikinci planda bırakılmaları üzerine sosyoloji yüksek lisans tezi yazmaktayız. Tarihe baktığımızda kadınların ikinci planda bırakılmaları yalnızca sosyal bilimler alanında olmamıştır. Çakır’a göre, “Sadece, sosyoloji, iktisat, felsefe gibi sosyal bilimlerde değil, fen ve sağlık bilimlerinde de baskın özne, erkektir. Örneğin tıp kitaplarında ‘insan’ olarak tanımlanan erkek bedenidir. Hastalıklar, anatomi – üreme organları ve göğüsler hariç – hep erkeğe göre tanımlanmış; bilim erkeğe göre, erkek tarafından biçimlenmiştir.”⁶ Biz de bu tez çalışmasında kadınların, kartpostallar yoluyla kurdukları ilişkiler üzerine bir inceleme yapmaktayız. Genel olarak amacımız toplumsal cinsiyet araştırmalarına farklı bir konu üzerinden yeni bir bakış kazandırmak, bilişim çağının kartpostal gönderimini ne derece etkilediğini görmek olacaktır. Aynı zamanda evrensel ölçekte bir kadın habitusunun varlığını sorgulamak, kadınların kurdukları etkileşimlerde simgeleri ne ölçüde kullandıklarına dair bir düşünüş yaratmak da çalışmamızın diğer amaçları arasındadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu tez çalışması bir koleksiyon üzerinden yapılmıştır. Bu sebeple, kısaca bu koleksiyonun hikayesinden bahsetmek gerekir. Her şey 2010 Temmuz ayında gittiğimiz bir Avrupa turunda Roma’dan alınan bir kartpostalla başlamıştır. Turumuzu bitirip İstanbul’a döndüğümüzde dünyanın her yerinden kartpostalımızın olması arzusuyla bir koleksiyon çalışması başlatmaya karar verdik. Özellikle ‘facebook’ olmak üzere sosyal medya kanalları üzerinden insanlara ulaşıp, bizim için kendi şehirlerinden bir kartpostal göndermelerini rica ettik. Karşılaştığımız durum şaşırtıcı bir sonuç doğurdu. Kartpostal gönderme

⁵ Jean-Jacques ROUSSEAU, *Emile ya da Eğitim Üzerine*, 639.

⁶ Serpil ÇAKIR, *Osmanlı Kadın Hareketi*, 32-33.

ricamıza, 120 ülkeden olumlu yanıt aldık. İşin ilginç tarafı, ricamızı kabul edenlerin büyük çoğunluğunun kadınlar olmasıydı.

Büyük çoğunluğu kadınların oluşturması sebebiyle, kadınların neden kartpostal göndermeye erkeklerden daha istekli oldukarı üzerinden bir çalışma yapmak bize çok yerinde görülmüştür. Bu sebeple de kadınların göndermiş oldukarı 1243 kartpostal üzerinden bir inceleme yapma kararı aldık. Bu kartpostalların 871 tanesinde göndericiye ait metinler varken, 372 tanesi ise boş olarak gelmiştir. Gönderilerimizin geldikleri ülkeleri aşağıdaki şekilde alfabetik olarak sıralayabiliriz: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Arnavutluk, Avusturalya, Avusturya, Azerbaycan, Belarus, Belçika, Belize, Birleşik Arap Emirlikleri, Bolivya, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Cezayir, Cook Adaları, Çek Cumhuriyeti, Çin, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Dominika, Ekvador, El Salvador, Endonezya, Ermenistan, Estonya, Etiyopya, Fas, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Fransız Polinezyası, Galler, Gana, Gine, Grenada, Guadeloupe, Guatemala, Guyana, Güney Afrika, Güney Kore, Gürcistan, Haiti, Hırvatistan, Hindistan, Hollanda, Honduras, İngiltere, İran, İrlanda, İskoçya, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kamboçya, Kamerun, Kanada, Karadağ, Katar, Kenya, Kıbrıs, Kırgızistan, Kolombiya, Kosova, Kosta Rika, Kuzey İrlanda, Küba, Laos, Letonya, Litvanya, Lübnan, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Maldivler, Malezya, Malta, Meksika, Mısır, Moldova, Mozambik, Namibya, Nepal, Nijerya, Nikaragua, Norveç, Özbekistan, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Porto Riko, Romanya, Rusya, Senegal, Sırbistan, Singapur, Slovakya, Slovenya, Suudi Arabistan, Şili, Tayland, Tayvan, Trinidad ve Tobago, Tunus, Türkiye, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Umman, Venezuela, Vietnam, Yeni Kaledonya, Yeni Zelanda ve Yunanistan.

Kartpostal gönderen göndericilerimizi, çalışma içinde kısaca göndericiler olarak anacağımızı da belirtmemiz gerekir. En küçük göndericimiz Trinidad ve Tobago'dan on iki yaşında, en yaşlı göndericimizin ise Galler'den yetmiş yaşındadır. Ne yazık ki tüm göndericilerin yaşlarına ulaşmamız mümkün olmamıştır. Birçok kadın yaşını belirtmekten çekinmiştir. Dünyanın birçok yerinde, kadınlara yaşlarının sorulmaması gerektiği üzerine var olan kalıplaşmış düşünce bir kez daha karşımıza

çıkmıştır. Bu da bize kadınlar üzerinden kalıplaşmış bir toplumsal durumu göstermesi açısından önemli bir noktadır.

Çalışmanın evrensel bir ölçekte olması bize toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden evrensel bir çıkarım yapabilme olanağı sunmaktadır. Bu geniş kapsamı dolayısıyla çalışmanın makro sosyolojik olduğunu kabul etmemiz gerekir. Her ne kadar, aynı ülkelerden kadınların gönderdikleri kartpostallar, gönderilen o ülke ölçeğinde bir çıkarım yapmaya elverişli olsa da, bu yönde bir girişimimiz bu çalışmada olmayacaktır. Çalışma sonucundaki bulgular da bu durum göz önünde bulundurularak okunmalıdır. Çalışmada düşünülmesi gereken önemli bir nokta da göndericilerin erkeklerden oluşması durumunda nasıl bir sonuç çıkaracağıdır. Çalışmamız dahilinde bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda erkek gönderici olduğunu belirtmemiz gerekir. Buna karşın, sayının az olması sosyolojik çıkarım yapmanın önüne geçmektedir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bir çalışmanın sosyolojik olabilmesi için belli başlı hususlar gereklidir. Sosyoloji nedir sorusuna Giddens'in verdiği cevap bu hususları açıkça göstermektedir: "Sosyoloji insan topluluklarını araştırmakla ilgilenir. Gerçekte gözlenebilen konularla ilgilenir, ampirik araştırmalara dayanır ve olgulara anlam kazandıracak kurumları ve genellemeleri formüle etmek üzere yapılacak girişimleri de kapsar."⁷ Görüldüğü gibi bir çalışmanın sosyolojik sayılması için ampirik araştırmalara dayanması gerekmektedir.

Bu çalışmada elimizdeki kartpostalları iki yönlü olarak ele almaktayız. Öncelikle 120 ülke gibi geniş bir yelpazemizin olması ve her kartpostal metninin göndericilerin kendi ülke ve kültürlerine dair izler taşımaları, çalışmaya etnografik bir alt yapı kazandırmıştır. İkinci olarak göndericilerin yazmış oldukları metinlerin analizi yapılacağı için genel olarak yöntemimizin söylem analizi olduğunu söylenebilir. Sosyolojik bir çalışmada tek yönlü bir yöntem yetersiz kalabilir. Bu sebeple de etnografik alt yapının söylem analizi ile desteklenmesi daha sağlıklı

⁷ Anthony GIDDENS, **Modernliğin Sonuçları**, 5.

sonuçlar elde etmemizi sağlar. “Tek bir yöneme katı bir biçimde bağlı kalmak, bir ekole aidiyeti tanımlar: Örneğin simgesel etkileşimciler ‘etnografi’ kültürle, etnik-yöntem bilimciler konuşma çözümlemesi konusundaki tutkularıyla tanınırlar. Bundan dolayı, söylem çözümlemesi ile etnografik çözümlemeyi birleştirmek, yöntem bilimsel tek tanrıcılıktan cüretkâr bir kopuş olarak görülür. Aynı eleştiriyi, istatistiksel çözümleme teknikleri konusunda da yapmak gerekir: Çok değişkenli çözümleme, çoklu regresyon analizi, path analysis, network analysis, factor analysis. Burada da tek tanrıcılık baş tacı edilir. Kuşkusuz bunun da nedeni, cehaletin küstahlığına yöntem bilimsel bir zemin kazandırma arzusudur: Sosyolojinin en temel sosyolojisi, yöntem bilimsel suçlamaların, çoğu zaman, aslında sadece bilinmeyi (etkin bir biçimde) göz ardı ederek zorunluluğu erdem haline getirmekten başka bir anlam taşımadığını öğretir.”⁸

Bu çalışmada bir ekolün bir parçası olmaktan kaçınmak tercih edilerek, etnografi ile söylem analizini beraber kullanarak geniş bir yelpazede analiz yapılmak istenmiştir. Metinlerimiz genel olarak İngilizce olarak yazılmıştır. Bunun yanında Fransızca metinler de incelenmiştir. Fakat diğer dillerde yazılan metinleri inceleme şansımız olmadığını belirtmemiz gerekir. Dilin kullanımı çalışmada büyük öneme sahiptir. Göndericilerimiz üzerine çıkarımlar yapmamızı sağlaması dolayısıyla kartpostallardaki metinlerde yapılan dil bilgisi ve yazım hatalarını yazıldıkları şekilde bırakılmıştır. Aynı şekilde çalışma bulgularımızın olduğu bölümde kartpostal metinleri, kartpostallar üzerinde yazıldıkları şekildedir.

Son olarak, çalışmamızın toplumsal cinsiyet araştırmalarına farklı bir bakış açısıyla bakmayı sağlayacağını ve evrensel olarak kadınların ortak bir zemin olan kartpostal gönderimi üzerinden ele alınmaları olarak okunması gerektiğini söylemek yerinde olacaktır. Unutulmaması gereken bir diğer nokta da çalışmanın makro sosyolojik bir çıkarım yapma amacında olduğudur.

⁸ P. BOURDIEU – L. WACQUANT, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, 230.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Tezin bu bölümünde kuramsal çerçeve yaratılmaya çalışılacaktır. Kuramsal çerçeve genel hatlarıyla, habitus, iletişim, bilişim çağında iletişim, söylemin simgelerle olan ilişkisi, ideolojik olarak feminizm ve toplumsal cinsiyet üzerine açıklama yapmayı amaçlamaktadır. Bölüm, aşağıda görüleceği üzere ‘Yapılandırılmış Bir Yapı Olan Habitus Üzerine’, ‘Toplumsal Bir Olgu Olarak İletişim’, ‘İletişimin Bilişim Çağındaki Yeni Formları’, ‘Dil ve Söylemin Simgelerle İlişkisi’, ‘İdeoloji Üzerine’, ‘Bir İdeoloji Olarak Feminizm’ ve ‘Sahne ve Sahne Arkası Etkileşim’ başlıkları altında kurgulanmıştır.

2.1. Yapılandırılmış Bir Yapı Olan Habitus Üzerine

Hayat ve hayatımızda verdiğimiz kararlar, gerçekleştirdiğimiz eylemler tarihsel bağlamda yaşadığımız deneyimlerin sonucudur. Birey olarak hepimiz belirli toplumsal çevrelerin içine doğarız ve bu toplumsal çevrenin bizi yetiştirdiği yönde kişiler oluruz. Bizi böylesine etkileyen olgu hayatımızın sonuna kadar sanki hiç çıkaramayacağımız bir elbiseymişçesine üzerimize yapışır. Buna karşın yaşanan yeni deneyimlerin getirdiği sonuçlarla üzerimizdeki elbisenin form değiştirdiği de unutulmamalıdır. Kazanılan ve alışkanlığa dönüşen tutumlarımız istesek de istemesek de toplumsal uzayda bizi biz yapmaktadır. Bu da yaptığımız her şeyde kendisini gösterir. Dilin kullanımı da yaşanan deneyimler sonucunda gelişen ve dönüşen bir durumdur. Bu tezde de dünya genelindeki kadınların kartpostallar üzerinden söylemleri incelenecektir.

Sosyal bilimlerde öznelcilik-nesnelcilik, yapı-eyleyici, sistem-aktör, kolektif-bireysel ikiliklerini aşmak gerektiğini savunan Fransız sosyal bilimci Bourdieu ‘habitus’ kavramını öne sürer. “İnsanın varoluşu ya da bedenleşmiş toplumsallık olarak habitus, dünyayı belli bir dünya olarak var eden şeydir.”⁹ (Habitus kavramı ilk kez Bourdieu tarafından kullanılmamıştır. Latince kökenli olan habitusü kullanan

⁹ A.g.k., 118.

düşünürler arasında Bourdieu ile benzer ifadeleri olan düşünür olarak Mauss sayılabilir.) Bourdieu'den önce habitusun kullanılmış olması, kavramı başka bakış açılarıyla görmemizi sağlar. Bourdieu de kendi habitus kavramını kendisinden önceki bu yaklaşımlardan etkilenecek geliştirmiştir.

Mauss, “Her toplumun kendine özgü alışkanlıkları vardır. Savaş sırasında, aynı zamanda bir ordudan diğerine olan farklılıkları görme olanağım da oldu. Bu nedenle, uzun yıllar boyunca ‘habitus’un toplumsal yapısıyla ilgili bir bilgim olmuştur. Latince olarak ‘habitus’ dediğime dikkat edin lütfen, ki bunun ne anlama geldiği Fransa’da anlaşılmaktadır. Bu kelime, ‘alışkanlık’ kelimesinden daha iyi bir biçimde, Aristoteles’teki ‘exis’, ‘edinme’ ve ‘yetenek’ anlamlarını ifade etmektedir (ki Aristoteles bir psikologdu aynı zamanda). ‘Habitus’ metafizik alışkanlıkları ya da şu gizemli ‘hafızayı’ ifade etmez, ki bunlar ciltler dolusu kitaba ya da küçük ama ünlü tezlere konu olmuşlardır. Bu ‘alışkanlıklar’ sadece kişilere ve onların taklitlerine göre değişmezler; özellikle toplumlara, eğitim biçimlerine, zevke, moda ve prestij değerlerine göre de değişirler. Genelde ruhtan ve onun tekrarlama yeteneklerinden başka bir şeyin görülmediği yerde, kolektif ve bireysel bilincin yarattığı eseri, teknikleri görmek gerekir.”¹⁰ diyerek habitus kavramını açıklamaktadır. Burada önemli olan ‘alışkanlık’ denmesinden ‘habitus’ denmesidir. Bizim anlamamız gereken de habitus’un alışkanlığın ötesinde bir şey olduğudur. Alışkanlık için her sabah belirli saatte uyanmak, kahvaltı etmek örnek verilebilir. Habitus ise bunun ötesinde bir şeydir. Habitus’un ne olduğuna daha detaylı olarak bakabiliriz.

Bourdieu habitus kavramını kendisinden önceki düşünürlerle göre daha detaylandırmıştır. “Tarihin bir ürünü olan habitus, tarihin ürettiği şemalara uygun bireysel ve kolektif pratikler -daha fazla tarih- üretir. Her organizmada algı, düşünce ve eylem şemaları biçiminde tortulaşmış geçmiş deneyimlerin aktif mevcudiyetini sağlar, pratiklerin ‘doğruluğu’nu ve onların zamanda sabitliğini bütün resmi kurallar ve açık normlardan daha güvenilir biçimde sağlama eğilimindedir.”¹¹

¹⁰ Marcel MAUSS, **Sosyoloji ve Antropoloji**, 467-469.

¹¹ Pierre BOURDIEU, **The Logic of Practice**, 54.

Bourdieu'nün de belirttiği gibi 'habitus' kavramı tarihsel bir kökene bağlı olarak gelişir ve bireysel olabileceği gibi kolektif de olabilir. Geçmiş deneyimlerin yönlendirmesi sonucunda vücut bulur ve böylece hayattaki pratiklerin bizim için doğruluğunun en güvenilir kaynağı olma özelliğini gösterir. Aynı zamanda habitusun şekillenmesinde yaşanan toplumsal çevrenin rolü de çok önemlidir. Hiçbirimiz toplumsal çevreden kopuk şekilde yaşayamayız. Yaşadığımız toplumsal çevre Bourdieu'cü anlamda sahip olduğumuz sermayelerin hacmini belirlemektedir. (Bourdieu dört tip sermayeden bahseder: ekonomik, kültürel, toplumsal ve simgesel.) Bourdieu'ye göre, "Birçok şekilde tanımlansa da habitus için bu sermayelerin aktarılabilir eğilim sistemleri olduğu söylenebilir. Belirli bir çevre tipinin kurucusu yapılar (yani, bir sınıfsal konumun varoluşsal karakteristiğinin maddi koşulları), süreklileşmiş, aktarılabilir eğilim sistemleri olarak işlev görmeye yatkın yapılaştııcı yapılar olarak habitusu üretir."¹²

Ekonomik indirgemeci olarak algılanmaması gereken sermaye kavramı, içine doğduğumuz ailelerin toplum içindeki konumlarıyla derin ilişki içindedir. Kimilerimiz ekonomik sermaye yoğunluğuna sahipken, kimilerimiz de kültürel sermaye yoğunluğuna sahibiz. Buna karşın bu sabit bir belirlenim değildir, toplumsal uzay içinde gelişmeye ve değişmeye açıktır. Bireysel ve toplumsal olanın birlikteliğinde vardır. Bu yüzden onu tek başına ne nesnelci, ne de öznelci yaklaşımlarla düşünebiliriz. Tam olarak bireyselleştirilecek bir kavram olmasa da eyleyiciyi harekete geçirmesi noktasında bireysel önemi vardır. Habitus, kelimenin tam anlamıyla, ne tam olarak bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır. Bourdieu'ye göre, habitus, eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. "Dış yapıların içselleştirilmesinin ürünü olan habitus, alanın taleplerine aşağı yukarı tutarlı ve sistematik biçimde tepki verir."¹³

Habitus, yapılandırıcı bir mekanizma olması dolayısıyla eyleyiciler olarak bizleri karşılaştığımız her duruma uygun stratejilerle donatır. İçinde bulunduğumuz toplumsal uzayda gerçekleştirdiğimiz her eylem için ayrı ayrı düşünmeyiz. Sahip

¹² PierreBOURDIEU, **Outline of A Theory of Practice**, 78.

¹³ Bkz. (8), BOURDIEU - WACQUANT, 27.

olduğumuzun habitusa göre, bir şekilde zihinsel refleks olarak da düşünebileceğimiz tutumlar geliştiririz. Bu tutumlar içinde yaşadığımız toplumsal koşulların ve yaşadığımız deneyimlerin içselleştirilmesini ve toplumsal uzay içinde makul tepkiler vermemizi sağlarlar. Böylece habitusumuz, bir anlamda hayat tarzımız olarak da okunabilir. Çünkü vereceğimiz her kararda doğrudan habitusun etkisini hissetmemek mümkün değildir. Bu tezde de göndericilerin yazdıkları metinlerde, söylem ve dilin kullanımı yönünden habitusun etkisine değinilecektir.

Habitusu bir başka boyutta ele alacak olursak, o da habitusun yapılandıran bir yapı olmaksızın, yapılandırılmış bir yapı olduğu gerçeğidir. Bourdieu'nün dili biraz karmaşık olsa da burada anlamamız gereken toplumsal kategorilere ayırmanın içselleştirilmesi durumudur. Bourdieu, "Habitus sadece insan deneyimlerinin algısına sistematiklik kazandıran ve yapılandıran bir yapı değildir. O daha ziyade yapılandırılmış bir yapıdır: O, toplumsal uzayın algısını sistematikleştirmenin, mantıksal sınıflara bölmenin bir kuralı, kendi sistemi içinde toplumsal kategorilere ayırmanın içselleştirilmesinin bir tezahürüdür."¹⁴ der. Burada önemli olan habitusun yapılandırılan bir yapı olmadığını ayırt edebilmemizdir. Habitusun işlev gördüğü yer insan deneyimlerinin sistematikleşmesindense, toplumsal uzayın algısının sistematikleşmesindedir. Bu da bizi habitusu toplumsal uzayın kendi sistemi içinde, toplumsal kategoriler oluşturmaya davet eden bir düşünüş geliştirmeye çağırır. Toplumsal uzay için kısaca bir kişinin diğerleriyle, kendi kişisel tercihlerine göre konum almalarının karşılıklı ilişkisinin sınırları olarak açıklanabilir. Toplumsal kategoriler sahip olduğumuz sermaye türlerine göre belirlenecek kategorilerdir. Her toplumun dinamikleri farklıdır. Bu sebeple toplumların yapısına göre farklı kategoriler geliştirilebilir. Yine de, her ne kadar farklılıklar zorunlu olsa da, ekonomik sermayesi fazla olup da, kültürel sermayesi az olanlar bir kategori oluştururlar. Tam tersi durum da geçerlidir. Habitus bu durumu sistematik olarak değerlendirebilmemizi sağlar.

Bourdieu'nün habitusla bağlantılı olan bir diğer kavramı da alandır. Alan, sınırları kesin hatlarla çizilmiş bir fiziksel özelliğe sahip değildir. Sermayeye bağlı

¹⁴ Pierre BOURDIEU, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, 170.

gelişen tarihsel bağıntılardır. Bu tezde tam anlamıyla Bourdieu'cü bağlamda bir alandan bahsetmemiz söz konusu değildir. Göndericilerin dünyanın farklı ülkelerinden olmaları ve homojen bir toplumsal özellik göstermemeleri sebebiyle tek bir alandan söz edemeyiz.

İlişkisel sosyoloji, ilk önce araştırılacak olan 'toplumsal uzayı' (siyaset, sanat, eğitim gibi) tanımlamalıdır. Bu inşa, konumlarla, yatkinlıklar, alanlarla, habitus arasındaki diyalektiğe dair önermelerin üzerinde yükseldiği zemini oluşturur. Burada Bourdieu sosyolojisinin; anomi'nin, raslantısallıkların ve düzensizliklerin hüküm sürdüğü toplumsallıklardan ziyade, bir ihtimaller ve gizil güçler mekânı olan toplumsal uzayın koordinatlarını düzenleyen ilkelere ve yapısal etkilere odaklandığı söylenebilir. Göker'e göre, "Alan bu bakımdan incelenen toplumsal uzayın üstüne bina edilen bir kavram/nesnedir, bu özel 'arena' içinde tarihleri, eyleyicileri önceleyen toplumsal konumlarla eyleyicilerin bu konumları bilinçli veya bilinç dışı idrak edişlerine, bununla ilintili inanç ve pratiklerine tekabül eden konum-almalar karşılıklı bir ilişki içindedir. Bir alan iki boyutlu olarak işler; hem bir kuvvet alanıdır, konumlarla yatkinlıklar arasındaki ilişkiler maddi veya simgesel mekanizmalar tarafından dışarıdan kısıtlanır ve hiyerarşilere rağmen eyleyiciler ve gruplar maddi ve simgesel kaynakların kontrolü için sürekli birbirleriyle mücadele halindedir."¹⁵ Bourdieu'cü anlamda alanda mücadele vardır. Bizim tezimizde alan içinde var olabilecek bir mücadele olgusu mevcut değildir. Alanda kişiler elinde tuttukları sermayelere göre konumlanırlar. Bu tezde bu konumlandırmayı yapmak çok sağlıklı olmayacaktır. (Her ne kadar bu tezde kesin bir alandan bahsedemesek de habitusla alan arasındaki ilişkiden kısaca bahsetmek gerekmektedir.) Bourdieu'ye göre, "Bir alan, bazı iktidar (ya da sermaye) biçimlerine gömülü konumlar arasındaki tarihsel nesnel bağıntılar bütününden ibarettir; habitus ise bireylerin bedenlerine zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları biçiminde 'konulmuş' bir tarihsel bağıntılar bütünü biçimini alır."¹⁶ Habitus kavramını, alan kavramından ayıran, habitusun beğeni ve eylem şeklinde benliğimizle bütünleşmiş olmasıdır. Yine de habitusun içinde bulunulan alana göre şekillendiği de unutulmamalıdır.

¹⁵ Emrah GÖKER, *Araştırma Tasarımı Açısından Pierre Bourdieu'nün Sanat Sosyolojisi*, 545.

¹⁶ Bkz. (8), BOURDIEU - WACQUANT, 25.

Yukarıda Bourdieu'nün habitus kavramı üzerine kısaca bir hatırlatma yaptık. Bu tezin çerçevesinde de habitus kavramı anahtar rollerden birini oynamaktadır. Bourdieu her zaman kuramsal açıklamalarla, ampirik araştırmanın birlikte gitmesini savunmuştur. Bourdieu, “Kant’ın düsturunu biraz değiştirerek, kuramsız araştırmanın kör, araştırmasız kuramın boş olduğunu söyleyebilirim.”¹⁷ der. Buradan anlamamız gereken sosyolojinin masa başı uğraşı olmadığıdır. Sosyolog doğrudan ilgili olduğu alanın içinde olmalıdır. Metaforik bir şekilde söylemek gerekirse, sosyolog akvaryuma dışarıdan bakan bir göz olmamalıdır. Sosyolog akvaryumun içinde yer almalıdır. Bourdieu’ye göre, “Bugün başlıca tehlike, kuram ile ampirik araştırma arasında giderek artan bölünmedir; her yerde görebileceğimiz bu bölünmenin paralelinde, metodolojik sapma ile kuramsal spekülasyon bulunur.”¹⁸ Biz de söz konusu olan bu ayrımı mümkün olduğunca az hissettirmeye çalışacağız.

Bu tezde kurulan etkileşimi, ekonomik indirgemecilikten kaçınmak amacıyla, farklı sınıflardan ve dünyanın çeşitli yerlerinden kadınların gönderdikleri kartpostalları sınıf kuramları üzerine okumaktansa, habitus kavramıyla okumanın daha sağlıklı olduğu fikrindeyiz. Çünkü araştırmamız evrensel ölçekte bir fikir verme amacındadır. Bu sebeple ekonomik temelli sınıf kuramlarına girilmesinden kaçınılmaktadır. Eğer sınıf kuramları üzerinden bakılacak olursa merkez ülke – çevre ülke, coğrafi bölgelerin ekonomik durumlarına da değilmesi gerekmektedir. Bu tezde biz bu açıklamalardan uzak duracağız. Habitus kavramı, bedenselleşmiş bir algı ve beğeni olmasından ve sınıfsal konumları birden fazla değişkenle (sermayeler) açıklamasından dolayı araştırmamız için daha geçerlidir. Kartpostalların belirli bir beğeni sonucunda seçilen nesneler olmaları sebebiyle, göndericilerin habitusları bu tercihlerinde kilit rol oynamaktadır. Bourdieu, “Tıpkı kendilerini üreten konumlar gibi, habituslar da farklılaşmış, ama aynı zamanda farklılaştırıcıdır. Ayrışmış, ayırdırılar; ama aynı zamanda ayrımları getirirler: Farklı farklılaşma ilkelerini hayata geçirir ya da ortak farklılaşma ilkelerini farklı biçimde kullanırlar.”¹⁹ der. Çalışma bulgularında da göreceğimiz üzere, her gönderici yazdıklarında kendi habitusuna göre farklı bir durumu dile getirmektedir. Bunun yanında, daha sonra detaylı bir

¹⁷ A.g.k., 160.

¹⁸ A.g.k., 175.

¹⁹ Pierre BOURDIEU, **Pratik Nedenler**, 21.

şekilde değineceğimiz yazılan metinlerdeki dilin kullanımı da doğrudan sahip olunan sermayelerle alakalıdır. Bu da habitusun sonucu olarak algılanmalıdır. Bourdieu Fransa'daki elit okullar (grandes écoles) hakkında kaleme aldığı '*La noblesse d'État : grandes écoles et esprit de corps (Devlet Soyluluğu: Elit Okullar ve Takım Ruhu)*' adlı eserinde kültürel sermaye ve öğrencilerin dil kullanımları için: "Bedenselleşen kültürel sermayeye örnek olarak, çocukluktan başlayarak hanenin sosyal konumuna göre öğrenilen dil alışkanlıkları, yazma stili, vücudunu farklı bağlamlarda kullanma tarzları gibi özelliklerle kazanılan ve eşitsizlik etkisini en şiddetli biçimde eğitim alanında üreten sermaye verilebilir. Sınıfsal ayrıcalıkları sayesinde ödüllendirilmesi daha kolay olan yüksek kültürel sermayeyi bedenselleştirmiş çocuklar, öğretmenler tarafından 'bozuk aksanlı', 'elyazısı kötü', 'hovarda' gibi kategorilerle işaretlenen daha düşük sermaye yoğunluğuna sahip çocuklardan daha avantajlı olurlar."²⁰ der. Her ne kadar biz böyle bir analiz yapmayacak olsak da kültürel sermaye ve habitusun seçimlerimizde ve bulduğumuz eylemlerde olan etkisini görmek açısından elit okullar örneği bize ışık tutabilir. Bizim öncelikli amacımız habitusun seçimlerimizde ve dili kullanımında olan etkisine dair bir analiz yapmaktır. Bu analiz sonucunda ilerleyen bölümlerde açacağımız sınıflandırmalarla birlikte, kadınların kartpostallar üzerinden kurdukları simgesel etkileşimi, araştırma dahilindeki kadınların habitusları ışığında belirlediğimiz kategorilerle yerleştirmek mümkün olacaktır. Bu tez, kadınların kartpostallar üzerinden kurdukları simgesel etkileşim üzerine olduğu için kadınların yazdıkları metinlerde toplumsal cinsiyete dair neler olduğu da önemlidir. Bourdieu, '*Kabil*' çalışmasında, Cezayir'de bir etnik grup olan Berberileri incelemiş, kadınlar ve erkekleri toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kesin çizgilerle ayırmıştır. Kabil evlerinde, evin bölümleri üzerinden kurduğu ilişkiyle toplumsal cinsiyeti açıklamaktadır. "Erkek dışarının aydınlatıcısıdır, kadınsa içerisinin. Erkek, Tanrı'dan kadının kendisini beklemesini diler. Evlenen kadın, evlendiği erkeğin evinin içine doğru yönünü alır. Dışarıyla ilişkisi olan erkektir."²¹ Bourdieu'nün bu gözlemi giriş bölümünde belirttiğimiz gibi dinlerin tarihsel bağlamda ürettiği, kadının erkeğin arkasında var olmasını gerektiren toplumsal kodunu kanıtlar niteliktedir. Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet rollerini böylesine keskin hatlarla ayırması onu

²⁰ Pierre BOURDIEU, *State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*, 9-54.

²¹ Pierre BOURDIEU, *Le sens pratique*, 461.

eleştiriye açık hale getirir. Bourdieu, her türlü ikiliğe karşı çıkmasına rağmen, doğrudan insan doğasını etkileyen toplumsal cinsiyet rollerini kabul ettiğini bize kanıtlar. Ama unutulmamalıdır ki 1950 ve 1960'lı yıllarda Cezayir toplumu için böyle antropolojik bir olgu çok doğaldır. Fakat dünyanın farklı yerlerinde toplumsal cinsiyet rolleri çok farklı biçimlerde yeniden üretilmektedir.

Göndericilerimiz farklı toplumlardan olması ve farklı habituslara sahip olmaları onların tercihlerini de birbirinden farklılaştırmaktadır. Bir İsveçli ile bir Güney Afrikalı, ya da bir Tunuslunun farklı toplumsal dinamiklere sahip olması onların tercihlerini de etkileyecektir. Kültürel sermaye anlamında yaşanan ülkenin önemi büyüktür. Yalnız burada önemli olan Montesquieu'cü anlamda coğrafi bir indirgemeciliğe düşen bir analiz yapmaktan kaçınmaktır. Montesquieu '*Kanunların Ruhu Üzerine*'²²de toplumları coğrafi şartlara göre açıklayarak indirgemeci bir yaklaşım gösterir. Gelişmiş toplumlarda daha fazla kültürel sermaye birikimine sahip olmak, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere oranla daha kolaydır. Kültürel sermayesi yüksek olan birinin seçimleri, kültürel sermayesi az olana göre farklılık gösterecektir. Dilin kullanımı, seçilen kelimelerin çeşitliliği bizim tezimiz için kültürel sermayeleri analiz etme adına anahtar rol oynayacaktır. (Genel olarak göndericilerin yabancı dil olan İngilizce metinler yazmış olması sebebiyle, yabancı dil bilme üzerinden de kültürel sermayeyi yorumlama şansımız vardır.) Bunun yanı sıra, kültürel sermayesi yüksek olan birinin, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini doğrudan kabulleneceği pek düşünülemez. Örneğin orta üst sınıf bir Türk kadını ele alalım. Böyle bir kadın, ekonomik sermaye bakımından çok zengin olmasa da kültürel sermaye bakımından zengin sayılabilir. Kültürel ve sanatsal etkinlikleri takip edebilir, kişisel yatkınlığına göre kitaplar okuyabilir ve filmler izleyebilir. (Bunları yapabilmek için de belirli bir ekonomik sermaye gerektiğini unutmamamız gerekir.) Bu durum farklı ülkelerden ve kültürlerden olan kadınlar için de geçerlidir.

Evrensel anlamda kadınlara biçilmiş toplumsal cinsiyet rollerinin yazılan metinlerde ne kadar hissedilir olduğunu görmek açısından da analizimiz fikir verici

²² Charles-Louis de Secondat de Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*.

olacaktır. Sermayelerimizin bir yansıması olan habitusun kartpostal gibi bireysel bir araç üzerinden okunması, bu okumanın toplumsal cinsiyet rollerini yeniden yaratması ya da altüst etmesi mümkün müdür sorusuna ilerleyen bölümlerde cevap aranacaktır.

2.2. Toplumsal Bir Olgu Olarak İletişim

İnsanlık için olmazsa olmazlardan olan iletişim kavramı, bir önceki bölümde ele aldığımız habitus kavramıyla derinden ilgilidir. Kurduğumuz iletişimde sahip olduğumuz sermaye türleri dolayısıyla da habitus önemli bir yere sahiptir. Kültürel sermayesi yüksek olan biri, daha entellektüel şekilde iletişim kurabilir. Ekonomik sermayesi yüksek olan, ekonomik alanda saygın olacağından dolayı daha fazla kişiyle iletişimde bulunabilir. Bu da onun sosyal sermayesinin de artmasını sağlar. Aynı durum kültürel sermayesi yüksek olan bir kişi içinde geçerlidir. Buradan anlayacağımız aslında bizler iletişim içindeyken habitusumuzu yansıtırız. Söylediğimiz her sözde, gerçekleştirdiğimiz her eylemde bunu açıkça görebiliriz. Bourdieu'nün habitus kavramından sonra bu tezde diğer önemli konulardan biri olan iletişim ve iletişimin toplumsal cinsiyetle olan ilişkisi incelenecektir. İletişimin sosyolojiyle doğrudan bir ilişkisi olmasına rağmen, farklı bir alanı olması sebebiyle iletişime fazla detaylandırmadan değinilecektir.

İnsan ilişkilerinde iletişimin önemi ve yeri yadsınamaz. Bizi diğer insanlara bağlayan onlarla kurduğumuz iletişimdir. Oskay'a göre, "İletişim, insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur."²³ Yaşamımızdaki fizyolojik gereksinimler dışında birincil ihtiyaçların başında iletişim gelir. "İletişimin insanlar arası ilişkileri kapsamaması sebebiyle açıkça ortada olan temsiliyet sorunu, insanın kendini diğerlerine açması, diğerleriyle karşılıklı ilişki kurması olarak tanımlanır. İletişimin temsiliyeti onun tam olarak kendiliğine ait olmasıdır."²⁴ Buradan anlamamız gereken kurduğumuz iletişimin amacının öncelikle kendimizi diğerlerine yansıtmak olduğudur. Bizler kendimizi başkalarıyla kurduğumuz iletişim yoluyla

²³ Ünsal OSKAY, *İletişimin ABC'si*, 15.

²⁴ Alain RENAULT, *The Subject of Communication*, 295.

gözlemleme ve tanıma şansı buluruz. Bu sebeple iletişim bize, var olduğumuz gerçeğini hatırlatır. Öncelikle iletişimin sözlü ve yazılı olarak ikiye ayırabiliriz. İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerinin başında düşünebilmesi ve konuşabilme yoluyla iletişim kurması gelir. Dünyada konuşabilme yetisine sahip ve bu yetiye ihtiyacı olan tek canlının insan olduğunu düşünürsek, iletişimin toplumsal bir olgu olarak ne kadar önemli olduğunu görürüz.

Öncelikle iletişimin ne olduğuna bakmak gerekir. İletişim sözcüğü nasıl türetilmiştir? İletişimin süreçleri nelerdir? Bu soruların cevapları bizi ilgilendirir. “İletişim sözcüğü Latince kökenli ‘communication’ sözcüğünün karşılığıdır. Birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran; aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce ve duygu bildirişimlerine iletişim diyoruz. Batı dillerindeki ‘communication’ sözcüğünün, Latincedeki ‘communis’ sözcüğünden gelişi de bunu gösteriyor. Benzeşenlerin oluşturduğu ortaklık ya da topluluk anlamına gelen bir sözcükten kaynaklanıyor communication ya da iletişim kavramı.”²⁵ Gördüğümüz gibi iletişim için topluluğa yani birden fazla kişiye ihtiyaç duyarız. Aynı durum sosyoloji için de geçerlidir. Simmel’e göre, “Birkaç bireyin etkileşime girdiği yerde toplum vardır. Bu etkileşim daima belli saiklerle ya da belli amaçlar gözetilerek gerçekleşir. Erotik, dinî ya da sadece yakınlık kurmaya yönelik saikler ve savunma, saldırı, oyun, kazanç, yardım ya da eğitim amaçlar – bunlar ve daha sayısız etken insanın başka insanlarla birlikte yaşamasına, onlar için, onlarla birlikte, onlara karşı hareket etmesine ve böylece kendi durumuyla onların arasında bir rabıta kurmasına neden olur.”²⁶ Toplumsal bir olgudan bahsedebilmek için toplumu oluşturacak en az üç kişiye ihtiyaç vardır. Her ne kadar iletişim iki kişi arasında sağlansa da sosyolojik bir anlam kazanması için iletişimin üçüncü bir kişiyi de, doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi gerekir. Böylece iletişimin sosyolojik olanla ilişkisini görürüz. Zaten iletişimsiz bir sosyolojiden de bahsetmek mümkün

²⁵ Bkz. (23), OSKAY, 23.

²⁶ Georg SIMMEL, **Bireysellik ve Kültür**, 47.

olmaz. İletişim kurmak için iletişim kuranlar arasında bir ortak payda bulunması iletişimin sağlıklı ve anlaşılabilir olması için çok önemlidir.

Bunun yanında, iletişimin nasıl gerçekleştiği ve sürecinin ne olduğuna değinmek gerekir. “İletişim, en basit düzeyde bile üç öğeye dayanır. İletiyi gönderen, iletiyi alıp açımlayan ve bu ikisi arasında iletinin gönderilmesinde kullanılacak bir iletişim kodlaması, bir ileti. İletiyi gönderene kaynak, alıcıya hedef kitle, gönderilen bildirime de ileti diyoruz.”²⁷ Bu tezde de iletiyi gönderen, tezimizde analiz edilen kartpostalları gönderen çeşitli ülkelerden kadın göndericilerdir. İletiyi alıp açımlayan, göndericiler için anonim bir kişi olarak bu tezi kaleme alan kişidir. Üçüncü olarak iletişim kodlaması olan ileti ise kartpostallar üzerindeki metinlerdir.

Tarihe baktığımızda sözlü iletişimin yazılı iletişime göre çok daha eskiye dayandığı şüphesizdir. Şenel’e göre, “İlk insanlar daha ortak bir dil konuşmazken bile iletişim halindeydiler. Dilden önce, savunma amacı taşıyan belirli sesler çıkararak iletişim sağlamışlardır. Tehlikeyi belli çığlıklarla sürüye bildiren günümüz yüksek primatlardan gidilerek, birlikte toplamanın ve birlikte savunmanın gerektirdiği başlangıç derecesinde bir sesli iletişim sistemi geliştirmiş olacakları kabul edilebilir.”²⁸ Bu tezin yazılı iletişime dayanması sebebiyle, daha çok yazılı iletişim üzerine eğilinecektir. Yazılı iletişim doğal olarak yazının icadını gerektirir. Yazı da yazı sistemi olan alfabelere dayanır. Bugün dünyada çok çeşitli alfabeler kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak Latin Alfabeti, Kiril Alfabeti, Arap Alfabeti,... verilebilir. Bunun yanında tarihte kullanılmış ve bugün kullanılmayan alfabeler de vardır. (Sümer Alfabeti, Göktürk Alfabeti,...) “Yazı ilk başta çizimleri ve grafik denebilecek sanatları gerektirir. Yontma Taş Devri’nde bu grafik sanatlara ait örneklerle rastlamaktayız. Ancak Paleolitik Devir ile birlikte bu grafiklerde yoğun bir artış olmuştur.”²⁹ Yazının M.Ö. 3200 yılında Mezopotamya uygarlığı olan Sümerler tarafından bulunduğu bilinmektedir. Yazının bulunmasıyla birlikte iletişimde de bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Artık tarihsel kanıt niteliği taşıyan iletişim kaynaklarına ulaşılabilir hale gelinmiştir. Yazı, uzak mesafeler arası iletişimi

²⁷ Bkz. (23), OSKAY, 23-24.

²⁸ Alâeddin ŞENEL, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik, Toplumsal, Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, 48.

²⁹ Jack GOODY, **Alphabets et écriture**, 167.

kolaylaştırırken, aynı zamanda sonraki kuşaklara da doğrudan aktarılabilen bir iletişim kanalı açmıştır.

Geçmişe baktığımızda yazılı iletişimin öncelikle mektupla sağlandığını söyleyebiliriz. Mektupla kurulan bu iletişimin, ilk zamanlarda daha çok şehir devletlerinin aralarındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla olduğu düşünülebilir. Daha sonrasında ticaret ile birlikte yazılı iletişime duyulan önem artmıştır. Ayrıca aslı İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan, M.Ö. 13. Hitit Kralı III. Hattuşili ve Mısır Firavunu II. Ramses'in imzaladıkları Kadeş Antlaşması da tarihteki ilk yazılı antlaşma olması sebebiyle önemlidir. Kadeş Antlaşması, yazılı iletişimin sadece gerçek kişiler arasında olmayıp tüzel kişiler arasında da olabileceğinin ilk örneklerindendir. İki kral, devletlerini temsil etmeleri sebebiyle burada tüzel kişidirler. Bunun yanında mektubun dini işlevini de unutmamak gerekir. Kitabı Mukaddes'deki Yeni Ahit'in son bölümünde Pavlus'un farklı uygarlıklara yazdığı ilahi mektuplar vardır.

Modern devletin kurulmasında iletişimin gelişmiş olması birincil yeri tuttuğu unutulmamalıdır. Kerestecioğlu'na göre, "Modern devlet eski devlet yapısıyla bir kopuş oluşturur. Bunu sağlaması ve kendini kabul ettirmesininin çeşitli yolları vardır. Askere alma, vergi mükellefi yapma ve zorunlu ilköğretim uygulamaları, modern devletin topluma nüfuzunu sağlayan en önemli tekniklerdir. Ancak tüm bunlardan önce, ulaşım ve iletişim devrimlerinin gerçekleşmesi gerekir. Çünkü bunlar siyasal iktidarın merkezileşmesi ve topluma nüfuz etmesinin bir nevi altyapısıdır."³⁰ Modern devletin altyapısının ulaşımın ve iletişimin gelişimine dayanması, bize iletişimin önemini bir kez daha gösterir. İletişimin hızı, yaşanan dönemdeki siyasal durgunluk ve barışa sıkı sıkıya bağlıdır. Pax Romana olarak bilinen M.Ö. 27 ile M.S. 180 yılları arasında Roma İmparatorluğu'nun en geniş sınırlara ulaştığı dönemde iletişim çok hızlı şekilde sağlanmaktaydı. Bunda 200 yıllık süre içinde iç savaş olmamasının etkili olduğunu söylersek yanlış olmaz. Daha sonraki dönemlerde, Akdeniz Havzası'nda iletişim aynı hızda ve yüksek maliyetlerle sağlanıyordu. "16. yüzyılın ortalarında, İtalyan kent devletlerindeki tüccarlar için Suriye limanlarından ya da

³⁰ İnci ÖZKAN KERESTECİOĞLU, **Milliyetçilik: "Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına"**, 326.

Orta Avrupa'daki müşterilerinden haber alabilmek çok pahalı bir işti. Kısa bir mektubun maliyeti, kendi ağırlığındaki altından kat kat pahalıydı.”³¹ Denizcilik teknolojisindeki gerilik ve gemi hızlarının Grek ve Roma zamanlarını aşamamış olması bunda etkilidir. Bu durum günümüzden 500 yıl önce uzak mesafeler arasında iletişimin ne kadar yüksek maliyetli olduğunu gösterir. Bununla birlikte, mektupların ulaşmasının da uzun süreler aldığını unutmamak gerekir. Buna örnek olarak Akdeniz havzasındaki iletişimin ne kadar uzun zamanda gerçekleştiğine bakalım. “Kıbrıs’tan İtalya’ya en önemli olaylarda bile haberler kırk günde, İspanya’ya elli günde, İstanbul’a ise on altı günde gelebiliyordu.”³²

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte iletişim daha da gelişmiştir. “İletişime harcanan parasal miktarlarda zamanla azalma olmuştur. 1690 yılında Fransız fizikçi Guillaume Amontons Luksemburg Bahçesi’nde ilk defa semaforik iletişim deneyini yapmıştır.”³³ (Semaforik iletişim telsizin kullanılmaya başlamasından önce denizcilikte kullanılırdı.) Samuel Morse’un 1844 yılında telgrafı bulması uzak mesafeler arası iletişimi hızlandırmıştır. Bunu 1876 yılında Alexander Graham Bell’in telefonu icat etmesi izlemiştir. Telsiz teknolojisinin gelişmesi, ardından telgrafın hayatımıza girmesi, telefonun uzak mesafeler arası anlık konuşmayı sağlaması o dönem için devrim niteliğinde gelişmelerdir. İnternetin ortaya çıkışının, hepsinden öte bir hız ve ulaşılabilirlik sağlaması, iletişimi farklı bir aşamaya getirmiştir. Castells’in teknolojinin toplumsal yaşamda yansımaları ve toplumsal dönüşüm üzerine yaptığı çalışmalar bizim için önemlidir. Göndericilerle sosyal medya kanalları aracılığıyla iletişime geçildiği belirtmişti. Bu durum, bilişim teknolojilerinin gelişimiyle söz konusu olmuştur. Bu sebeple, Castells çıkış noktalarımızdan biri olmuştur. Castells’in çalışmasına bir sonraki başlıkta detaylı şekilde değinilecektir.

Kadınların haklarını aramak için, dünya çapında kamusal alana çıkmaları oldukça yenidir. Bu durum kadınların kurdukları iletişim açısından da son derece önemlidir. Özel ya da kamusal alanda kadınların kendi adlarına konuşması da bu

³¹ Bkz. (23) OSKAY, 95.

³² A.g.k., 95.

³³ Patrice FLICHY, *The Birth of Long Distance Communication, Semaphore Telegraphs in Europe (1790-1840)*, 83.

sebeple geç bir tarihtedir. 1688 İngiliz Görkemli Devrimi ve 1776 Amerikan Devrimi ya da 1789 Fransız Devrimi insanlar arası eşitliğe vurgu yapmalarına rağmen kadınların, mülksüz erkekler ile birlikte ikinci planda kaldıkları gerçeği değişmemiştir. Kadın hakları savunucusu liberal kuramcı Mill de 1869 bunu görmüştür: “Günümüzde iki cins arasında varolan toplumsal ilişkileri düzenleyen ilke -bir cinsin hukuken diğerine bağımlı olması- kendi içinde yanlıştır, ve şimdi de insanlığın gelişmesi açısından en önemli engellerden biri haline gelmiştir... Bunun yerini, hiçbir tarafa ayrıcalık ya da yoksunluk tanımayan tam bir eşitliğin alması zorunludur.”³⁴ 20. yüzyılla birlikte kadınlar mücadele alanında yerlerini daha sıkı şekilde almışlardır. Bu da kadınların, yazılı iletişim alanında daha yoğun şekilde katılımlarını sağlamıştır. Yine de kadınlarla, erkeklerin kurdukları iletişimin tek biçimde olduğu söylenemez. Tarihsel bağlamda baktığımızda toplumsal cinsiyet rollerinin zihnimize işlendiği gerçeğini unutmamamız gerekir. Analizimizde de göreceğimiz gibi kadınların kendilerine has dil kullanımları, iletişim biçimleri vardır. Bu bağlamda habitusun toplumsal cinsiyet ile iç içe geçmiş olduğu söylemek yerinde olur. Bilince veya bilinçaltına işlenen toplumsal cinsiyet rolleri habitus tarafından da içselleştirilir. Böylesi durumlarda toplumsal cinsiyet rollerini, benimseyen kişiler toplumun o anda görmek istedikleri kimliğe bürünürler. Bu söylenen her sözde, bulunulan her eylemde açıkça ortaya çıkan bir durumdur. Kurulan iletişimde de bunun açıkça sezildiği söylenebilir. Oskay, “Bir erkek, konuşmakta olduğu kadına, ‘Ama sen bir kadınsın,’ dediğinde, bu basit tümce bugüne dek yaşadığımız bütün bir insan tarihindeki eşitsizliği doğal bir olgu saydıran toplumun başat kültürünün ne olduğunu ortaya koyar.”³⁵ der. Fakat bunun bir mücadele alanı olarak da okunabileceğini unutmamak gerekir. Bizim analizimizde de dünya genelinde kadınların toplumsal cinsiyet rollerini habitusları ile buluşturma ya da sıyırma mücadelesinde oldukları okunacaktır. Dünyanın çeşitli ülkelerinden farklı kadınların toplumsal cinsiyeti, söylemlerinde karşılarındakine nasıl ilettikleri görülecektir.

Bu bölümde yazılı iletişimin gelişimi ve toplumsal cinsiyetle ilişkisi kısaca ele alınmıştır. Teknolojinin 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayan ve 20. yüzyılla

³⁴ John Stuart MILL, **On the Subjection of Women**, 219.

³⁵ Bkz. (23), OSKAY, 15.

birlikte hızla geçirdiği dönüşüm ile bir başka boyuta gelen bu durum bir sonraki başlık altında incelenecektir.

2.3. İletişimin Bilişim Çağındaki Yeni Formları

Bu başlık altında iletişimin bilişim teknolojileriyle nasıl bir gelişme ve dönüşüm yaşadığına bakacağız. “20. yüzyılla başlayan çağın daha şimdiden birçok adı var. Bazılarına göre ‘Uzay Çağı’ bizim çağımız; bazılarına göre ‘Atom Çağı’. Kimi ‘Hız Çağındayız’ diyor, kimi de ‘Teknik Çağı’ içinde olduğumuzu söylüyor. Pek benimsenen bir yorum uyarınca bütün adların ortaklaşa yönü, madde varlığını bilme işinde yirminci yüzyılın gerçekleştirdiği çığır açan başarıdır.”³⁶ Günümüzde aradığımız hemen her şeye, herkese kolayca ulaşabilmekteyiz. Bu durum günü kullanım biçimimizde, günlük alışkanlıklarımızda ve tutumlarımızda yeni bir form yaratmıştır. “Günümüzde toplumsal sistemlerin insan aklının ürünleri olan bilim ve teknolojiadaki gelişmelerden yararlanma olanakları artmıştır. Buna karşılık yaşadığı toplumsal hayatın karşısında ‘kalabalıklar içinde yalnız insana’ dönüşmüş modern insanın hayata kendi aklıyla özgürlüğü, mutluluğu açısından bakabilme olanağı, yetisi daralmaktadır.”³⁷ Bilişim teknolojilerindeki bu gelişim bugün bizleri bir yüzyıl önceki insanların iletişimi kullanma biçimlerine göre tam anlamıyla farklı bir konuma getirmiştir. Artık daha fazla insanla iletişim halinde olurken, aynı zamanda içimize kapanmaya da elverişli hale geldiğimiz söylenebilir.

“Hıristiyanlık çağının ikinci bin yılının sonlarına doğru, tarihsel önemde birkaç olay insan hayatının toplumsal görünümünü değiştirdi. Bilgi (enformasyon) teknolojilerini merkez alan teknoloji devrimi, ivme kazanan bir hızla toplumun maddi bir temelini yeniden şekillendirmeye başladı.”³⁸ Bir önceki başlıkta belirttiğimiz gibi iletişimin gelişimi uygarlıkla paralel olarak ilerlemiştir. 20. yüzyılda bilişim teknolojilerinin yükselişiyle hayatımıza giren internet yaşadığımız dünyada iletişimi hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Bu durum, iletişimin bilişim çağındaki yeni bir formudur. “İnternet 20. yüzyılın sonunda bir iletişim aracı

³⁶ Nermi UYGUR, **Dilin Gücü Denemeler**, 51.

³⁷ Bkz. (23), OSKAY, 108.

³⁸ Manuel CASTELLS, **Ağ Toplumunun Yükselişi**, 1.

sayılıyorsa, telefon, sinema ve gramofonun buna öncül olduğu unutulmamalıdır.”³⁹ Samuel Morse’un telgrafi icadı nasıl o dönemde iletişime yeni bir form kazandırdıysa, internetin ortaya çıkışı da iletişime benzer şekilde yeni bir form kazandırmıştır.

Morse 24 Mayıs 1844 “What hath god wrought?” (Tanrı nelere kadir?) telgrafını çektiğinde telgrafın ne kadar hayret yaratıcı olduğu düşünülmüştür. Bugün de bizim internet üzerinden çeşitli kanallarla kurduğumuz iletişim, aynı derecede hayret verici olsa da, aynı tepkiyle karşılanmaz. Teknolojik gelişmelerin hızı ve her geçen gün daha yeni güncellemelerle gelişimi, bugün teknoloji karşısında hayrete düşme eşiğinde geçtiğimiz yüzyıllardaki insanlarınkine oranla bir hayli fark yaratmaktadır. Bu da 21. yüzyılın ruhuna yansıyan bir durumdur.

İnternetin ortaya çıkışı ve sonrasında tüm dünyaya yayılması belirli bir tarihsel aşamayı izlemiştir. Castells de, bu gelişme evresini şu şekilde açıklar: “Elektronik temelli enformasyon teknolojilerinin bilimsel ve endüstriyel öncülleri, henüz 1940’lara gelmeden bulunabildi (1876’da Bell’in telefonu icadı, 1898’de Marconi’nin radyoyu icadı, 1906’da De Forest’in radyo lambasını icadı hiç de önemsenmeyecek icatlar değildir), ancak elektronik alanında büyük teknolojik atılımlar İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında gerçekleşti: İlk programlanabilir bilgisayarın ve 20. yüzyıldaki enformasyon teknolojisi devrimin özündeki mikro-elektronikğin kaynağı olan transistör. Ancak ben yeni enformasyon teknolojilerinin ancak 1970’lerde yaygınlık kazandığını, bu tarihten sonra sinerjik gelişmelerin hızlandığını ve yeni bir paradigma çerçevesinde birbirlerine yaklaştıklarını düşünüyorum.”⁴⁰ Bu tezde bilişim çağındaki gönderilerle ilgilenmemiz sebebiyle, kadınların kartpostallarla kurdukları simgesel etkileşimin internetin yaygınlaşmasıyla birlikte nasıl bir değişim yaşadığını görmek önemlidir. Çünkü bugün kartpostal gönderiminin, çeşitli sosyal medya kanalları üzerinden gönderilebilecek dijital kartpostallara göre daha maliyetli ve zaman alıcı olması, göndericilerin gözünde kartpostalları ikinci konuma getirmesi durumu söz konusudur. Bizim amacımız, bu durumu analizimiz yoluyla yorumlamaktır.

³⁹ Patrice FLICHY, *Téchnologies fin de siècle: L’Internet et la radio*, 251.

⁴⁰ Bkz. (38), CASTELLS, 50-51.

Bu başlık altında öncelikle internetin nasıl ortaya çıktığına bakmamız gerekir. İnternetin ortaya çıkışı iletişimin yanında bilgiye erişim, ekonominin daha kolay işler hale gelmesi gibi yenilikler sağlamıştır. Ama bizim tezimiz için gerekli olan iletişimle ilgili olan kısmıdır. “Bilindiği gibi İnternet, 1960’larda, ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu’ndaki (efsanevi DARPA: US Defense Department Advanced Research Projects Agency) teknoloji savaşlarının çökertilmesini önlemeye yönelik cüretkâr bir planıyla doğdu. Sonuçta, ABD Savunma Bakanlığı’nın kurduğu ARPANET, vadesini doldurmuş bir Soğuk Savaş’ın kaygılarına bir hayli uzak düşen her türlü amaçla bireyler ve gruplar tarafından kullanılan binlerce bilgisayar ağının (kullanıcı sayısı 1996’da 20 milyonken, 2000’de 300 milyonu aşmıştır, hızla da artmaktadır) küresel, yatay iletişimin temelini oluşturuyordu.”⁴¹ Gördüğümüz üzere internetin ortaya çıkışı öncelikle güvenlik temelli bir askerî projedir. 1960’lı yıllara dayanan bir geçmişi olsa da kullanıcı sayısının artması 1990’lı yılları, küresel bir kullanıma ulaşması da ancak 2000’li yılları bulmuştur. Bu yayılmanın gelişmiş ülkelere, gelişmemiş ülkelere doğru olduğu açıktır. Türkiye’de ortalama bir bireyin internet ile tanışması da büyük oranda 21. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bununla birlikte internet 21. yüzyıla birlikte tüm dünyada vazgeçilmez bir fenomen haline gelmiştir. Özellikle yeni nesil doğrudan internet toplumunun içine doğmaktadır. Daha yaşlı kuşaklar tarafından da teknolojinin bu nimeti kabul görmüştür.

Bilişim çağının bir ürünü olan internetin çıkışına baktıktan sonra iletişim alanında insanlığa neler getirdiği ve insanlığı bu alanda nasıl değişikliğe uğrattığını inceleyebiliriz. Bu tez çerçevesinde iletişim, iki kişi arasındaki karşılıklı iletişimdir. Çünkü tezin kapsamında kurduğumuz iletişim, gönderici ve alıcı arasındadır. İnternet şüphesiz kitle iletişim araçlarından biridir. Belki de en önemlidir diyebiliriz. Yine de bizim için önemli olan karşılıklı iletişime yönelmek yeterlidir. “Yine de, interneti diğer medya kanallarından ayıran nedir diye sorarsak, internetin, e-posta, forumlar, anlık iletiler, oyunları içermesini örnek olarak verebiliriz.”⁴²

⁴¹ A.g.k., 7-8.

⁴² D. VERVILLE – J. P. LAFRANCE, *L’art de bavarder sur Internet*, 181.

“İnternet bireylere birbirlerine daha kolay ve hızlı şekilde ulaşma imkanı sunar. Bunu çeşitli internet siteleri üzerinden yapar. Bu sitelere örnek olarak hükümetle, iş adamları ya da finansçılarla, politik ya da sivil eylemlerle, hayran toplulukları ya da sadece ortak ilgilerle ilgili olanlar verilebilir. Bunun yanında, internet üzerinden başka bir tarzda iletişim için, çoğul kullanıcılara birbirlerine ulaşma imkanı vermesi örnektir. Forumlar üzerinden çoğul kullanıcıların diğer çoğul kullanıcılarla iletişim kurması sağlanır. Bu forum sitelerinin sayısı on binlerle ifade edilebilir. Son olarak e-postanın basit anlamda bireyler arası iletişimi sağlaması söz konusudur. Bu da posta üzerinden paradigmatik bir iletişim sağlar.”⁴³ İnternetin bireyler arasındaki iletişime yeni formlar sağladığını söylemiştik. Gördüğümüz gibi internetin tek bireyin diğer bireylerle kolay iletişim kurmasını sağlamanın yanında, kitleleri kitlelere bağlama işlevi de vardır. Bu ikinci işlevinde kullanıcıların daha anonim kaldıkları düşünülebilir. Bizim için önemli olan bireyi diğerlerine kolayca bağlama olanağı ve mektubun yeni bir formu olan e-postanın kullanımıdır. E-posta bizleri anlık olarak ulaşılabilir hale getirmiştir. Postanın getirdiği maddi harcamayı da sıfıra indirmiştir. Bunun yanında, bilgilerin sanal bellekte saklanması, kaybolma riskini de azaltmaktadır. Ama her şeyden önemlisi, gönderilerin anında ve maddi bir harcama gerektirmeden olmasıdır.

İnternet üzerinden iletişimin bu kadar kolaylaştığı ve yaygınlaştığı günümüzde kartpostal gönderimi ve popülerliği nasıl bir konumdadır? Çalışma bulgularıyla ilgili bölümümüzde detaylı şekilde değineceğimiz gönderilerin yanında, günümüzde bir internet topluluğu olarak varlık gösteren ‘*postcrossing*’ isimli bir kartpostal projesi karşımıza çıkmaktadır. Bu topluluk <http://www.postcrossing.com/> internet adresi üzerinden birbirini tanımayan üyelerin kartpostal göndermesiyle çalışmaktadır. Bu proje, Portekizli Paulo Magalhães tarafından öğrenciliği zamanında başlatılmıştır. Öncelikli amacı dünya genelindeki akrabaları, arkadaşları tarafından kartpostallar almak olan Magalhães, ‘*postcrossing*’ projesini, 14 Temmuz 2005 tarihinde arkadaşı Ana Campos’un da yardımıyla ücretsiz şekilde herkese açık olan bir internet sitesi olarak hizmete açmıştır.⁴⁴

⁴³ Peter DAHLGREN, *L’espace public et l’Internet Structure, espace et communication*, 172.

⁴⁴ <https://www.postcrossing.com/about/history>

Bir başka yönden bakarsak, internet yeni bir iletişim formu sağlamasıyla birlikte iletişimi daha geniş kitlelere yaymıştır. Tarihin belirli dönemlerinde sadece erkeklerin egemen olduğu bir alan olan iletişim kadınların, hatta çocukların erişimine açılmıştır. Bunda toplumsal değişmelerle birlikte, kadınların mücadeleleri sonucunda, kendilerini ifade edebildiklerini görürüz. Teknolojik gelişmeler, toplumsal kabulle varlığını korurlar. Toplumsal kabul göremeyen gelişmeler tutunamazlar. Teknolojik gelişmelerin toplumsal kabulü için toplumun bu gelişmelere kendini hazırlaması gerekir. Tarihe baktığımızda bu durumun hep böyle olduğunu görürüz. Bilişim teknolojilerinin gelişim gösterdiği 20. yüzyılda aynı durum söz konusudur. “Toplumsal dönüşümler de, teknolojik ve ekonomik dönüşümler kadar büyüktür. Kadınların içinde bulunduğu koşulların dönüştürülmesi sürecindeki tüm güçlüklerle karşı, ataerkillik bazı toplumlarda saldırıya uğramış ve sarsılmıştır. Böylece dünyanın büyük bir bölümünde cinsiyet ilişkileri, kültürel yeniden üretime dönük bir alan olmaktan çıkıp bir mücadele alanı haline gelmiştir. Bunu kadınlarla, erkekler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin, dolayısıyla aile, cinsellik ve kişiliğin temelden yeniden tanımlanması izlemiştir.”⁴⁵ Bu durum özellikle 1980 sonrasında yaşanan ekonomik ve politik dönüşümlerle hız kazanmıştır. “Liberal politikaların yeniden yeşermesi, sosyal demokrasinin düşüşe geçmesi bu alanda farklı arayışları gündeme getirmiştir. Bu farklı arayışlar ‘Üçüncü Yol’ olarak adlandırılan bir politik yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Üçüncü Yol, eski sol ve yeni sağ olarak adlandırılan bu iki siyasal felsefeyi aşan bir siyaset yapma biçimi olarak açıklanır. Bunlar, küresel ekonominin oluşması, bilginin her düzeyde erişilebilir hale gelmesi, bireysel ilişkinin ve aile yapılarının farklılaşması, kadının toplumsal görünürlüğünün artması gibi gelişmelerle açıklanır.”⁴⁶

Son olarak küreselleşme nedir diye sorabiliriz. Çubukçuya göre, “Yeni dünya düzeni olarak tanımlanan küreselleşme olgusu, ulus aşırı bir ekonomi düzenini ifade etmektedir. Bu olgunun esasen iki yüzyıl önce başlamış olmasına rağmen, 1990’lardan itibaren hakimiyet kazanmış olmasının nedeni ise, teknolojik devrim dolayısıyla sermayenin etkinliğini küresel düzeyde hakim kılmasıdır. Kapitalizmin

⁴⁵ Bkz. (38), CASTELLS, 3.

⁴⁶ Anthony GIDDENS, *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, viii-ix.

niteliğinin uluslararası olmaktan ulus aşırı olmaya dönüştüğü bu süreçte ulusal devletlerin rolü de değişmektedir.”⁴⁷ Küreselleşme ekonomik bir durum olarak ortaya çıkmasına rağmen sosyal bir durum olarak da kendisini göstermeye de başlamıştır. Bilişim teknolojilerinin rolü bunda etkilidir. Küreselleşen dünyanın, internet kullanımıyla kendisini çok daha öteye götürdüğünü söylemek yerinde olur. Dünyanın en uzak iki noktası bile sanal bir ortam üzerinden çok kısa sürede birbirleriyle etkileşim halinde olabilmektedir. Bu durum çok hızlı toplumsal değişimler yaratmaktadır. Peki bu toplumsal değişimler özünde neye bağlıdır? İçli’ye göre, “Günümüzde hızlı toplumsal değişim ve bu değişimin sonuçları modernlik, postmodernlik, globalleşme, küreselleşme kavramları kullanılarak değerlendirilmektedir. Toplumsal kuramın son yirmi yıllık döneminde yoğun bir biçimde modernite tartışmasının yer aldığını görmekteyiz. 1980’li yıllardaki globalleşme tartışmaları temelde modernite ile ilişkili tartışmalardır. Modernitenin bittiği savıyla ortaya çıkan postmodernite kendini yeni olarak sunarken, yeni olanın tanımlanması öğelerin saptanması için yine moderniteye endekslidir.”⁴⁸ Yaşadığımız 2010’lu yıllarda tekrardan yerellik olgusunun, evrensellik olgusu karşısında güçlendiğini görmekteyiz. “Postmodernizmin temel özelliklerinden biri belirsizliğin, muğlaklığın olması, açıklığa netliğe karşı olmasıdır. Postmodernizm evrenselliğe karşı çıkar, tercihini yerellikten yana yapar.”⁴⁹ Tezimizdeki metinlerin incelenmesinde yerelleşen bir evrensellik algısına da değinilecektir. Postmodernizmin tam anlamıyla benimsenmiş olması bu durumda önde gelen etkenlerdendir. Bizim tezimizin bilişim çağı üzerine kurulu olması postmodern durumla ilişkilidir. “Postmodernizm kavramı 1960’lı yıllardan itibaren kullanılmaktadır. Önce edebiyatta, sonra mimaride kullanılmıştır. 1979 yılında Jean François Lyotard’ın ‘*Postmodern Durum*’ isimli kitabıyla bir tartışma başlamıştır. Postmodernizm kavramının içeriği oldukça tartışmalıdır. Bazıları için gelişmiş toplumlarda bilginin durumu, bazıları için sanayi sonrası toplumun durumu, bazıları için yeni teknolojiler çağı, bazıları için dağınık bir toplumun yeniden bütünleşmesi, bazıları için de çoğullaşma ve parçalanma dönemidir. Postmodernizmin içeriğine

⁴⁷ Sevgi UÇAN ÇUBUKÇU, *Sosyal Demokrasi : Melez Bir Politik Gelenek*, 293.

⁴⁸ Gönül İÇLİ, *Sosyolojiye Giriş*, 150.

⁴⁹ A.g.k., 154.

ilişkin görüşleri sayıca arttırmamız mümkündür. Tüm bu tartışmalara karşı postmodernizm, modernliğin temel parametrelerine karşı çıkarak onları sorgulayan bir hareket olarak kavramsallaştırılabilir. Belirsizliğe, farklılığa, çoğulculuğa, yerelliğe, özgünlüklere ayrıcalık tanıyan bir hareket olarak değerlendirilebilir.”⁵⁰ Konunun farklı kavramlarla bulanıklaşmasının önüne geçmek için bu durumdan kısaca bahsetmek yerindedir.

Bilişim teknolojileri bireylerin kendilerini ifade edebilmeleri konusunda daha özgür hissetmesini sağlamıştır. Kurulan iletişim daha kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Bizim için bu tezde, önemli olan konu böylesi bir döneme girmişken artık eski moda bir alışkanlık olarak anılabilecek kartpostal gönderimiyle kadınların nasıl bir etkileşim kuracaklarıdır. Kartpostallar özel günler ya da ziyaret edilen bir yerden sevilen kişilere gönderilir. Ama günümüzde bu durumun sadece bir fotoğraf çekimi ile yapılabilir hale gelmesi bu alışkanlığı nasıl dönüştürmüştür? Dünya genelinde kadınlar artık kartpostal gönderdiklerinde ya da kartpostal aldıklarında nasıl bir etkileşim yaşamaktadırlar? Bunlar tezimizde cevapları aranacak diğer sorulardır.

2.4. Dil ve Söylemin Simgelerle İlişkisi

İletişimin nasıl gerçekleştiği, habitus kavramıyla ve toplumsal cinsiyetle nasıl ilişkilendirildiğini tartışmıştık. Aynı zamanda bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin de kadını iletişim alanında daha görülür hale getirdiği üzerinde durmuştuk. Bu başlık altında ise dilin ne olduğu, nasıl bir olgu olduğu, nasıl kullanıldığı sorularına yönelinecektir. Bunun yanı sıra dilin imgelerle olan ilişkisini de tartışılacaktır.

Dilin insanlık için ne kadar önemli olduğu eski zamanlardan günümüze değin zihinleri meşgul etmiştir. Dilin bu meşguliyeti mitsel yaratımlara da neden olmuştur. Campbell, “Mitler insanlığın açıklamakta zorluk çektiği durumlar karşısında yaptıkları yaratımlar sonucunda var olurlar. Yeryüzünde ikamet edilmiş her yerde, bütün çağlarda ve her koşulda, insana ait mitler türemiştir ve bu mitler insanın vücudunun ve aklının eylemleriyle ortaya çıkan ne varsa hepsinin esin kaynağıdır. Mitin, kozmosun sonu gelmez enerjilerini insanın kültürel yaşamına akıtan gizli bir

⁵⁰ A.g.k., 154.

yarık olduğunu söylemek çok ileri gitmek olmayacaktır. Dinler, felsefeler, sanatlar, ilkel ve tarihsel insanın sosyal biçimleri, bilim ve teknolojiadaki büyük buluşlar, uyku kaçırın düşler hep mitin o temel, büyüğü yüzüğünden fışkırır.”⁵¹ der. Dilin de mitsel sayılabilecek boyutuna bakarsak, mitlerin dil üzerinde de ne kadar önemli olduğunu görürüz. Bu olguyu çok popüler olan bir örnek üzerinden okumak mümkündür. “Büyük Yunan tarihçisi Heredot’a göre, Mısır Kralı Psammetikos dünyanın en eski dilini bulmak umuduyla bilinçli bir deney tasarlar. Kral, yeni doğan iki çocuğu yalnız yaşayan bir çobana emanet eder ve çobana, onları kesin bir sessizlik içinde büyütmesini ve söyleyecekleri ilk kelimeleri takip etmesini emreder. İki yaşına gelene dek çıkardıkları anlamsız seslerden sonra çoban krala gidip çocukların bakos kelimesini tekrarlayıp durduklarını söyler. Daha sonra Türkiye’nin merkez bölgelerinde de kullanılacak olan bu kelime, Frig dilinde ‘ekmek’ anlamına geldiği için Psammetikos, Frigyalıların en eski insanlar oldukları varsayımını kabul eder.”⁵² Heredot’un aktardığı bu hikâyenin doğruluğu her ne kadar şüpheli görünse de, bizim için önemli olan dil olgusunun mitolojik olarak kendine yer bulmasıdır. Mitolojik olmanın ötesinde dilin ve sözün dinsel öneme sahip olduğu da bilinmektedir. İslâmiyete göre kutsal kitap olan Kur’ân-ı Kerim’in ‘oku’ emriyle gönderilmeye başladığına inanılır. “Örneğin, bir zamanlar Hindistan’da ‘Söz’ bir tanrıymış. Hintliler ‘Vak’ diye adlandırdıkları ‘Söz’e, ‘Dil’e , ‘Konuşma’ya tanrıların tanrısı gözle bakarlarımı. Nitekim bir Hint kalıntısı uyarınca: “Bütün tanrılar ‘Söz’e bağlıdır, hayvanlar da insanlar da, bütün yaratıklar ‘Söz’e dayanır... Söz gelip geçmeyendir, hep varolan yasanın ilk doğurduğu ‘Söz’dür, Veda’ların anasıdır ‘Söz’, tanrılar dünyasının kilit taşıdır.”⁵³ Dilin din için önemi daha da çoğaltılabilir, ama bizim tezimizde bu bağlantısının bilinmesi yeterlidir.

Bourdieu, “Dil, sosyoloğun karşısına son derece dramatik bir sorun çıkarıyor: Dil, doğallaştırılan, dolayısıyla göz ardı edilen, bilinçdışı inşa araçları olarak işlev gören, muazzam bir ön-kabuller deposudur aslında.”⁵⁴ der. Dilin ön-kabuller deposu olması, bize var olan şeyleri doğrudan dil tarafından tanıma olanağı sağlar. Aynı

⁵¹ Joseph CAMPBELL, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, 13.

⁵² Jared DIAMOND, *Üçüncü Şempanze İnsan Türünün Evrimi ve Geleceği*, 182-183.

⁵³ Bkz. (36), UYGUR, 19-20.

⁵⁴ Bkz. (8), BOURDIEU – WACQUANT, 246.

zamanda dil, iletişim için de son derece önemlidir. Sözlü olmasa bile işaret dili dahi, dilin iletişimle olan bu ortaklığını bize gösterir. Öncelikle dilin ne olduğu sorusu sorulabilir. De Saussure, “Dil yetisi bir olgudur; insanda bulunan bir yetinin işletilmesi, icrasıdır. Dil, bu olgunun bir bireyler topluluğunda ve belli bir çağda aldığı uyarlı biçimlerin tümüdür.”⁵⁵ der. Buradan dilin topluma ve yaşanan çağa göre şekillendiği sonucunu çıkarabiliriz. Her toplum kendi ihtiyaçlarına göre dile yeni kavramlar ekler ve gereksiz bulduklarını dilden doğal bir sürecin sonunda çıkarır. Bunun yanında, aynı zaman diliminde bir dilin doğal sınırlarının ayrı uçlarında nasıl ele alınabileceği sorusu sorulabilir. “Dil zaman içinde ve aynı zamanda mekân içinde farklılaşır. İki farklı tarih kesitinden alınmış bir dil kendisiyle özdeş değildir. Konuşulduğu ülkenin az çok uzak iki noktasından alınmış bir dilde kendisiyle özdeş değildir.”⁵⁶ Böylece dilin farklılaşma, değişme halinde olduğu ortaya çıkar.

Bir diğer yanıt bekleyen soruysa dilin yaşayan bir varlık ya da kurum olup olmadığıdır. Dilin yaşayan bir olgu olduğunu kabul edebiliriz. Bu yaşam, biyolojik yaşama referans verilerek düşünebilecek tarihsel ve toplumsal bir yaşamdır. Tarihe baktığımız da ölü olarak anılabilecek dillerden bahsedebiliriz. Örnek Whitney, Mısır dilinin ölü bir dil olduğu hakkında: “Başka yerlerde Hint-Avrupa’nın en eski anıtlarıyla aynı veya onlardan daha eski tarihlere çıkan insan diline ait anıtlar var; ama her zaman için bunları çok daha az değerli belgeler haline getiren bir takım koşullar çevreliyor o anıtları. Mısır dilinin yazı sözcükleri hiçbirinin gidemediği kadar eski çağların derinlerinden bize dek ulaşmış durumda; ama Mısır dili neredeyse tüm ailelerden kopuk, öylesine basit bir yapıda ki, tarihinden güç bela söz edilebilecek bir dil.”⁵⁷ der.

Dilin yaşayan bir olgu olarak ele alınması ne anlama gelir? “Dilin yaşamı sözünden dilin zaman içinde yaşadığını, yani aktarılabildiğini anlayabiliriz ilk olarak. Dilin aktarılması dil için hayati önemde bir olgudur, çünkü dilde aktarılmayan hiçbir şey yoktur; ama sonuçta bu aktarılma olgusu dile tümüyle yabancıdır.”⁵⁸ Aktarma olgusunun, dile yabancı olması, dilin zihinsel süreciyle, kültürel süreçlerinin farklı

⁵⁵ Ferdinand de SAUSSURE, *Genel Dilbilim Yazıları*, 133.

⁵⁶ A.g.k., 153.

⁵⁷ William Dwight WHITNEY, *Oriental & Linguistic Studies*, 294.

⁵⁸ Bkz. (55) SAUSSURE, 65.

şeyler olmasından ötürüdür. Kültürel olarak aktarılma antropolojik bir durumken, zihinsel süreç olarak dilin varlığı dil bilimsel bir durumdur. “Dil aynı zamanda zihinsel bir süreçtir de. Dili konuşabildiğimiz, anlayabildiğimizde bildiğimiz şey nedir? Bu soruyu yanıtlama işi temelde betimseldir. Onu irdelerken bir dil bilgisi inşa etmeye çalışırız. Bu belli bir dilin kuramıdır. Bu kuram, her dilsel ifadeye belli zihinsel gösterimlerin nasıl verildiğini betimler, o dilsel birimin biçimini ve anlamını belirler.”⁵⁹ Her dilin ayrı dil bilgisi kuralı ve buna bağlı olarak kuramlaşmış yapısı vardır. Bu durum, ele alınan dilin hangi dil ailesinden olduğu göre şekillenir. Örnek olarak Latince’den türeyen İspanyolca, İtalyanca, Portekizce, Fransızca, Rumence’nin benzer dil bilgisi özelliklerini verebiliriz. “Her dil düpedüz bir mantık alanıdır. Bir dildeki her yapıt, her deyim de o dilin bir kuruluşuyla mantıklı ve anlamlıdır; değilse, mantıksız ve anlamsızdır. Dil kuralları, dile özgü anlam ile mantığın belirleyicileridir. Kuralların çiğnendiği yerde dilin sözü olmayacağına göre, dilce anlamın-anlamsızın, mantıklının-mantıksızın da sözü olamaz. Dilde kurallarsa öylesine değişken, öylesine esnektir.”⁶⁰ Dildeki kuralların esnek olması başka dillerin de ortaya çıkmasının yolunu açar. Verdiğimiz Latince’den türeyen diller de bu esnekliğin farklı toplumsal çevrelerde yaşayan insanlarca yaratımı sonucunda oluşmuştur. Fransızca’yı ya da Portekizce’yi ele alırsak, Fransızca ya da Portekizce’nin Latince’den ne kadar farklılaştıklarını görebiliriz.

Peki dil sadece insana özgü olmasıyla nasıl bir ayrıcalığa sahiptir? Konuşabilen tek varlık olarak biz insanlar bunu nasıl bir avantaja dönüştürüyoruz? Diamond’a göre, “İnsan dilinin kökeni, benzersiz insana nasıl dönüştüğümüzü anlamada en önemli gizemi oluşturur. Hepsinden öte, dil herhangi bir hayvanın yapabileceğinden çok daha net bir şekilde birbirimizle iletişim kurmamıza olanak tanır. Dil, ortak planlar yapmamızı, birbirimize bir şeyler öğretmemizi ve diğerlerinin başka bir yerde ya da geçmişte yaşadığı deneyimleri öğrenmemizi sağlar. Dil aracılığıyla dünyanın görüntüsünü zihnimize depolayabiliriz ve böylece bir hayvanın yapabileceğinden çok daha etkin bir şekilde bilgiyi kodlayıp

⁵⁹ Naom CHOMSKY, **Bilgi Sorunları ve Dil, Managua Dersleri**, 158.

⁶⁰ Bkz. (36) UYGUR, 57.

işleyebiliriz.”⁶¹ İnsanlar iletişim kurarken kullandıkları dil, birbirlerini anlamalarında son derece önemlidir. Yanlış anlamamanın en aza indirilmesinde dilin iyi kullanılması gerekir. “Dil yetisi bildiğimiz kadarıyla sadece insanlara özgü olmakla kalmaz, aynı zamanda türün ortak bir özelliğidir. Dil yetisinde ırksal farklılıkların olduğunu düşündürecek hiçbir neden yoktur.”⁶² Bizler yabancı bir dili bilmesek dahi, istersek o dili öğrenebiliriz. Kimimiz daha hızlı, kimimiz daha yavaş öğrense de, sonuçta dil öğrenilir. Uygur, “Nesneler karşısındaki gücünü diline borçludur insan. Doğaya söz geçirirken sözcüklerine dayanır. Sözcüklerse her zaman ortaklaşadır. Dil tek kişinin değil topluluğun dilidir. Konuşma birden fazla insanı gerektirir. Birbirlerinin dilini bilmeyenler birlikte yaşarlarsa ergeç ortaklaşa bir dil bulup yaratacaklardır. Dil böylece insanla nesneden başka, insanla insanı da bir arada tutan ortamdır.”⁶³ der. Benzer bir durum çocuklar için de geçerlidir. İnsan zihni olayları kavrama yetisine sahiptir. Bu da çocuk ya da yetişkin fark etmeksizin dilin kavranmasının temelidir. Chomsky’e göre, “Bir çocuğun ana dilini öğrenme süreci, bu zihin faaliyetleriyle alakalıdır. Çocuk dille yüzleşme sürecine, fiziksel nesne, insan niyeti, istenç, nedensellik, amaç gibi kavramları sezgisel olarak anlayarak girer. Bunlar düşünce ve dil için bir çerçeve oluştururlar ve tüm dünya dillerinin ortak özellikleridir.”⁶⁴ Tüm dünya dillerinde ortak olan bu özellikler, dilin insan türüne ait bir yeti olduğunun en büyük kanıtıdır. “Dilin, insan doğasını incelemekte niçin özel bir yerinin olduğuna ve olmayı sürdüreceğine dair birçok neden var. Bunlardan birincisi, dilin gerçek anlamda insan türüne özgü bir olgu olmasıdır. Dil, özünde yalnızca insanlara ait, ciddi patolojik durumlar dışında tüm insanlar arasında neredeyse hiç farklılık göstermeyen ve doğuştan varolan biyolojik ortaklığımızın genel bir parçasıdır.”⁶⁵ Hayvanlarla aramızdaki en büyük farkı yaratan, düşünebilme ve dili kullanma yetimizdir. “Hayvanlar konuşsaydılar bizden olacaktı. Papağana bazı sözcükler belletilebilir; yunus balıklarıysa birbirinden ayrı ve belirli yüze yakın ses çıkarıyor. Ama papağanlar sözcükleri çeşitli durumlarda değişen bir düzenle bir araya getirip kullanamazlar. Bir yunus balığı öbürüyle sesle anlaşıp bile bu seslerin, tarih içinde

⁶¹ Bkz. (52) DIAMOND, 166.

⁶² Bkz. (59), CHOMSKY, 52.

⁶³ Bkz. (36), UYGUR, 90.

⁶⁴ Bkz. (59), CHOMSKY, 45.

⁶⁵ A.g.k., 12-13.

gelişen bir dilin sözcükleri olduğu ileri sürülemez. Hayvanı insandan ayıran adım, dilin açtığı uçurumdur.”⁶⁶

Her dilin kendi optimum genişliği olduğunu söylenebilir. Bu genişlik fiziksel ya da toplumsal alan genişledikçe dilde çeşitlenmeye neden olur. Bir dili konuşanlar yaşadıkları çevreye göre dili farklı şekilde kullanabilirler. Bunun sonucunda, dildeki ağızlar, şiveler, lehçeler diye adlandırılan farklılıklar ortaya çıkar. “Her bölge belli sayıda dil olgusunun yolu üzerine yerleşmiştir ve bu olguların her birinin kendi özel yolu vardır; her bölge için şu veya bu olgunun kazara üst üste binmesinden doğan özelliklerin toplamı, istenirse böyle diyebiliriz, o bölgenin lehçesini oluşturur.”⁶⁷ Bizler dili düşündüğümüzde, bir ülkenin dilini tek ve değişmez kabul ederiz. Türkçe dediğimizde ‘İstanbul Türkçesi’ olarak bilinen ağız aklımıza gelir. Türkiye’nin doğusunda, batısında, kuzeyinde ve güneyinde farklı ağızlar konuşulmaktadır. Buna karşılık, bu algıda, resmî dil olarak bilinen dilin siyasal sistemle son derece ilişkili olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında Fransız Devrimi sonrası milliyetçi düşüncenin dünya üzerine yayılması etkili olmuştur. “Daha önce siyasal alanda ifadelendirilmeyen pek çok konunun, milliyetçi söylemin altında siyasallaşması, devlet ve toplum arasında oluşan yeni ilişkinin sonuçlarından biridir. Örneğin dilin siyasallaşması, devletin resmî dilinin toplumun çoğulluğu tarafından kullanılması gereği nedeniyle ortaya çıkan bir durumdur. Siyasal karar alma sürecinde etkili olmak, devletin resmi dilini bilmekle mümkündür.”⁶⁸ Bizim sosyolojik yaklaşımızla çıkarımlar yapabilmemiz için dili resmî ve siyasallaşmış bir olgu olmanın ötesinde kabul etmemiz gerekir. “Bir dil resmî ve tek şeklinin ötesindedir. Çince tek bir dildir deriz; ama İspanyolca, Katalanca, Portekizce, İtalyanca ve öteki Latince kökenli dillere değişik dillerdir deriz. Ancak Çince’nin lehçeleri diye görülen diller de Latin dilleri kadar çeşitlidir. Hollandaca ve Almanca’yı ayrı diller olarak görürüz; ancak Hollanda sınırına yakın yerlerde konuşulan Almanca konuşulan lehçeler, Hollandaca konuşulanlarca anlaşılır, ama daha uzak bölgelerde oturan Almanca konuşanlarca

⁶⁶ Bkz. (36), UYGUR, 88.

⁶⁷ Bkz. (55), SAUSSURE, 171.

⁶⁸ Bkz. (30), ÖZKAN KERESTECİOĞLU, 327.

anlaşılmayabilir.”⁶⁹ Buradan yapılabilecek çıkarım dilin ne kadar akışkan bir zeminde durduğudur. Almanca’nın Hollandaca ile olan lehçesel ilişkisini biz Türkçe’de de barındırırız. Azerbaycan sınırına yakın yerlerde yaşayanların Azerice olan kelimeleri, Türkiye’nin daha farklı bir bölgede yaşayana göre daha kolay anlayacağı şüphesizdir.

Tezimizde söylem analizi yöntemini kullanmamız sebebiyle, söylemin ne olduğu da bizi doğrudan ilgilendirir. Söylemin, dilin sonucunda oluştuğu şüphesizdir. Peki söylem nedir? “Söylem, söz dizimi açısından sözün en küçük parçasıdır. Söz ise tam bir düşünceyi gösteren ahenksiz bir söylem bileşimidir.”⁷⁰ İlk çağ dil bilimcisi olan Dionysios Thraks, söylemi sözün en küçük parçası olarak açıklamıştır. Günümüzde Aydınlanma sonrası ideoloji kavramının ortaya çıkmasıyla söylem de farklı bir anlam kazanmıştır. “Yapısal olarak dilin işlevinden, süreç olan söyleme doğru bir kayma yaşanmıştır. Toplumsal olguları dilsel pratikler olarak çözmenin yerine, toplumsalın anlaşılabilmesi için ‘söylem’in çözümlenmesi olarak ifade edebileceğimiz bu yeni yaklaşım ile bir ‘yapının’ (dil) çözümlenmesi yerine bir ‘sürecin’ (söylemin) çözümlenmesi söz konusu olmuştur. Dilin bireysel kullanımını ‘söz’, dilin toplumsal kullanımını ise ‘söylem’ olarak tanımlayan Saussure ile başlayan bu yaklaşım geniş yankı bularak çok sayıda taraftar topladı.”⁷¹

De Saussure’ün dil ve söylem için ne düşündüğü bu noktada önem kazanmaktadır. Saussure, “Dil ancak ve ancak söylem uğruna yaratılmıştır, ama söylemi dilden ayıran nedir veya belli bir anda dilin söylem olarak eyleme girdiğini söyleme olanağı veren şey nedir? Dilde kullanıma hazır bekleyen terimler kullanılarak bir şeyler anlatılmak istendiği düşüncesine sahip olmamız için ne gerekir? Bu soru, söylem nedir sorusuyla aynıdır ve ilk bakışta cevabı basittir: söylem, en yalın biçimiyle ve bilmediğimiz yollardan, dilsel biçim kuşanmış halde boy gösteren iki kavram arasında bir bağ kesinlemeden meydana gelir; oysa dil, düşünce imleyebilmesi için kendi aralarında bağ kurulmasını bekleyen tek tek

⁶⁹ Bkz. (59), CHOMSKY, 50.

⁷⁰ Dionysios THRAKS, *Grammer Sanatı*, 31.

⁷¹ H. Birsen ÖRS, *İdeoloji: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak*, 35.

kavramları önceden gerçekleştirmekten başka bir şey yapmaz.”⁷² der. Söylemin toplumsal bir süreç yarattığını söylemek yerinde olacaktır. Analizini yapacağımız her kartpostalın bir yaşama ve sürece dayandığı unutulmamalıdır. Yapacağımız analizler sonucunda da söylemlerin çözümlenmesi sağlanacaktır. Bu analiz yapılırken kullanılan sözcüklerin ne derecede önemli ve belirleyici olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Sözcüklerin toplumsal olanın oluşması konusunda önemli rollere sahip olduğu söylenebilir. “Toplumsal dünya söz konusu olduğunda, sözcükler şeyleri yaparlar çünkü şeylerin varoluşu ve anlamı üzerindeki anlaşmayı, ortak kanıyı, herkesçe sanki kendiliğinden varmış gibi, kabul gören doksayı yapan onlardır.”⁷³ Bizim için toplumsal çıkarım yapmak için birincil kaynağın dil olduğu ortadadır. Dil toplumsal olan her şeyi belirlemesi konusunda sihirli bir yapıya sahiptir. Bu tezde sözcüklere dayanan söylemin analizi yapılacaktır.

Tüm bunlardan sonra dil ve söylemin simgesel etkileşimle ilişkisini ele alabiliriz. Simgeler hayatımızda önemli yer kaplarlar. Simgelerin bu önemini Amerikan toplumu üzerinden inceleyebiliriz. “Otomobil, Amerikan orta sınıfının çocukları için gündelik hayat aracıdır. Otomobili Amerika’da staja gidip döndündükten sonra elektrik etüd işlerinde kısım şefi olup maaşı arttıktan sonra alıp kullanmaya başlamış biri içinse bir fetiştir. Bu fetişliği yıllarca süren bir statü simgesidir. Pazar günleri arabasını cilalayıp silmesi, parlatması; arabasına iç çamaşırlarından, dişlerinden daha çok özen göstermesi onun simgesel anlamlarından dolaydır.”⁷⁴

Dil de simgelerden biri olarak düşünülebilir. Dil ve işaretler, kullandığımız simgeler arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kimi simgeler de, dil aracılığı ile ifade edilen işaretlerdir. “Dilin bir işlevi, topluluğu oluşturan bireylerin karşılıklı olarak etkileşimde bulunmalarını sağlamaktır. Aynı nesneler, aynı toplumsal gerçeklikler, aynı kelimelerle ifade edilerek, yaşanan dünyanın paylaşılması sağlanır. Bu haliyle dil, bir iletişim aracıdır. Ancak, dil sadece bir iletişim aracı değildir, aynı zamanda bir durumun, bir gerçekliğin sadece o topluluk tarafından paylaşılan

⁷² Bkz. (55) SAUSSURE, 271.

⁷³ Bkz. (19), BOUDIEU, 21.

⁷⁴ Bkz. (23), OSKAY, 31-32.

anlamını ifade etme işlevini de görmektedir. Bir başka deyişle dil, bir simge aktarma aracı, hatta bizatihi simgedir. Aynı şekilde, işaretler de, bir yandan da belirli bir duruma nesnel olarak işaret ederken, diğer yandan başka bir anlamı çağırıştırabilir. İkinci durumda işaret ve kullanılan dil, gerçeklikle dolaylı bir ilişki içindedir ve ‘meta dil’in bir ögesidir.”⁷⁵ Dilin kendisi bir simgedir. Dil kendisini tekrar üretirken, aynı zamanda simgesel bir anlam kazanır. Her toplum kendi simgelerini dil üzerinden karşılar. Daha önce bahsettiğimiz gibi mitler de dil tarafından simgeleşirler. Dilin ulusal anlamda yarattığı en büyük simgelerden biri milli marş olgusudur. Yaşanılan ülkenin tüm vatandaşlarını belirli bir söz dizesinin simgeselliğinde kolektiviteye çağırır. Bayrak ve milli marş birbirini tanımayan insanları dahi anlık olarak da olsa bütünleştirebilir. Aynı simge olgusu toplumsal cinsiyet üzerinden de düşünülebilir. Cinsiyetçi hakaret ve küfürler ne yazık ki erken yaşlarda öğrenilmeye başlanır. Bu sözlerin içerikleri gerçek niyeti çoğu zaman yansıtmasa da asıl kullanım şekli küçük düşürmek üzerinedir. Eyleme geçmeyen ifadeler, simgesel olarak aşağılama hedefiyle kullanılarak, cinsiyetçi bir tutum sergilenir

Simgeler bizleri doğrudan yaşanılan durumla ilişkiye sokarlar. Bizler simgeler üzerinden kendimize bir dünya kurarız. Nesnelere, olgulara, durumlara, kişilere.... anlamlar yükleriz. Bu yüklediğimiz anlamlar salt fiziksel ya da olgusal anlamlar değildir. Örneğin bir bardağı sevdiğimizde bize o bardağın fiziksel varlığının ötesinde, bize hissettiklerine yöneliriz. Simgesel etkileşim bizi olayları nesnel olarak anlamlandırma yerine, öznel çıkarımlar yapmaya yönlendirir.

Simgesel etkileşimcilik Şikago Ekolü’nden George Herbert Mead tarafından ilk kez ortaya atılmış ve Blumer tarafından geliştirilmiştir. Blumer simgesel etkileşimciliği geliştirmiştir ve simgesel etkileşimi üç boyutlu düşünmesiyle önemli bir düşünüş yaratmıştır. “Simgesel etkileşimcilik son analizlerde üç basit öncüle dayanmaktadır. Birinci öncül, bireylerin şeyleri kendilerinde verili olan anlamlarına göre anlamlandırmasıdır. Buna örnek olarak dünyada bizi çevreleyen her şey verilebilir: fiziki bir özne olarak ağaç, sandalye; insan olarak bir anne ya da

⁷⁵ Bkz. (71), ÖRS, 32-33.

restorandaki bir komi; bir insan kategorisi olarak dost, düşman; kurum olarak okul, hükümet; fikir olarak bireysel özgürlük, dürüstlük; başkalarından gelen emir, talep gibi gündelik hayattaki her şey olabilir. İkinci öncül, şeylerin anlamının benzerleriyle olan toplumsal etkileşiminden türer. Üçüncü ve son öncül ise algı sürecinin sonucunda gerçekleşir. Bu durum, karşılaştığımız şeyle kurmuş olduğumuz algılama sürecinin sonucudur.”⁷⁶ Bu üç öncül bize metinleri analiz ederken yol gösterici olacaktır. Öncelikle kartpostal fiziki bir nesne olarak bir etkileşim nesnesi olabilir. İkinci olarak göndericilerin hala pratik olarak devam ettirdiği bir etkileşim boyutu olabilir. Daha önceden yaşanmış hisler de, etkileşimde kendisini gösterebilir.

Son olarak belirtmemiz gerekir ki bizim tezimizde metinlerdeki söylemin Blumer’ci anlamda simgesel etkileşimin kaçınıcı öncülünde olduğu sorusudur. Her söylem dilin kullanımı sonucunda bu üç öncülün içine girebilir. Bizim bu tezdeki amacımızda söylemi, bu simgeler ile bir arada yorumlamaktır. Yazılan her metin, gönderilen her kartpostal simgesel olarak etkileşime bir noktada eklenir. Bu eklenmeler, toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurularak, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini simgeler üzerinden yeniden üretip üretmedikleri bağlamında anlamlandırılacaktır. İlerleyen başlıklar altında simgesel etkileşim ile kadınlık üzerine bir bağ kurmak için ideoloji üzerinden ilerlenecektir ve toplumsal cinsiyet üzerine yoğunlaşılacaktır. Toplumsal cinsiyetle, simgesel etkileşim arasında kurulacak olan bu bağ, habitus ile de desteklenecektir.

2.5. İdeoloji Üzerine

Feminizm ve toplumsal cinsiyet kavramlarını öncelikle bir ideoloji olarak ele almak gerekir. Peki ideoloji nedir? Ne tür ideolojiler vardır? Tarihe baktığımızda ideolojileri liberalizm, muhafazakârlık, marksizm, sosyal demokrasi, milliyetçilik, anarşizm, faşizm, korporatizm ve feminizm olarak sıralanabilir. Bizim için bu tezde önemli olan ideoloji ise feminizmdir. Bu sebeple, feminizm ana hatlarıyla ele alınacaktır.

⁷⁶ Herbert BLUMER, *Symbolic Interactionism*, 2.

Öncelikle ideolojinin ne olduğunu açıklamamız gerekir. “İdeoloji kavramının ortaya çıkışı 18. yüzyıla denk gelir. Aslen bir aristokrat olan, ancak Fransız Devrimi’ne sempati besleyen ve 18. yüzyıl Aydınlanma döneminin akılcı filozoflarından olan Antoine Destutt de Tracy, üretmiş olduğu ‘ideoloji’ kavramı ile ‘düşüncelerin bilimini’ kastetmiştir. Nasıl ki, zooloji ve biyoloji türlerin bilimi ise, ideoloji de insan aklının bilimidir. Tracy’nin ideoloji kavramının, aynı zamanda hangi düşüncenin doğru, hangisinin yanlış olduğunu bulmaya yarayan, daha eğitilmiş bir toplum yaratma projesine sahip, insanların geleceğini kuran bir özelliği de vardır. Bu anlamda ideoloji, hem insan düşüncesini, düşünce yasalarını ve düşüncenin kaynaklarını inceleyen bir bilim dalıdır, hem de toplumun geleceğine yönelik bir projedir.”⁷⁷ İdeoloji görüldüğü üzere öncelikle bir bilim olarak ortaya sürülmüştür. Hedeflenen, felsefi bir anlama yakın olmasının yanında, insan aklının bilimi olması sebebiyle, ideoloji psikolojiye de yakındır. Fakat ideoloji zamanla farklı bir yöne doğru evrilmiştir. “De Tracy’nin bugün bizim ‘bilim’e yüklediğimiz anlamı yüklediği ideoloji kavramı, o günden bugüne büyük değişikliğe uğramış, olumlu anlamını yitirerek pejoratif bir anlam kazanmıştır.”⁷⁸ Bugünkü anlamı belki de De Tracy’nin hiç düşünmediği bir niteliktedir. İdeoloji, düşünceler bilimi olmaktan ziyade, siyasi yaklaşım olma durumuna gelmiştir.

Bugün kullandığımız anlamda ideoloji ne demektir? İdeoloji kavramı, De Tracy’nin kullandığı biçimiyle nasıl bir değişim geçirmiştir? “İdeoloji, her şeyden önce, bir dünya görüşüdür. İçinde yaşadığımız dünyanın nasıl bir dünya olduğunu bize açıklamaya çalışır. Toplumsal gerçeklik, insanlar için oldukça karmaşıktır ve insanın kendi başına bu gerçekliği anlayabilmesi, açıklayabilmesi, sebepler ile sonuçlar arasında ilişki kurabilmesi ve seçenekler karşısında rotasını belirleyebilmesi zordur. Öte yandan, ideoloji, kendini ele vermeyen, açıklamayan toplumsal gerçekliği anlaşılabilir hale getirme, deşifre etme işlevini görür, sosyo-politik seçenekler karşısında yol göstererek bireyin tercih yapmasını kolaylaştırır.”⁷⁹ Görüldüğü üzere bugün ideoloji dendiğinde, bilimsel bir kavramdan farklı olarak, siyasal bir kavram zihnimizde canlanır. İdeoloji kavramı bizi sosyo-politik olarak

⁷⁷ Bkz. (71), ÖRS, 9.

⁷⁸ A.g.k., 9.

⁷⁹ A.g.k., 10.

boşlukta kalmaktan kurtarır. İdeoloji, aynı görüşü paylaşanları belirli bir grup olarak birleştirir. Kitlelere aynı yönde kolektif bir bilinç kazandırır. “İdeolojiler, kitlesel rollerinin ötesinde bireysel etkiye de sahiptir. İdeoloji, sadece grupları değil, bireyleri de derinden etkileyen, bireysel kimliğin kazanılmasına yardımcı olan, hatta bireyleri diğerlerinden ‘ayıran’ bir özelliğe sahiptir. Yine, her ideolojinin insan doğası, tarih süreci ve sosyo-politik yapı üzerine söyleyecekleri vardır.”⁸⁰ İdeoloji hayatımızda doğdumuz andan itibaren yer alır. Bizler kişisel gelişimimiz süresince farklı ideolojilere ilgi duyabiliriz. Bu durum yaşadığımız çevre, girdiğimiz etkileşimler dolayısıyla habitus ve simgesel etkileşimle derinden ilişkilidir. Özellikle toplumsal sermayenin önemi bu bağlamda ön plana çıkar. Bu durum her zaman akılda tutulmalıdır.

İdeolojinin sosyal bilimler açısından bakıldığında nasıl bir önemi vardır? Sosyal bilimci sosyo-politik olarak tarafsız olabilir mi? “Her ne kadar de Tracy, ideolojiyi, ‘düşünceler bilimi’ olarak tanımlamış olsa da, bugün sosyal bilimlerde ideolojinin anlamı, bireye ve sosyal gruplara sosyo-politik tercihler karşısında yönünü belirlemesi için sunulan bir haritadır.”⁸¹ Yapılan her sosyal bilim araştırması, bir ideolojinin yön göstericiliğinde kendine yol bulur. Yaptığımız araştırmalarla insanlara kendi yollarını bulmalarında yardımcı oluruz. Bir kadın araştırması, yapılan araştırmanın içeriğine göre kadın üzerine düşünmeye davet eder. Bu tezdeki amacımız çok farklı bir konu olan kartpostal gönderimi üzerinden toplumsal cinsiyet kodları üzerine düşündürmektir. Bu sebeple, feminizm, ideoloji ve toplumsal cinsiyet bizim için oldukça önem arz eder. “Sosyal bilimleri ideolojilerden tamamen arındırmak, bilim insanının bireysel inançlardan ve tercihlerden tamamen bağımsız davrandığını düşünmek hiç gerçekçi değildir. Ancak, yine de olanın incelenmesi ile sosyal bilimcinin kafasındaki olması gerekeni, tercihini birbirinden ayırmamız gerekmektedir.”⁸² Bu ayırım, sonuçlarının önceden ayarlandığı sahte araştırmaların önüne geçmek bakımından büyük bir zorunluluktur. Bu tezde bu ayırma sadık kalınacaktır. Bir toplumsal cinsiyet çalışması olan tezimizde teoriyle eylemi birleştirmek gerektiğini bir kez daha göstermek amaçlarımız arasındadır.

⁸⁰ A.g.k., 11.

⁸¹ A.g.k., 13.

⁸² A.g.k., 13.

“Feminizmin ataerkil iktidar eleştirisi, eylem ve teori olmak üzere iki ayak üzerinde yükselir. Feminist mücadele olmadan feminist teori geliştirilemeyeceği gibi, feminist teori olmadan da politika dönüştürülemez. Bu ikisi birbirini beslemektedir. Kadın hareketi ile kadın araştırmaları birbirini karşılıklı olarak etkiler, tartışmaların yönünü belirler. Feminist teori, kadınların özgürlüğü için, bilinçlenmesi için, bir araç olarak kullanılır/kullanılmalıdır.”⁸³

2.6. Bir İdeoloji Olarak Feminizm

Bu başlık altında yazdıklarımız da Çakır’ın “*Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi*” isimli makalesinin bize yol gösterdiğini belirtmemiz gerekir. İdeoloji üzerine bu sözlerimizden sonra bir ideoloji olan feminizme geçebiliriz. Feminizmi özgül kılanın ne olduğu sorusu önemlidir. “Hem liberalizmin, hem de Marksizmin ‘birey kategorisi’ kadınları kapsamaz. Liberaller için bu ‘birey’in sınıf, ırk, cins vb. türden özellikleri yoktur. Marksistler için sınıf vardır ama cinsiyet yoktur: Bireyler, üretimlerinin maddi koşullarının ürünüdür. Burada örtülü olsa da, kastedilen erkek bireydir. Kadınların ve erkeklerin ‘doğa’ ile, ‘üretim araçları’ ile farklı ilişkileri vardır. Marksizm, sınıfı, kadının statüsünü/fonksiyonlarını açıklamada yeterli ve etkili bulur: Kapitalizm altında, burjuva kadınları proleter kadınların ezildiği gibi ezilmektedir.”⁸⁴ Liberallerin bireyi her şeyin üstünde görmeleri ya da marksistlerin kadınları sınıf üzerinden açıklamaları yeterli değildir. Feminizm ise bu iki ideolojiyle ilişkili olsa da onlardan farklıdır. Kalan tüm ideolojiler erkek egemen bir sistem üzerine kuruluyken, feminizm kadının erkekten aşağı olmadığı üzerine kuruludur. “Feminizm, ideolojik olarak özgül, politik olarak özerk bir harekettir. Kadınların erkeklere göre dezavantajlı, eşitsiz ve ikincil bir konumda olduğu, ezildiği, sömürüldüğü noktasından hareket eder. Daha önceki ideolojilerden ve toplumsal hareketlerden farklı olarak, temel bir kategori olarak ‘toplumsal cinsiyet hiyerarşisi’ni ortaya çıkarır. Bu hiyerarşinin, sınıf çelişkisi gibi toplumları

⁸³ Serpil ÇAKIR, *Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi*, 468.

⁸⁴ A.g.k., 459.

biçimlendiren temel bir egemenlik/iktidar ilişkisi yarattığını, erkeklerin egemen, kadınların bağımlı olduğu sosyal ve siyasal bir düzende yaşandığını ortaya koyar.”⁸⁵

Geçmişe baktığımızda hemen her toplumun erkek egemenliği üzerine kurulduğunu görürüz. Böylece kadınların zaman içinde kendilerini erkeklere göre ikinci sınıf cins olarak benimsedikleri bir durum ortaya çıkmıştır. Kadınlar sadece biyolojik farklılıkları sebebiyle bu algının içine çekilmiş ve ona göre muamele görmüşlerdir. Feminist teoriye ve pratiğe önemli katkılarda bulunmuş MacKinnon’a göre, “Feminizm bir iktidar kuramıdır. Kadınlar zaman içinde ekonomik bakımdan sömürülmüş, evde köleliğe mahkum edilmiş, anneliğe zorlanmış, cinsel olarak nesneleştirilmiş, fiziksel açıdan taciz edilmiş, aşağılayıcı eğlencelerde kullanılmış, susturulmuş, kendi kültüründen yoksun bırakılmış, oy hakkı verilmemiş, toplum hayatından uzaklaştırılmıştır. Kendileriyle aynı durumdaki erkeklerin tersine kadınlar, sistematik olarak fiziksel güvensizlik içinde bırakılmış; cinsel aşağılama ve şiddetin hedefi olmuş; aşağılanmış ve kişilikleri çiğnenmiş; saygı, güvenilirlik ve çareden mahrum bırakılmış, susturulmuş, sorunlarını dile getirmeleri, çıkarlarını temsil etmeleri engellenmiştir. Genelde erkeklere, erkek oldukları için bunların hiçbirini yapılmamıştır.”⁸⁶ Bir cinsin böylesine ezilmesi kabul edilebilir bir durum değildir. Kadınların içinde bulundukları bu çıkmaz yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sebeple başta birçok kadın düşünür başta olmak üzere, kadınların hakları üzerine yazın başlamıştır. Bu yazının ilk örnekleri olarak Christine de Pizan’ın *Le Livre de la cité des dames (Kadınlar Kentinin Kitabı)*, Mary Wollstonecraft’ın *A Windication of the Rights of Women (Kadın Haklarının Gereçeklendirilmesi)* verilebilir.

Feminizm tarih içinde farklı görüşlerle sıkı bir alışveriş içinde olmuştur. Farklı feminist yaklaşımların olması her düşüncenin gelişiminde olduğu gibi olağan karşılanmalıdır. Tarihsel serüveninde feminizm çeşitli alt başlıklar da yaratmıştır. Ama yine de hepsinin nihayi hedefi ortaktır. Bu hedef ataerki sistemin eleştirisini yaparak, toplumsal cinsiyet rollerini ortadan kaldırmaktır. “Feminizm çeşitli yaklaşımları ve teorileri barındırsa da, her farklı yaklaşım, kadınlara uygulanan

⁸⁵ A.g.k., 415-416.

⁸⁶ Catharine A. MacKINNON, **Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru**, 183, 187.

baskıyı tanımlamaya, bu baskının nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya ve kadınların özgürleşmesi için stratejiler, politikalar üretmeye çalışır. Çeşitli kıstaslara göre feminist yaklaşımlar farklılaşabilir. Feminizmler liberal, Marksist, sosyalist, radikal, psikanalitik, anarşist, varoluşçu, kültürel, postmodern feminizm başlıkları altında ele alınabilir. Bunlara eko-feminizm ve siyah feminizm de eklenebilir.”⁸⁷ Her düşünce, karşılaştığı diğer düşüncelerden etkilenir. Feminizm için de durum böyledir. Buna karşın, bu tezde, feminizmin herhangi bir alt dalıyla sınırlı kalmadan bir analiz yapmak amaçlanmaktadır.

Feminizmin bu alt dallarına baktıktan sonra feminizmi tarihsel olarak konumlandırabiliriz. Feminizmin temelleri ne zaman atılmıştır? Tarihsel olarak bakıldığında tüm toplumlarda kadınların ezildiğini, ikincileştirildiğini görürüz. Çakır, bu konuyla ilgili: “Öyle ki Christine de Pizan (1364-1430), *The Book of The City of Ladies* (Kadınlar Kentinin Kitabı) (1405) adlı eserle Ortaçağ’da bu ezilmeye karşı çıkma cesaretini göstermiştir. Buna karşın, bilinçli bir başkaldırı 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Bu dönem, kapitalizmin ortaya çıkıp geliştiği bir zeminde, burjuva devrimlerinin yaşandığı, üretimin aileden kamusal alana taşınarak farklılaştığı bir sürece tekabül eder. Ev ile iş birbirinden ayrıldıktan sonra, burjuva sınıfının erkekleri üretime katılırken, kadınlar ev ile özdeşleşerek üretimin dışına atılmıştır. Burjuvazi sınıf olarak varlığını ilan ederken, eşitlik, özgürlük düşünceleri ortaya çıkmıştır. İnsan hakları kuramı gelişmeye başlamıştır. Ancak bu, soyut ve genel olarak tanımlanmış farklılıkları dikkate almayan bir eşitlik anlayışıdır. Kadınlar çok geçmeden yeni toplumun eşitlik, özgürlük, adalet gibi ideallerinin dışında tutulduklarını, bu kavramlar üzerinde gelişen çeşitli haklardan mahrum edildiklerini fark ettiler. Bunun bir harekete dönüşmesi ise 19. yüzyılda gerçekleşti ve feminizm bu yüzyılda kitlesel bir nitelik kazanarak toplumsal bir harekete dönüşmüştür”⁸⁸ der. Feminizmin ortaya çıkışı Sanayi Devrimi ile yakından ilişkilidir. Ekonomik sistemdeki dönüşüm her şeyde olduğu gibi kadınların toplumsal konumlarında da etkisini göstermiştir. Sonrasında gelen Fransız Devrimi kadınların

⁸⁷ Bkz. (83), ÇAKIR, 437.

⁸⁸ A.g.k., 416-417.

toplumsal konumuna ilişkin tartışmaları daha da alevlendirmiştir. Bu konuya ilerleyen sayfalarda değinilecektir.

Wollstonecraft, 38 yıl gibi kısa süren ömrüne karşın, kadınların toplumda erkeklerle eşit olduğu bilincinin gelişmesi yolunda önemli bir öncü olmuştur. 1792 yılında kaleme aldığı eseri “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” başta Rousseau olmak üzere, birçok yazarın kadını ikinci cins olarak görmelerine bir başkaldırı niteliğindedir. Tarihsel süreçte kadınların güzelliğine verilen önem, onların diğer yeteneklerini ortaya koymalarına engel olmuştur. Wollstonecraft durumu şu şekilde açıklar: “Bana acı veren sefaletin kaynağında kız kardeşlerimin sefil eğitiminden başka bir şey yatmadığına dair sarsılmaz bir inanç: Kadınlar, acelece varılmış tek bir sonuçtan kaynaklanan, iç içe geçen çok çeşitli nedenlerle zayıflığa ve perişanlığa mahkûm edilmiş. Kadınların davranışları ve yaptıkları, zihinlerinin hiç de sağlıklı bir durumda olmadığını kanıtlıyor aslında; çünkü fazla zengin bir toprağa ekilmiş çiçeklerin durumunda olduğu gibi, güç ve yararlılık, güzellik uğruna feda ediliyor; gösterişli yapraklar zor beğenen bir çift göze zevk verdikten sonra, olgunluğa ermesi gereken mevsimden çok önce gövdenin üzerinde unutuluyor, öylece solup gidiyor.”⁸⁹ Kadınların içine düştükleri bu durum tarihsel ön yargıların getirdiği bir sonuçtur. Kadınlar narin, güzel olmaya zorlanırken, erkeklerle aynı seviyede yapabildikleri ya da yapabilecekleri şeyler göz ardı edilmiştir. Ön yargılar kadını, erkeğin arkasında ikinci plana itmiştir. Yine Wollstonecraft, “İnsanlar genel olarak akıllarını ön yargılarını söküp atmak için değil, onları meşrulaştırmak için kullanıyorlar. Kendi ilkelerini kararlı biçimde oluşturmak için akıl güçlü olmalıdır; oysa insanların bunu yapmaktan tümünden kaçınmasına ya da yarım yamalak yapmasına neden olan bir zihinsel korkaklık söz konusu. Gene de bu korkaklıkla çıkarılan son derece kusurlu sonuçların kendini kabul ettirmesi çok kolay oluyor, çünkü bunlar da, kısmi de olsa deneyimlere, dar da olsa oturmuş görüşlere dayanıyor.”⁹⁰ der. Konu kadınların ikinci plana itilmesi olunca, bu kalıp düşüncenin geçerliliği 1700’lü yıllarda olduğu gibi günümüzde de hala makul karşılanır. Wollstonecraft’ın öne sürdüğü düşüncelerin birçoğu geçerliliğini korumaktadır. Bu durumun ortadan kalkması için mücadele

⁸⁹ Mary WOLLSTONECRAFT, *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, 9.

⁹⁰ A.g.k., 18.

gereklidir. Ünlü feminist yazarlar ve araştırmacılar tarafından da mücadelenin gerekliliği üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu mücadele şu şekilde özetlenebilir: “Kadınların içinde bulundukları bu durum doğal değildir, biyolojik farklılıkların değişmez sonucu olarak oluşmamıştır; değişebilir, değiştirilmelidir ve bu duruma başkaldırılmalıdır.”⁹¹

Kadının sadece biyolojik cinsi nedeniyle ikinci planda tutulması Aydınlanma düşüncesine de bazı düşünürlerce ters düşer. Fransız devrimi eşitlik, kardeşlik ve özgürlük getirirken kadınları yok saydığında kendisini itibarsızlaştırır. Concorcet, “İnsanlar hak eşitliği ilkesini insan soyunun yarısını, kılları bile kıpırdamadan, yasaları yapmaktan alıkoymakla, yani kadınları yurttaş saymamakla çiğnemiş olmuyorlar mı? Yoksa, ulusal temsil, ulusun temsili demek olduğuna göre, kadınlar ulusun parçası değiller mi?”⁹² diye sormaktadır. Condorcet bu yaklaşımıyla olması gerekene ışık tutmuştur. İnsanların yasalar önünde eşitliği Fransız Devrimi’nin olmazsa olmazıdır. Fakat kadınlar haklarını pratikte olmayı bırakalım, teoride de kazanamamışlardır. Aydınlanma tüm ışıltısını erkekler üzerinden göstermiştir. Kadın aile içinde özel alana mahkum edilirken, kamusal alanın nimetlerin uzağında tutulmaya çalışılmıştır. Bu nimetlerden biri de adaletle ilgilidir. “Adalet, yetişkin erkeklerin başka yetişkin erkeklerle üzerinde uzlaşmış toplumsal kurallar uyarınca karşı karşıya geldiği kamusal alana ilişkindir. Aile ilişkileriye mahremdir; doğal sezgilerle ya da yakınlıkla yönlendirilirler. Adalet kuramcıları, temelde doğal bir alan sayılan aile içindeki ilişkileri görmezden gelmeyi sürdürürler. Doğal ailenin, geleneksel olarak erkeğin yönettiği, kadınların ücretsiz ev işleri ya da üreyip çoğalmaya ilişkin işlerle uğraştığı bir birim olduğu düşüncesi, örtülü olarak ya da açıkça varsayılır.”⁹³ Aile kutsal sayılır ve kutsallık da doğan çocukların, babanın soyunun sürdürülmesiyle ilişkilendirilir. Tarihsel bağlamda özel alanın kadına, kamusal alanın erkeğe atfedilmesi birçok açıdan geçerliliğini hala korumaktadır. Daha önce Bourdieu’nün ‘Kabil’ çalışmasında da bu durum açıkça görülmüştü. Bu iki alan neden iki biyolojik cinslere göre ayrı ayrı atfedilir? “Özel alan denilen ev içi hayat, bireylerin toplumsal ilişkilerden ve devlet müdahalesinden bağımsız özgür

⁹¹ Valerie BRYSON, *Feminism*, 206, J. MANSBRIDGE – S. M. OKIN, *Feminism*, 269.

⁹² Şirin TEKELİ, *Kadınlar ve Siyasal, Toplumsal Hayat*, 71.

⁹³ Will KYMLICKA, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, 536.

kalabilecekleri alan olarak tanımlanır. Kamusal alan ise, çalışma hayatı, ticaret ve siyaseti kapsar. Bu alanda devlet çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Yani devlet müdahalesi kamusal alan olarak tanımlanan ‘dışarı’ ile sınırlandırılmış, içeride bireyler serbest, özgür, bırakılmıştır. Ama özel alan sadece erkekler için bir özgürlük alanıdır. Kadın için ise zorunluluğun yeridir. Hatta gönüllü olması dayatılan ve içselleştirilmesi için uğraşılan bir zorunluluktur bu.”⁹⁴ Berktaş, bu iki alanın ne sebeple iki cinse atfedildiğini yukarıdaki şekilde açıklar, erkeklerin özgür olduklarını ve kadınların ise zorunluluğa mahkum olduklarını gözler önüne sermiştir. Bizim için de kartpostal özel bir alan olarak ele alınabilir. Bu özel alanda kadınların kendilerini hapsedilmiş ya da özgür hissetmelerinin incelenmesi yerinde olacaktır.

Kadının erkek tarafından ezilmesi birçok toplumda olağan karşılanır ve kabul görür. Bu kabul, toplumların belleğinde yerini sağlam şekilde almıştır. Gelenekler bu bağlamda büyük rol oynarlar. Gelenekler kuşaklar boyu aktarılmalari sebebiyle sorgulanmazlar ve sistemli bir şekilde ilerlerler. Kadınlar da geleneklerin getirdiklerini sorgulamamaları, kadınları erkeklere bağımlı hale getirmiştir. Çakır geleneklerle ilgili: “Geleneklerle ebedileştirilmiş hakikat, ancak kuşkuculukla ve kanıtların ayrıntılı değerlendirilmesiyle yıkılabilecektir. Bunu da maddi olarak bağımlı olmayan, özerk ve yerleşmiş bir kurumla bağlantısı olmayanlar yapabilecektir. Gelişme ve reform, sorgulamanın korkusuz ruhundan ve doğru bir eğitiminden geçer. Bağımlılıklarını desteklemek yoluyla kadınları itaatkâr kılan adi inanç, onların faydalı olmalarını sağlar. Bu, aristokrasilerin birçoğunda yöneten azınlıkça tebaasına karşı, demokrasilerde zenginlerin fakire karşı; uzmanlık gerektiren işlerde bütün ülkelerdeki insanlara karşı kullanılan bir iddiadır.”⁹⁵ der. Kadınların özel alan olarak kabul ettiğimiz kartpostallarda geleneksellik gösterip göstermedikleri hissedilecektir. Eğer geleneksellik kendisini hissettiriyorsa, bunu sistematik bir duruma bağlamamız gerekecektir. Bu da bizi temel sorun olan erkek egemen sistemin yeniden üretimine götürür. “Kadınların ezilmesi, baskı altına alınması sistematiktir. Erkek iktidarı, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğine dayanır. Bunun adı ‘patriyarka’ ya da ‘erkek egemen düzen’dir. Bu düzende,

⁹⁴ Fatmagül BERKTAY, **Tarihin Cinsiyeti**, 39-40.

⁹⁵ Bkz. (83), ÇAKIR, 445.

toplumsal ilişki, ezen ve sömüren erkek, ezilen ve sömürlenin de kadın olduğu, iki toplumsal özne arasında cereyan eder. Kadınların ezilmesini ‘toplum’ ya da ‘koşullar’ gibi soyut kavramlara bağlamak yeterli değildir, erkeklerin bu baskıdaki somut rolleri ayrıntılarıyla ortaya konmalıdır.”⁹⁶ Toplumsal cinsiyet rollerini ortaya çıkaran da tam anlamıyla bu durumdur. Erkek ezen ve kadın ezilen konumlarını kabul ettiği sürece bu yeniden üretim bizim kartpostallar üzerinden ele aldığımız gibi, her şekilde karşımıza çıkacaktır. Peki toplumsal cinsiyet nedir sorusuna nasıl cevap verebiliriz? Toplumsal cinsiyeti, biyolojik cinsiyetten farklı kılan nedir? “Bu eril, toplumsal ve politik bir kavramdır. Biyolojik bir nitelik değildir. Kalıtımla, varlık öncesiyle, doğayla, gereklilikle, kaçınılmazlıkla ya da bedenle hiçbir ilgisi yoktur. Aslında ayrımın kendisini bir bakıma zayıflatacak şekilde ontolojik olmaktan çok epistemolojiktir. Çünkü eril iktidar varlığı bakış açısıyla uzlaştırılabilir. Bu yüzden eril bakış açısı her zaman tek tek her erkeğin veya bir arada tüm erkeklerin ortak fikri değildir. Ne var ki, birçok erkek bilinçsiz olarak ve belli bir bakış açısına sahip olduğunu bile fark etmeden aynı tutumu takınır. Çünkü bu tutum -eril (erkeksi)- deneyimlerine anlam kattığı gibi, çıkarlarına da hizmet etmektedir.”⁹⁷ Toplumsal cinsiyeti yaratan da erkeklerin çıkarlarına hizmet eden durumdur. Toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerini anlatan bir kavramdır. “Kadınların ve erkeklerin toplumda üstlenmiş oldukları işlerin ve yerine getirdikleri rollerin doğal ve kendiliğinden bir iş bölümünün sonuçları olmaktan çok, kültürel olarak belirlenmiş, öğrenilmiş ve zaman içinde değişebilir olduğunu gösterir. Cinsiyet rollerinin ve ona dayalı iş bölümünün yarattığı iktidar ve otorite ilişkilerinin/alanlarının kurgulanma ve işleyiş biçimlerinin ortaya çıkardığı özgün bir toplumsal pratiğe işaret eder. ‘Kim ne yapıyor? Kim neye, hangi kaynağa sahip? Kim karar veriyor, nasıl?’ türünden sorular bu pratiği somutlaştırmaya yardımcı olabilir.”⁹⁸ Daha önce de belirttiğimiz gibi toplumsal cinsiyeti, kültürel olarak yaratanların başında gelenekler gelmektedir. Her coğrafyada farklı gelenekler olsa da kadına ve erkeğe verdikleri roller bağlamında gelenekler ortak paydada buluşurlar. 20. ve 21. yüzyılda toplumsal cinsiyetin hala geçerliliğini

⁹⁶ A.g.k., 448.

⁹⁷ Bkz. (86), Mac KINNON, 136.

⁹⁸ A.g.k., 415.

koruduğu feminist yazar ve araştırmacılarca ortaya konmuştur. Her ne kadar günümüzde toplumsal cinsiyet rolleri keskin hatlarını kaybetmeye başlasa da geçerliliğini korurlar. Tong farklı bir noktanın altını çizerken: “M. Wollstonecraft, John Stuart Mill, Harriet Taylor’ı izleyen ş re te, 20. yüzyılda Betty Friedan, *The Feminine Mystique (Kadınlığın Gizemi)*⁹⁹ adlı kitabıyla ve 1963’te kurduğu örgütle (National Organization For Women), benzer görüşleri paylaşır. Friedan, kadınların güçsüz/iktidarsız bir sınıf olduklarını, tek tek kadınların kendi çabaları ile güçlü ‘erkek’ sınıfına dahil olabileceklerini düşünür. Friedan’a göre, orta sınıf kadını boşluğa düşmüştür. Ev yaşamı kısırdır. Kadınlar özellikle çocukları gidince boşluğa d şerler. Jinekolog, terapist ya da estetik operasyonlar onların içindeki boşluğu doldurmaz. Orta yaş, beyaz, burjuva, heteroseksüel kadının yüklendiği eş ve annelik türünden geleneksel roller kadınlara tatmin değil, mutsuzluk ve boşluk duygusu getirmiştir. M kemm l ev kadını (dişi kuş) yerine, medyanın da oluşumuna katkıda bulunduğu ‘m kemm l çekici dişi’ olmak da kadınları  zg rleştirmez. Çünkü her ikisinde de başkasının tanımladığı bir ‘imge’ye uymaya çalışılır. Friedan,   z m olarak ev dışında çalışmayı tasviye eder. Ancak, evlilik ve annelikten vazgeçmelerini de istemez. Friedan, *The Second Stage*¹⁰⁰ adlı ikinci kitabında daha önce önerdiği ‘süper kadın’ olmanın zorluğunun ve yanlışlığının farkına varır. Kadının iki patrona hizmet ettiğini, bunun çok zor bir iş olduğunu belirtir: Evdeki ve işteki başarı ödül getirmedir. Kadınlar güçlü ve zengin oldular, ama mutlu olamadılar. Friedan bu kez cinsiyet rollerinin değişmesi, erkeğin ev işlerine el atması gerektiğini savundu. Kadınlığın Gizemi’nde kadınların erkeklere benzemesini teşvik ederken ikinci kitabında, her ikisi de androjen insanlar oluncaya kadar toplumun cinsler arası farklılıkları tanımasını istedi.¹⁰¹” der. Tong’un bize gösterdiği, toplumsal cinsiyetin ortadan kalması gerekliliğine rağmen, kalkamaması durumu, çağımızı iyi şekilde açıklamaktadır. Bizim çalışmamız dahilindeki kadınların da bu durumu ne derece hissettirdikleri büyük bir öneme sahiptir. Tezimiz kapsamında yer alan kadınların hemen hepsi Tong’un bahsettiği bu kitlenin i indendir. M kemm l çekici dişi kuş

⁹⁹ Betty FRIEDAN, *The Feminine Mystique*.

¹⁰⁰ Betty FRIEDAN, *The Second Stage*.

¹⁰¹ Rosemarie Putman TONG, *Feminist Thoughts*, 17-22.

olma durumu, günümüzün adeta bir gerekliliği olurken, kendisini her şekilde yeniden üretir.

Son olarak feminizm ve toplumsal cinsiyetin bir müdahale alanı ortaya koyduğunu aklımızdan çıkarmamız gerektiğini söyleyemek gerekir. “Toplumsal cinsiyetten kaynaklanan ve kadınların gündelik yaşamlarında karşılarına çıkan sorunlar, kişilere özel ya da belli durumlara has sorunlar değildir. Tüm bunlar bir sistemin sonucudur, ürünüdür. Erkeğin kadın üzerindeki sistematik baskısının sona erdirilmesi en temel amaçtır. Feminist teori, bu yolda baskıyı anlamayı, açıklamayı ve ona baş kaldırmayı hedefler.”¹⁰² Kadınların bu mücadelesini bir mit üzerinden süslemek yerinde olacaktır. Zira bu mit bize ne kadar güçsüz görülürlerse görülsünler kadınların bu mücadelede kazanan olacaklarını gösterir. “Phoenix, efsaneye göre, Arabistan çöllerinde beş altı yüzyıl yaşadktan sonra kendini bir cenaze ateşinde yakan ve küllerinden aldığı güçle yeniden dirilip bir o kadar daha yaşayan bir kuştur. Kadınların kendilerini maddi, ideolojik, kültürel, olarak baskı altına alan yapıya veya yapılara karşı direnişi, Phoenix’in kendini küllerinden yeniden inşa etmesi gibidir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlatılan haklar mücadelesi, 20. yüzyılda sönümleniyor sanılırken, 1970’ler boyunca süren ikinci feminist dalga ile patriyarkaya karşı bir baş kaldırıya dönüşebilmiştir.”¹⁰³ Tezimizim sonucunda bu mücadelenin göndericilerimiz tarafından yapılıp yapılmadığı ve toplumsal cinsiyet rollerinin kartpostal metinleri üzerinden yeniden üretilip üretilmediği sorusu cevabını bulacaktır.

2.7. Sahne ve Sahne Arkası Etkileşim

Bir önceki başlıkta ideolojik olarak feminizme ve bunun yanında, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl var olduklarına değinilmişti. Bu başlık altında ise toplum içinde yaşayan bizlerin gündelik hayatta sahnelediğimiz rollerin öneminden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda da Amerikan sosyolog Goffman bize ışık tutacaktır. Toplumda yaşayan bireyler olarak hepimiz günlük rutinlerimizde çeşitli roller oynamaktayız. Oynadığımız bu roller etkileşimde bulunduğumuz ortamlara

¹⁰² Bkz. (91), MANSBIRIDGE – OKIN, 269.

¹⁰³ Bkz. (83), ÇAKIR, 469.

göre çeşitlilik göstermektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi iletişimin, verici ve alıcı arasında gerçekleştiğini bilmekteyiz. Toplum içinde oynadığımız rollerde de, iletişimde olduğu gibi kendimizi ifade etmekteyiz. Karşımızdaki alıcılar ya da oynadığımız rolleri izleyen seyirciler de bu rollerimizi anlamaktadır. “Icheiser’in terminolojisiyle kişinin öyle ya da böyle, kendini ifade edecek şekilde davranması, gözlemcilerin de bir şekilde izlenim edinmesi kaçınılmazdır.”¹⁰⁴

Goffman gündelik hayatta oynadığımız rolleri dramaturjik şekilde yorumlayabileceğimizi söyler. Sahip olduğumuz rolleri sahnelenen performanslara benzetir. Bu performanslar, bir aktörün oynadığı şekilde ele alınmalıdır. Girdiğimiz her toplumsal etkileşimde sanki sahneye çıkmışçasına vitrinde oluruz. Goffman’ın sözleriyle durumu açıklayabiliriz: “Bir kimsenin belli bir gözlemci kümesi önünde sürekli bulunduğu bir süre boyunca gerçekleştirdiği ve gözlemciler üzerine biraz da olsa etkisi olan tüm faaliyetleri anlatmak için ‘performans’ sözcüğünü kullandım. Normalde kişinin performansının, gözlemcilere durumu tanımlamak için genel ve değişmez bir şekilde işleyen kısmına ise kolaylık olsun diye ‘vitrin’ adını verelim. Buna göre, vitrin performans sırasında kişi tarafından kasıtlı ya da kasıtsız olarak kullanılan standart ifade donanımıdır. Başlangıç için, vitrinin standart öğelerini belirlemek ve isimlendirmek kolaylık sağlayacaktır.”¹⁰⁵ Bizim için de kartpostallar üzerinden kurulan iletişimde kadınlar, bir şekilde performans sergilemektedir. Bu sergiledikleri performans iletişim olarak anmamız gereken vitrinde gerçekleşir. Yazılan her kelime, verilen her mesaj performansın meydana geliş şeklidir.

Dramaturjik olan ikinci bir noktaya gelirsek, işin prodüksiyon kısmının olduğu her türlü dekoru ilgilendiren bölüm olan seti ön plana çıkarmamız gerekir. Set sahne arkasını da barındırması sebebiyle hayati önemdedir. Peki seti nasıl tanımlayabiliriz. Set sabit midir, yoksa taşınabilir mi? Sette hiyerarşik bir önem sırası var mıdır? Goffman, “İlk olarak, önünde, içinde veya üzerinde sürekli sergilenen insan faaliyetlerine ortam ve sahne sunan mobilya, dekor, fiziksel tasarım ve diğer arka plan düzenlemelerini içeren ‘set’ vardır. Bir ‘set’ genelde olduğu yerde (coğrafi anlamda) durur, dolayısıyla performanslarında belli bir seti kullanmak isteyenler

¹⁰⁴ Gustav ICHEISER, *Misunderstanding in Human Relations*, 6-7.

¹⁰⁵ Erving GOFFMAN, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, 33.

doğru yere gelene kadar oyunlarına başlayamazlar ve orayı terk ettiklerinde de performanslarını belli bir seti kullanmak isteyenler doğru yere gelene kadar oyunlarına başlayamazlar ve orayı terk ettiklerinde de performanslarını bitirmek zorundadırlar. Yalnızca bazı istisnai durumlarda set oyuncularla birlikte hareket eder; bunu cenaze kortejlerinde, resmi geçitlerde veya kral ve kraliçeleri var eden o rüya gibi tören olaylarında görebiliriz. Esas olarak, bu istisnalar son derece kutsal olan, ya da geçici olarak kutsal bir hal alan, oyuncular için bir çeşit fazladan koruma sağlıyormuş gibi görünüyor. Tabii ki bu saygıdeğer kişilikleri, performanstan performansa çalıştığı yeri değiştiren (genellikle buna mecbur bırakılan), seyyar satıcı sınıfına mensup dünyevi oyuncuların ayırt etmemiz gerekir. Set olarak sabit bir yere sahip olma konusunda, hükümdar fazla kutsal, seyyar satıcı ise fazla dünyevi olabilir.”¹⁰⁶ der. Setin sabit olma zorunluğu olmaması sebebiyle, etkileşim alanının daha da geniş olacağını söylemek gerekir. Bizim için bu tezde ise setin hem sabit hem de gezici bir özelliği olduğunu belirtmemiz yerinde olur. Biz bu tezde set olarak, tam anlamıyla maddi bir nesne olarak kartpostalın kendisini alıyoruz. Bu da bizi Blumer’in etkileşiminin boyutlarından biri olan, insanın doğrudan kurduğu etkileşim türüne götürür. Göndericilerimiz dekorlarını seçtikleri kartpostal görseli üzerinden kurarlarken bize habitusları hakkında ipuçları da vermektedirler. Kartpostal olarak kabul edilen ‘sette’ yazdıkları metinler ile performansa doğru yola çıkılır.

Setin başka şekilde ele alınabileceğini de hatırlamak gerekir. ‘Set’ sözcüğünü ifade araçlarının görsel kısmından söz etmek için kullanıyorsak, ‘kişisel vitrin’ kavramını da bu araçların, oyuncunun kendisiyle çok yakın olarak bağdaştırdığımız ve gittiği her yerde oyuncuyu doğal olarak izlemesini beklediğimiz diğer türleri için kullanabiliriz. Kişisel vitrinin parçaları arasında şunları sayabiliriz: Cinsiyet, yaş ve ırksal özellikler; boy ve görünüş; duruş şekli; konuşma kalıpları; yüz ifadeleri; vücut ifadeleri vb. “İşaret iletmekte kullanılan bu araçlardan ırksal özellikler gibi kimileri görece daha sabittir ve belli bir süre boyunca o birey için durumdan duruma fark göstermezler. Öte yandan, bu işaret araçlarından bazıları yüz ifadeleri gibi görece daha hareketli veya geçicidir ve bir performans süresince bir andan diğerine

¹⁰⁶ A.g.k., 34-35.

değişebilirler.”¹⁰⁷ Biz bu tezde vitrinin bu özelliklerine çoğunlukla ulaşamamak da, çalışmamızın farklı ülkelerden kadınlar üzerine olması sebebiyle, kişisel vitrin bize bazı yardımcı fikirler verebilir. Tüm göndericilerin kadın olması cinsiyet bağlamında aktörün vitrinini çalışmanın kuramsal çerçevesine oturtur. Bizim için daha önemlisi bu tezde büyük önem verdiğimiz konuşma kalıpları olacaktır. Yaptığımız analizler sonucunda vitrinin bu özelliği toplumsal cinsiyet bağlamında bir sonuca yerleştirilecektir.

Performansa dair bir diğer önemli noktada aktörün kendi gizli dünyası olan kulistir. Kulis ya da sahne arkası, aktörü rutinini sergilediği sahneden nasıl ayırır? En önemlisi ise sahne arkasının ne gibi işlevi vardır? “Arka bölgeyi ya da sahne arkasını belli bir performans tarafından çizilen izlenimle çelişen bir görüntünün yer aldığı bölge olarak tanımlayabiliriz. Bu yerlerin kuşkusuz pek çok karakteristik işlevi vardır. Bir performansın kendi ötesinde bir şeyler ifade edebilme becerisi binbir zahmetle burada geliştirilir; yansımalar ve izlenimler burada inşa edilir. Sahne dekorları ve kişisel vitrine ait kalemler adeta tüm repertuvarların ve karakterlerin sıkıştırılmış bir toplamı halinde burada depolanabilir.”¹⁰⁸ Bizim tezimiz için sahne arkasının önemi göndericilerin kendi dünyalarında, gönderecekleri kartpostalı yazmaya başlamadan önceki tüm süreç olarak düşünülebilir. Göndericiler, bir yabancıya, belki de doğrudan söyleyemeyecekleri şeyleri, sahne arkası hazırlığı sayesinde rahatlıkla söyleyebilirler. Bu güven durumu sahne arkasının yarattığı bir sonuçtur. Dramaturjik olarak sahne arkasının verdiği güveni şu şekilde açıklamak mümkündür: “Genellikle bir performansın arka bölgesi performansın sahnelendiği yerin bir ucunda, performanstan bir panel veya başında bekçisi olan bir koridorla ayrılmıştır. Ön ve arka bölgelerin böyle bitişik olması sayesinde vitrin bölgesindeki bir oyuncu performans sırasında sahne arkasından yardım alabilir ve bir nefes almak için performansını kısa bir süre için bölebilir. Doğal olarak, genelde arka bölge oyuncunun hiçbir seyircinin girmeyeceğine güvenebileceği bir yer olacaktır.”¹⁰⁹ Bizim için de uzakta olmak, doğrudan etkileşimde olmamak bu güven ortamını

¹⁰⁷ A.g.k., 34-35.

¹⁰⁸ A.g.k., 112.

¹⁰⁹ A.g.k., 113.

yaratır ve bir sahne arkasından söz etmek mümkün hale gelir. Sahneyle kulis arasında olması gereken ayrım bu noktada önem kazanmaktadır.

“Çoğu kez bir rutinin sahnelenme hazırlıklarının yapıldığı arka bölge ile performansın sunulduğu vitrin bölgesi arasında bir ayrıma rastlanır.”¹¹⁰ Bu tezde de uzakta olan gönderici, metnini yazana kadar sahne arkasında korunaklı olarak kendini saklamaktadır. Metni yazdığı kartpostal, setin döndüğü yer olarak başat roldedir. Yazılan metin ise, performansa konan rutin olarak bizim inceleme nesnemizdir. Tüm bu dramaturjik etkinlikte yer alan kadınların performansları ile toplumsal cinsiyet rollerini, habitusleri ile, yeniden üretip üretmedikleri bu tezde cevaplanacak önemli sorumuzdur.

¹¹⁰ A.g.k., 222.

3. ÇALIŞMANIN BULGULARI

Bu bölümde gönderilen kartpostallardaki metinler söylem analizi yöntemiyle incelenecektir. Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi, kartpostal metinlerindeki dil bilgisi hataları, daha sağlıklı analiz yapabilmek adına düzeltilmemiştir. Analiz, kuramsal çerçevede ele aldığımız habitus, simgesel etkileşim, dilin kullanımı, bilişim çağında yeni formlar, toplumsal cinsiyet ve sahne kulis ilişkisi üzerinden yapılacaktır. Bölüm, “Kartpostalın Kısa Tarihi”, “Hediye Olarak Kartpostal”, “Simgesel Olarak Hediye Anlamı”, “Toplumsal Cinsiyette Özür Dileme”, “Bilişim Çağında Arkadaşlık Arayışları”, “Arkadaşlık İlişkisinin Ötesinde”, “Davet Üzerine” ve “Simgeler Üzerinden Kartpostallar” başlıkları altında kurgulanmıştır.

3.1. Kartpostalın Kısa Tarihi

Göndericilerimizin kartpostalları gönderene kadar kendi kulislerinde olduklarına değinilmişti. Kartpostalın yazım aşamasından başlayan süreçle birlikte ise performansı sergiledikleri sahnede olduklarını söylemek gerekir. Bu performans göndericinin, alıcıya gönderici gönderdiği bir hediye olarak düşünülebilir. Öncelikli soru kartpostalın ne olduğudur. Kartpostal, en basit haliyle bir sayfa üzerine basılmış resimli ya da fotoğraflı bir ön yüzle, boş bir arka yüzden oluşan bir çeşit mektuptur.

Smithsonian Enstitüsü Arşivlerine göre kartpostal, 1800’lerin sonu, 1900’lerin başına denk gelen bir dönemde ortaya çıkmıştır. Kartpostal bugün genel olarak koleksiyonerler tarafından bir hobi olarak görülse de ortaya çıktığı dönemde insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayan bir kanal olmuştur. 1848-1870 arası dönem, Amerika Birleşik Devletleri’nde kartpostal öncesi bir dönemdir. Bu dönemde, bugünkü anlamda kartpostal sayılamayacak ama yine de postayla gönderilen kartlar vardır. Bu dönemde resimli zarflar da ortaya çıkmıştır. 27 Şubat 1861’deki Amerika Birleşik Devletleri Kongresi’nde basılı kartlara izin verilmiştir.

Aynı yıl John P. Charlton ilk kartpostalın telif hakkını almıştır.¹¹¹ Bunu izleyen dönemdeki gelişmeler, kartpostala bugünkü halini kazandırmaya başlamıştır. 1870’te Charlton kartpostalı yeni bir isimle Lipman Kartpostalı olarak Hymen L. Lipman tarafından piyasaya sürülmüştür. 8 Haziran 1872’deki kongre kararı ile hükümetin kartpostal üretmesi amacıyla yeni bir yasa yayımlanmıştır. Bu yasayla birlikte 1 Mayıs 1873’te hükümet tarafından ilk kartpostal üretilmiştir.¹¹² 19 Mayıs 1898’de kongre kararıyla özel kartpostallara izin verilmiştir. Bu da hükümet tarafından üretilen kartpostallar ile özel olarak üretilen kartpostalları birbirinden ayırmıştır. Yine de eski geleneğe uyularak kartpostalın bir yüzüne iletilmek istenen mesajın, diğer tarafına adres yazılmasına devam edilmiştir. Aynı zamanda kartpostalın üzerinde İngilizce ve Fransızca olarak ‘Postal Card – Carte Postale’ yazılması gerekli görülmüştür. Bu ifade kartpostalın uluslararası posta sistemine girmesini sağlayan koşul olmuştur.¹¹³ Kartpostalın tam anlamıyla bugünkü halini alması ise Evrensel Posta Kongresi sonucunda gerçekleşmiştir. 1 Ekim 1907’de toplanan kongrede, mesaj yazılan kısımla adres yazılan kısmın aynı tarafta olmasına karar vermiştir.¹¹⁴ Resim yerine, gerçek fotoğrafın kullanıldığı kartpostallar, bu kongrenin sonrasında ortaya çıkmışlardır. Bu fotoğraflar Kodak’ın kartpostal kamerasıyla çekilmiştir. Söz konusu fotoğrafların baskıları Amerika Birleşik Devletleri’ne nazaran Almanya’da daha iyi teknolojilerle gerçekleşmiştir ve bu dönem I. Dünya Savaşı öncesine rastlar. Günümüzde kullanılan modern kartpostalların da ilk olarak 1939’da ortaya çıktıkları bilinmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında kartpostal üretiminde azalma görülmüştür.

“Osmanlı İmparatorluğu’nda kartpostalın yaygınlaşması ise Avusturyalı Max Fruchterman’ın (1852-1918) ilk kartpostal serisini 1895 yılında Breslau’da Emil Pingau matbaasında İstanbul ile ilgili kartpostallar bastırmaya karar vermesi ile başlamıştır. Fruchterman’ın almış olduğu bu karar, 19. yüzyılın sonlarındaki Osmanlı İmparatorluğu için iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin sınırlı ve yavaş

¹¹¹ <http://siarchives.si.edu/history/exhibits/postcard/postcard-history>

¹¹² **Annual Reports for the Fiscal Year Ended June 30, 1900, Report of the Postmaster-General,** 792.

¹¹³ Bkz. (111).

¹¹⁴ **Annual Reports for the Fiscal Year Ended June 30, 1906. Report of the Postmaster-General,** 58, 313.

olduğu bir dönemde, baskı tekniği ve görselliğin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Dolayısı ile fotoğrafın pahalı olduğu ve genellikle saray erkânı, diplomatlar, zengin çevreler vb. sınırlı sayıda kişi tarafından talep gördüğü bir dönemde, —photo chromolytographie— tekniği ile basılan kartpostalların halkın ulaşabildikleri nesneler haline getirilmesi önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir.”¹¹⁵

Savaş sonrası dönemde üretim dünya genelinde tekrar artmıştır. Bu süreç 1990'lara dek devam etmiştir. 1990 sonrasında e-kartların ortaya çıkması ve e-posta kullanımıyla birlikte, kartpostallar popülerliğini yitirmeye başlamışlardır. Artık günümüzde kartpostallar birer hatıra olarak kullanılmaktadır. Kartpostalın iletişim yönü, gücünü kaybetmektedir.¹¹⁶ Bu son nokta bizim için önemlidir. Tezimize verdiğimiz “Bilişim Çağında Kadınların Kartpostal Üzerinden Kurdukları Simgesel Etkileşim” isimli başlıkta geçen, ‘bilşim çağı’ ifadesi, bu son noktadan hareketle verilmiştir. Çünkü göndericilerimiz için kartpostalların ne anlama geldiği önemlidir. Kartpostallar iletişim kanalı mıdır? Yoksa kartpostallar artık birer hatıra, hediye midir? İlerleyen başlıklar altında kartpostalın hediye değeri farklı yaklaşımlarla analiz edilecektir.

3.2. Hediye Olarak Kartpostal

Elimizdeki kartpostalların analizine, kartpostallara hediye bağlamında bakılarak başlanabilir. Hediye değişiminin kurumsallaşmış formu, toplumda genellikle sanıldığı şekliyle toplumsal hayatın genel bir işlevini ortaya çıkarır. Bu işlev ekonomik değildir, bu işlev arkadaşlık ilişkileri kurmayı hedefler.¹¹⁷ Bu tezde ele alınan konu da hediye bahsedilen bu değeri üzerinedir. Öncelikle göndericilerin sadece selam dileklerini sundukları kartpostalları ele almakla konuya girilecektir. Tarihte kartpostal göndermenin ana amacı, bulunulan yerden başka bir yerdeki kişiye bir mesaj göndermektir. Bu mesaj da genelde selamlar ve içten dilekler üzerinedir. Bu mesajlar, bir şekilde, soyut hediye olarak ele alınabilir. Bu bağlamda soyut bir kavramın, somut bir nesne olan kartpostal yoluyla hediyeye

¹¹⁵ Suat SUNGUR, *Kaybolan Bir Kutlama Ritüeli ve Bir İletişim Aracı Olarak Kartpostal*, 846.

¹¹⁶ Bkz. (111).

¹¹⁷ Marcel MAUSS, *The Gift Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies*, 89.

dönüşmesi söz konusudur. Bir anlamda soyut bir kavramın, somut bir kanal yoluyla simgeleşerek etkileşime yol açtığı söylenebilir. Göndericiyle, alıcı arasında kurulan soyut etkileşim somutlaşmış olur.

“Hello from Minsk,
Belarus!”

(Minsk’ten merhaba, Belarus.)

(Oğuz, Guadeloupe’tan merhaba, Melissa.)

“Hej from cozy Copenhagen!
Luiza.”

(Rahat Kopenhag’tan selam, Luiza.)

(Slovenya’dan selamlar! Nadia ve Jelena.)

“Greetings from Riga, Latvia!!!
Evija.”

(Letonya, Riga’dan selamlar!!! Evija.)

(Prag’tan selamlar! Petra.

“Greetings from Sisak, Croatia!
Andrea.”

(Hırvatistan, Sisak’tan selamlar! Andrea.)

(Afrika, Kenya’dan selamlar, saygılar, Debby.)

“Greetings from Nicaragua!
Nikita Jaens.”

“Bonjour Oğuz de Guadeloupe,
Melissa.”

“Greetings from Slovenia!
Nadia & Jelena.”

“Greetings from Prague!
Petra.”

“Greetings from Africa, Kenya,
Regards,
Debby.”

“Greetings from Helsinki!
Pilvi,

2.8.2012.”

(Nikaragua’dan selamlar! Nikita Jaens.)

(Helsinki’den selamlar! Pilvi, 2.8.2012.)

Öncelikle buraya aldığımız on adet kartpostalda görülen ortak nokta, hemen hepsinde aynı ifadelerin kullanılmış olmasıdır. İlk kartpostal dışında, kartpostalların hepsinde göndericilerin isimleri görülmektedir. Aynı şekilde ilk üç kartpostalda ‘merhaba’ ifadesi yer alırken diğer yedisinde ise ‘selamlar’ ifadesi göze çarpar. Son iki kartpostalda, farklı olan, birinde soyisim, diğerinde de tarih olmasıdır. Yine de bu genel ifadenin göndericiler için küresel anlamda kalıplaşmış olduğu söylenebilir. ‘Merhaba’ ve ‘selamlar’, çok uzak ifadeler değildir. Farklı coğrafyalardan ve kültürlerden kadınların benzer ifadeleri kullanmaları dünya genelinde kalıplaşmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun kalıplaşmış olması, küresel anlamda kadın göndericilerin habitusu olarak okunabilir. Bu habitusu başka bir ifade üzerinden ele alarak devam edebiliriz. Bu ifade ise ‘selamlar’ ifadesine benzer şekilde kullanılan ‘en iyi dileklerle’ ifadesidir. Bu ifadeye de kartpostallar üzerinde sıklıkla rastlanmıştır.

“With best wishes,

From Azerbaijan.”

“Best wishes from Vietnam,

Mit.”

(Azerbaycan’dan en iyi dileklerle.)

(Vietnam’dan en iyi dileklerle, Mit.)

“Milda Kalytytė

Bartų 14, Zujūnai

Vilniaus Raj.

Lithuania

Best wishes to Oğuz from Milda!

“With best wishes,

From Kiev, Ukraine!!!

Tina

14.02.12.”

Vilnius.”

(Milda’dan Oğuz’a en içten dileklerle, Vilnius.)

(Kiev, Ukrayna’dan en içten dileklerle, Tina, 14.02.12.)

“With best wishes, from Bordeaux,

Clara,

25.2.13.”

“Best wishes for you,

Greetings from Bucharest!!!

Sorry for the delay,

Georgiana.”

(Bordeaux’dan en iyi dileklerle, Clara, 25.2.13.)

(En iyi dilekler seninle, Bükreş’ten selamlar. Gecikme için özür dilerim. Georgiana.)

‘En iyi dileklerle’ ifadesinin kullanıldığı bu kartpostallarda da benzer söylemlere rastlanmaktadır. Bu ifadenin de evrensel şekilde kalıplaşmış olduğu söylenebilir. Bunun yanında, kartpostalların bazılarında tarih ve bir tanesinde de göndericinin açık adresini görülmektedir. Göndericilerin metinlerine tarih atmaları, ya da adreslerini eklemeleri geçmiş deneyimleri ve alışkanlıklarıyla yakından ilişkilidir. Daha önce gönderilmiş olan kartpostallar üzerinden bir alışkanlık kazanılmaktadır. Bu alışkanlık, kalıplaşmış bir yazım formu yaratır. Bu da bizi doğrudan habitus kavramıyla karşı karşıya getirmektedir. Bu durum göndericilerin, geçmiş deneyimlerine dayanan alışkanlıkları sonucunda yazdıkları üzerinden çıkarım yapılmasını sağlamaktadır. Dilsel bir pratik olarak, kalıplaşmış bir yazım adabının varlığı, bize göndericilerin habituslerinin kapılarını açmaktadır. Her gönderici kendi kültürel sermayesine göre selamlama yapmaktadır. Sonraki iki örneğe bakıldığında, bu kalıplaşmış dileklerin yanında farklı ifadeler de görülmektedir.

“Hi!!!

Greetings FROM MINSK!

I send you joy and happiness from Belarus!

Tatiana, 13.02.2012

220002 Minsk BELARUS

Horuzhey 39-83

Tatiana Ihnatovich.”

(Merhaba, Minsk’ten selamlar! Belarus’tan sana mutluluk ve neşe gönderiyorum!
Tatiana, 13.02.2012.)

“Labas, Oğuz!

Best wishes from Kaunas!

Spring is already here and I see a lot of smiles around me. I send you a little
piece of all this joy that is come back with us. Hope you are fine too!

EN İYİ DİLEKLERİMLE!

GUODA

2013/04/15.”

(‘Labas, Litvanyaca merhaba’, Merhaba Oğuz! Kaunas’tan en iyi dileklerimizle! Artık
ilkbahar geldi ve ben de etrafımda birçok gülümseme görüyorum. Bize gelen bu
neşeden bir parça da sana gönderiyorum. Umarım sen de iyisindir! En iyi
dileklerimizle! Guoda, 2013/04/15.)

Bu iki kartpostalın ilkinde, göndericinin yerelliğe yapmış olduğu vurgu söz
konusudur. Bu vurgu kullanılan büyük harflerle daha baskın hale getirilmiştir. Bu
göndericinin habitusunda, yerel değerlere yönelik kültürel, hatta toplumsal
sermayenin içerdiği önemi göstermektedir. Diğer kartpostalda ise Litvanyaca ‘labas’
ve Türkçe ‘en iyi dileklerimizle’ ifadeleri göze çarpmaktadır. Bu noktalar da yerelliğe
verilen önemi göstermektedir. Aynı zamanda gönderici, bahsettiğimiz kalıplaşmış
selamlama metin formuna ek olarak, edebi sayılabilecek bir dil kullanmıştır. Bu
kullanımı dilsel ifadenin gündelik yaşamla olan etkileşimini göstermektedir.
Bourdieu, dilsel pratiklerin hayatla ilişkisi üzerine şunu söyler: “Dilsel pratikleri,

olası ortak pratikler –yani, yeme ve içme alışkanlıkları, kültürel tüketim, sanat, spor, giysi, ev döşeme, siyaset vb. konularındaki zevkler- evrenine yerleştirmeden dilin tamamen anlaşılmayacağını düşünüyorum.”¹¹⁸ Bourdieu’nün bu savından yola çıkarak, göndericinin ilkbaharın gelişini kutlamasını paylaştığı bu metninde, coşkusunun dilsel pratiğine yansıdığı söylenebilir. İlkbaharın gelişinin paylaşımı bir soyut hediye formuna dönüşmüştür. Yılın bir mevsimi olan ilkbaharın göndericiyle aramızda simgesel bir etkileşim yaratması söz konusudur. Blumer’in algı sürecini ele alan etkileşim boyutunun yansıması olan bu paylaşım, göndericiyle aramızda bir bağ kurmaktadır. Bu bağın somut bir nesne olan kartpostal üzerinden, soyut coşkuyu hedeflemesi taraflar arasında iki yönlü bir etkileşimdir. Bu iki yön somut olarak hediye olan bir kartpostal ve soyut olarak ilkbaharın karşılanması ve bu karşılamanın kutlanmasıdır.

Hediye olarak kartpostallar, başka bir bağlamda da ele alınabilir. Bu bağlamda, kartpostallar yeni yıl dilekleri üzerinden düşünülebilir. Birçok kültürde yeni yıl akşamına, yeni başlangıçlar yapmak için anlam atfedilmektedir. Özel kabul edilen bu gün için kartpostal göndermek dünya genelinde bir alışkanlıktır. Bir şekilde bu alışkanlık kalıplaşmış bir tutum olmuştur. Günümüzde bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, bu gelenek de kendisine sanal ortamda yer bulmaktadır. Bu durum göndericileri olumlu yönüyle ekonomik masraftan kurtarıırken, olumsuz yönüyle bakacak olursak, kutlamanın samimiyetinin yitirilmesine doğru bir yol açtığı görülmektedir. Yine de, günümüzde eski alışkanlıklarını devam ettirenler hala vardır. Gönderilen yedi adet kartpostal üzerinden bu durumu incelenecektir.

“Hey!

Greetings from Belgrade.

Best wishes, and happy New Year!

Ivana.”

“Good wishes to you to New Year!

Hugs, Silvia,

2013.”

(Selam! Belgrat’tan selamlar. İyi dileklerle ve mutlu yıllar! Ivana.)

¹¹⁸ Bkz. (8) BOURDIEU – WACQUANT, 144-145.

(Yeni yılın için iyi dilekler! Kucak dolusu sevgiler, Silvia, 2013.)

“Dear Oğuz,

Wish you and your family a joyful, bright, healthy, prosperous and happiest new year ahead!

Regards,

Sherina.”

(Sevgili Oğuz, sana ve ailene önümüzdeki yeni yılı neşeli, parlak, sağlıklı, refahlı ve en mutlu şekilde geçirmenizi diliyorum! Saygılar, Sherina.)

Bu üç kartpostalda yeni yıl için dilekler yazılmıştır. İlk kartpostalın göndericisi, gönderdiği şehri yazarken, diğer ikisi yazmamıştır. (İkincisi Vilnius, üçüncüsü ise Doha’dan gelmiştir.) Bunun dışında ilk iki kartpostalda kalıplaşmış birer tebrik mesajı vardır. Üçüncü kartpostalda ise aileyi de içeren bir tebrik mesajı vardır. Bu ifade bir şekilde toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği kadın habitusunu içinde barındırmaktadır. Bourdieu, Cezayir’de yaptığı analizlerinde kadınların özel alanla, erkeklerinse kamusal alanla simgelendiğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet, kadına ev içi rolleri, aileye yönelimi verir. Gönderici de yazdığını metinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu rolü yeniden üretmiştir. “Kadınlardan istenen, yaşam alanının sınırlarını ev, eş ve çocuklarla belirlemeleridir.”¹¹⁹ Göndericinin, yeni yıl tebriğinde de aileye verdiği önemle, bu duruma yakın bir hissiyatta olduğu görülmektedir. Belki bu dileğini yazarken bu duruma parmak basmak istememiştir. Buna karşın, artık kendisi için kalıplaşmış bir durum olan ailenin önemine, bir kadın olarak değinmiştir.

Gümüsoğlu’na göre, “Kadın ve erkeğin toplumdaki görevleri, sorumlulukları, hakları maddi ve manevi şeylerin üretimi sürecindeki konumları, kişilik özellikleri sayılabilen her unsur vb. toplumsal cinsiyete göre şekillendirilir. Bunun sonucunda da kadınlar özel alana, erkekler ise kamusal alana yönlendirilir.”¹²⁰ Bu analiz sürecinde sıklıkla kamusal alan ikiliği ile karşılaşılmaktadır. Bu duruma örnek olarak

¹¹⁹ Firdevs GÜMÜŞOĞLU, **Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928-2013**, 65.

¹²⁰ A.g.k., 65.

bir başka göndericinin, eğitimi için ailesinin yanından ayrılıp Zagreb'e taşınmasından sonraki hislerinde özel alandan, kamusal alana geçişin yarattığı değişim görülmektedir.

“Zagreb is the Capital of Croatia. I study here and those years, I spent in Zagreb are priceless! All the best for new year!

Magdalena.”

(Zagreb Hırvatistan'ın başkentidir. Burada okuyorum ve Zagreb'te okuduğum bu yıllar paha biçilemez. Yeni yılda her şey güzel olsun. Magdalena.)

Gönderici bir önceki kartpostal metninde olduğu gibi bilinçli ya da bilinçsiz olarak içinde bulunduğu bu değişim durumundan bahsetmektedir. Ancak açık olan şudur ki, bir kadın olarak ailesinin yanında, bir şekilde ailenin sağladığı özel alanda yaşarken, eğitimi için gittiği Zagreb'te kamusal alana çıkma olanağına sahip olmuştur. Yazdığı mutlu ifadeden de anlaşılacak olan, kadınların kamusal alanda yer almalarının, onların özgürlükleri ve mutlu bir hayat sürmeleri için ne kadar önemli olduğudur. (Kamusal alan ve özel alan kavramları bağlamsal olarak farklı bir boyuta taşınarak ele alınmıştır.)

“Dear Oğuz,

Happy new year and best wishes for you.

Big kiss from the south of Tunisia, specially from Tozeur and I hope that you like the card.

See you soon Inchallah.

Hasna,

01/01/2014.”

(Sevgili Oğuz, mutlu yıllar ve en iyi dileklerim seninle olsun. Tunus'un güneyinden büyük bir öpücük, özellikle de Tozeur'dan ve umarım kartı beğenirsin. Yakında görüşürüz inşallah. Hasna 01/01/2014.)

Gönderici, ‘inşallah’ ifadesini kullanarak habitusundaki İslami konuma işaret etmektedir. Öte yandan alıcının Türkiye’den olması göndericinin İslam algısını etkileyerek, göndericiyle bu yönden de bir bağ kurmaya çalışmıştır. Bu İslami konumun yanında, ‘büyük bir öpücük’ ifadesi ise, İslam’ın kendisi üzerinde yoğun bir baskı unsuru olmadığını göstermeye çalışmıştır. İslam ülkelerindeki kültürün kadını kapalı bir çevrede yaşatmasına karşın, gönderici sanal ortamlar üzerinden iletişim kurduğu, tanımadığı birine karşı özgürce konuşabilmektedir. Bu durum, göndericiye bilişim çağıyla birlikte kültürel kodları kırma olanağı vermiştir. Bunun yanında, göndericinin Tozeur şehrinden bahsetmesi de onun yerel değerine verdiği öneme bir işarettir.

“Dear Oğuz,

I hope this postcard arrives in the time for Christmas, if not I wish you a Happy New Year and Best Wishes for the entire year.

Greetings from Singapore,

Gin.”

(Sevgili Oğuz, umarım bu kartpostal Noel için zamanında eline ulaşır, eğer ulaşmazsa sana mutlu yıllar dilerim ve yılın tamamı için en iyi dileklerimi sunarım.)

Bu kartpostalda gönderici yeni yıl dileğini Hristiyanlık için dini bir bayram olan Noel’le bütünleştirmiştir. Göndericinin dini pratikleri üzerine hiçbir bilgimiz yoktur. Yine de Noel kutlamasına verdiği önem, habitusuna Noel’in yerleşmiş olduğunu gösterir. Bunun yanında, metninde ‘mutlu yıllar’ ve ‘iyi dilekler’ ifadelerinde büyük harfler kullanmıştır. Bu ifadelerin büyük harflerle yazılmış olması, göndericinin bu kutlamaya verdiği önemi bir kez daha kanıtlamaktadır. Bu durum, bir bakıma onun geleneklere bağlı biri olduğu konusunda bizi düşünmeye davet etmektedir.

“Hi Oğuz,

I hope you are doing well.

Here comes as promised the postcard from down under.

Have a nice celebration with the new year!

P.S. When you have time, my address is:

8 Landcross Street

Kelburn, 6021 Wellington

New Zealand.”

(Merhaba Oğuz, umarım iyisindir. İşte Okyanusya’dan vadedilen kartpostal. Yeni yılını iyi şekilde kutla! Not: Zamanın olduğunda, adresim ... *Down Under, Avusturalya ve Yeni Zelanda için kullanılan ifadedir.)

Gönderici, sözünü tutan birinin gururuyla yeni yıl dileklerini iletmektedir. Bilindiği gibi sözünde durmak toplumsal ilişkilerde büyük bir erdem olarak kodlanmıştır. Bu erdem de herkesin habitusunda belli bir yere sahiptir. Gönderici, bu ifadesinde erdemli olmayı kanıtlamak isteği içindedir. ‘Zamanın olduğunda’ diyerek adresini bırakması, hediye olarak gönderdiği kartpostala karşılık beklediğine kanıttır. Daha önceki kartpostallarda da görüldüğü üzere, adresler bir şekilde gönderilen hediyeye karşı beklenen bir hediyeye işaret eder. Bu konuya ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı şekilde değinilecektir. Bu başlık altında incelenen metinlerde gördüğümüz bir diğer ortak nokta da ünlem işaretinin sıklıkla kullanılması olmuştur. Birçok durumda, ünlem işareti dil bilimsel olarak yanlış kullanılmıştır. Bu yanlış kullanımlar aslında duygularla ilgili ifadeleri ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Yüz yüze olmayan iletişim, bu şekilde daha içten bir duruma getirilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple de ünlem işaretinin bu kullanımı doğal karşılanmalıdır.

3.3. Simgesel Olarak Hediye Anlamı

Kartpostalların tarih içinde gönderen ile gönderici arasında iletişimi sağlamanın yanında, bir hediye rolü oynadıkları önceki başlık altında incelenmişti. Bu başlık altında hediye simgesel olarak nasıl bir öneme sahip olduğuna bakmak yerinde olacaktır. İlkel dinlerden günümüz dinlerine uzanan tarihsel süreçte

Tanrılarla kulları arasında kurban etme ritüellerine dayanan bir hediye sunumuyla karşılaşırız. Tanrı için akıtılan kanın kullarına iyilik, merhamet, bolluk olarak geri döneceğine inanılmaktadır. İsa'nın insanlık için kendini feda etmesi, hediye sunumu bağlamında tarihteki en önemli örnektir. İsa insanlığı kurtarmak için çarmıha gerilmeyi göze almıştır. Kitabı Mukaddeste İsa'nın fedası için şöyle yazmaktadır: “Çünkü size teslim ettiğimi ben Rabden aldım; Rab İsa ele verildiği gece, ekmek aldı, ve şükrettikten sonra, kırdı ve dedi: Bu sizin için olan benim bedenimdir; bunu benim zikrim için yapın. Böylece de akşam yemeğinden sonra, kâseyi aldı ve dedi: Bu kâse benim kanımda yeni ahittir; her kere içtikçe benim zikrim için bunu yapın. Çünkü bu ekmeği her yediğiniz ve kâseyi içtiğiniz zaman, kendisi gelinceye kadar Rabbin ölümünü ilân edersiniz.”¹²¹ İsa bedenini insanlık için feda ederek kendisi simgeleştirmiştir.

Hediyenin dinsel öneminin ötesinde, değişim değeri üzerine olan önemi de yadsınamaz. Kendi adreslerini gönderen göndericilerin bir geri dönüş beklentisi içinde olduklarına değinilmişti. Bu beklenti bize verilen bir öğretinin sonucudur. Habituslarımıza, alınan ya da verilen bir hediyenin mutlaka bir karşılığı olması gerektiği kodlanır. Mauss, incelediği eski bir İskandinav şiiri üzerine hediye değişimi için: “İskandinav uygarlığında ve diğer birçok uygarlıkta değiş-tokuşlar ve anlaşmalar hediye biçiminde yapılır; bunlar teoride gönüllü olarak, gerçekte ise zorunlu olarak alınıp verilirler.”¹²² der. Mauss bu çalışmasını Polinezya, Malenezya ve Kuzey-Batı Amerika üzerine yapmıştır ve buradaki hukuk, ekonomi ve sosyal yapılar için hediye değişiminin önemine yönelik çıkarımlar sunmuştur. Sosyolojik bir bakış açısıyla bakılırsa, hediyenin bireysel olmak yerine, toplumsal olduğunu görülebilir. Daha önce habitus üzerinden, hediye değişiminin aslında toplumsal bir kodlama olduğu görülmüştü. Hediyenin altında yatan bağıştan ziyade, değiş tokuştur. Bu toplumsal olgunun kökenleri çok eskilere dayanmaktadır. “Her şeyden önce, karşılıklı olarak yükümlülük altına giren, değiş-tokuş ya da anlaşma yapanlar bireyler değil topluluklardır; anlaşma sırasında hazır bulunanlar törel kişilerdir. Aynı ortamda yüz yüze gelen gruplar şeklinde, şefler aracılığıyla ya da her iki biçimde karşı karşıya

¹²¹ Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit, 177.

¹²² Bkz. (10), MAUSS, 203.

gelen klanlar, kabileler ve ailelerdir.”¹²³ Bu tezde, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda da hediye sisteminin eski formlarına uygun olarak hala geçerli olduğuna dair çıkarım yapmak mümkündür. Bu sebeple, bazı kartpostallar hediyein sembolik değeri üzerinden incelenecektir.

“Hi Oğuz!

As I couldn't decide what exactly shall I send you, I finally decided to send you EVERYTHING.

You've there even the statue connected with Franz Kafka!

Hope you are doing well and hope you will like this little gift from me ...

Best regards from Praha,

Anna.”

(Merhaba Oğuz! Tam anlamıyla ne göndermem gerektiğine karar verememem yüzünden, sonunda sana her şeyi göndermeye karar verdim. Franz Kafka'yla alakalı heykel bile var. Umarım iyisindir ve umarım benden gelen bu küçük hediye beğenirsin... Prag'tan saygılarımla, Anna.)

“Dear Oğuz,

As promised a small gift from Bruxelles!

Hugs,

Eblice,

30.6.12.”

(Sevgili Oğuz, söz verdiğim gibi Brüksel'den küçük bir hediye! Kucak dolusu sevgiler, Eblice 30.6.12.)

“This is the last king of Russia,

¹²³ A.g.k., 207-208.

One of my favorite person in history.

My little present for you.

Karina,

And this is his son Alexey and his wife Alexandra.”

(Bu Rusya’nın son kralı, tarihte en sevdiğim insanlardan biri. Senin için de küçük bir hediye, Karina. Ve bu da onun oğlu Alexey ve onun eşi Alexandra.)

Bu üç kartpostala baktığımızda, üçünde de kartpostalların birer hediye olduğunun altı çizilmiştir. Aynı zamanda hepsinde ‘küçük bir hediye’ ifadesi kullanılması da dikkat çekicidir. İnsanlar genelde hediye verdiklerinde onun değersiz ve küçük olduğunu söylemektedirler. Bu durum, değil-tokuş değerinde yüksek bir karşılık adına yaratılan bir mütevazılıktır. Aslında simgesel etkileşimci bakış açısıyla baktığımızda, hediyein değerinin sanıldığından fazla olduğunu görebiliriz. İlk gönderici, Prag şehrinin hangi semtine ait bir fotoğraf göndereceğine karar verememiş, daha sonra Franz Kafka’nın heykelini de içeren çoklu bir seçki göndermiştir. Bu durum, Prag’ın onun için olan simgesel değerini göstermektedir. Prag, insanların birlikte yaşaması açısından diğer şehirlerden farksızdır. Gönderici Prag’la kurmuş olduğu simgesel etkileşimin sonucunda, Prag’ın sadece yaşanılacak bir şehir olmadığını içselleştirmiştir. Bu sebeple soyut anlamda hediye olarak Prag’ı gönderdiği kartpostal üzerinden paylaşmıştır. İkinci gönderici ise, daha sade bir metin yazmıştır ve bu metinde küçük bir hediye ifadesini o da tekrarlamıştır. Bunun yanında, İngilizce yazmış olduğu metninde Brüksel şehri için kendi anadili olan Fransızca yazılışıyla ‘Bruxelles’ yazmıştır. Oysa İngilizce bir metinde ‘Brussels’ doğru yazım şeklidir. Bu da göndericinin kendi kültürünü ve değerlerini ince bir çizgiyle de olsa ön plana çıkarılmaktadır. Bu da göndericinin Belçika’lı sosyo-kültürel değerlerinin simgeleştirerek koruduğunu gösterir. Beraber gönderilen üç ve dördüncü kartpostallarda ise, son Rus Çarı’na duyulan özlem göze çarpmaktadır. II. Nicholas ve eşi Prenses Alice’in olduğu kartpostal, Alexandra Feodorova ve eşi Alexis Tsesarevich’in olduğu kartpostallarla bütünleştirilmiştir. Gönderici tarihte en sevdiği kişilerden biri olan Çar II. Nicholas’ı, yazdığı metinde Rus İmparatorluğu’na

duyulan özlemi simgeleştirerek ifade etmektedir. Çar ve oğlunun eşleriyle birlikte olduğu kartpostallar seçilerek bir şekilde Rus Ortodoksisine ve kutsal aileye verilen simgesel değer yeniden üretilmiştir. Bir şekilde, ideal Rus kadınının ailesine bağlı olması ve Rus İmparatorluğu'nun altın çağına duyulan özlem yansıtılmıştır. Kadının eşinin yanında, ama sadece onun bir destekçisi olduğunun hatırlatıldığı bu kartpostallarda, göndericimiz toplumsal cinsiyet rollerini geleneksellik üzerinden gözler önüne sermektedir.

“Hey Oğuz,

It is Eglė from Vilnius, Lithuania.

As promised I'm sending you a postcard and as you noticed this is not a normal postcard which you can buy at supermarket or in a bookshop, but this is a postcard draw by me (tadaa!!!). I choose to do this, because I couldn't find a postcard which I liked (everything looked too normal and too boring). I draw Gedimino Castle, which is very famous here in Lithuania (and one of the main touristic objects, which you have to see if you are visiting Vilnius), it has its own legend about Iron Wolf (if it is interesting to you, you can easily find it with google help). I hope that you will like it and sorry that it took me so long to send it to you, but I guess better later never!!

Good Luck, Eglė

2012 m. Kovo 7 d. (2012-03-07).”

(Selam Oğuz, ben Litvanya Vilnius'tan Eglė. Söz verdiğim kartpostal bu ve fark ettiğin gibi kitapçıdan ya da süpermarketten alabileceğin bir kartpostal değil, ama bu kartpostalı ben çizdim (tadaa!!!). Bunu yapmayı seçtim, çünkü hoşuma giden bir kartpostal bulamadım. (Hepsi çok normal ve sıkıcı görünüyordu.) Litvanya'da çok meşhur olan Gedimino Kalesi'ni çizdim, (Eğer Vilnius'u gezersen görmen gereken ana turistik mekanlardan biri) kendine has 'Demir Kurt Efsanesi' var. (Eğer ilgini çekiyorsa google yardımıyla bulabilirsin.). Umarım bu kartpostal hoşuna gider ve kartpostalı göndermek uzun zaman aldığı için özür dilerim, ama sanırım hiç olmamasından iyidir!! Bol şanslar, Eglė, 2012-03-07.)

Hediyeler gönderen ve gönderici arasında bir bağ kurar. Bizler hediye almayı severiz. Hediye daha anlamlı kılan onun üzerinde bir emek harcanmış olmasıdır. Göndericinin bu kartpostalı kendisinin çizmiş olması, onun somut bir nesne olan kartpostala yoğun bir simgesel anlam yüklemesini sağlamıştır. Kartpostal göndericinin yapmış olduğu bir sanat eserine dönüşmüştür ve kendinden çok uzakta olan bir yere hediye olarak verilmiştir. Daha önceki sayfalarda da belirtilen söz verme ve bu sözü tutma durumunun onur üzerinde kanıtı da sunulmaktadır. Bunun dışında, ilerleyen bölümlerde ele alınacak bazı noktalara da öncül olabilecek bir metinle karşı karşıyayız. Gönderici, Vilnius'ta bulunan Gedimino Kalesi hakkında, keşif yapmaya teşvik ederken konuyla ilgili araştırmayı nereden yapacağımızı da belirtir. (Google yardımıyla.) Böylece 'evrensel' bilgi kaynağını bizimle paylaşır. Bir anlamda ülkesinin kültürel tanıtımını yapar. Bir diğer nokta ise, gönderisini geç yaptığı için özür dilemesidir. Bu iki nokta da ilerleyen bölümlerde detaylı şekilde işlenecektir.

“As promised a souvenir from Brazil,

Take care,

Kasia,

14.06.2013.”

(Söz verdiğim gibi Brezilya'dan bir hatıra, kendine iyi bak, Kasia, 14.06.2013.)

“Hello Oğuz,

This is the postcard I promised so...

Best regards,

From Tallinn,

Estonia,

EGLE,

25.02.2011.”

(Merhaba Oğuz, işte söz verdiğim kartpostal... Saygılarımla, Estonya, Tallinn'den Egle, 25.02.2011.)

Bu iki kartpostalda da daha önce görülen, benzer ifadelere rastlanmaktadır. Yine aynı biçimde 'söz verdiğim gibi' denerek, verilen sözün tutulmuş olmasına kanıt sunulmaktadır. Fakat bu iki kartpostalda hediye ifadesine rastlanmamaktadır. Ama bu durum, hediyeye yüklenen simgesel değeri azaltmaz. Sözünü tutmuş olma, tarih boyunca ikinci plana atılan kadının verdiği sözü tutabileceğini kanıtlama göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu durum, kadınların bir şekilde erkek egemen sistem karşısında güçlü oldukları bir alanı simgeler. Birçok göndericinin bu ifadeyi kullanmış olması, bu çıkarımın yapılmasını sağlamaktadır. Aslında kadınların da istedikleri şeyi yapmalarının önünde bir engel konamayacağının iyi bir örneği sunulmaktadır.

“Hi Oğuz!

Here is your new postcard from Bosnia and Herzegovina,

I hope you'll like it!”

(Merhaba Oğuz! İşte Bosna-Hersek'ten yeni kartpostalın, Umarım beğenirsin!)

“Hello,

Hope you will like card!

With love from Tashkent!”

(Merhaba, Umarım kartı seversin! Taşkent'ten sevgilerle!)

Bu başlık altında incelenecek bu son iki kartpostalda da hediyein sunumu üzerinde çıkarım yapılacaktır. Bu iki gönderi, daha önceki diğer kartpostallarda da görülen, kadınların genel olarak memnun etmek için çabaladıklarının birer kanıtıdır. Kadınların yazdıkları 'umarım beğenirsin' ifadesi, tarihsel bağlamda, memnun etme, hoş kılma öğretisinin nasıl kalıplaşmış olduğunu, yapılan analiz üzerinden bir kez daha karşımıza çıkarmaktadır. Hediye kavramının simgesel değeri kadınların, farklı bir biçimde kurguladığımız bu toplumsal incelemede, toplumsal cinsiyet rollerini ne

yönde yeniden ürettiklerinin görülmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda, bu yeniden üretim sürecinde benzer kalıplaşmış ifadelerin kullanımı gözler önüne serilmektedir.

3.4. Toplumsal Cinsiyette Özür Dileme

Bizler gündelik hayatımızda yaptığımız hatalardan sonra hatayı telefî etmek için özür dileriz. Özür dilemek erdemli olmak, kırılan kişiyi tekrardan kazanmak ya da sadece o anda başka seçenek olmadığı için başvurulabilecek bir davranıştır. Özür dilemenin toplumsal önemine bakılırsa, ahlaki bir değer olduğu söyleyebilir mi? Özürün, ahlaki beklentilerimizi ve hassasiyetlerimizi, görülmeyen ve fark edilmeyen normatif bir kalıp olarak şekillendirmesi belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.¹²⁴ Özür dilediğimiz zaman ahlaki hassasiyete dokunmuş oluruz. Bu durum, bize bir içsel bir rahatlama sağlar. Bunun dışında, içinde bulunulan şartlar dolayısıyla özür dilemek zorunda kaldığımız durumlar da söz konusudur. Bizim tezimiz için önemli olan ise, kadınların özür dilerken toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yeniden ürettikleridir. Erkek egemen toplumsal yapının kadın üzerindeki baskısı sonucunda ortaya çıkmış olan zorunlu özür dileme sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Peki özür dileme nedir? İlk bakışta özür dileme basit ve dolambaçsız olarak görülebilir. Alınılacak, uygun olmayan ya da acı veren bir şey olur, söylenir ya da yaşanır. Bunun sonucunda alınan taraf özür dileyen tarafı affeder ve hiçbir şey olmamış gibi davranılır.¹²⁵ Özürün doğasında bu iki yön vardır. İki taraf arasında gerçekleşen bu etkileşim habitusla yakından alakalıdır. Kadınların aslında gerekli olmayan durumlarda bile özür dilemeleri toplumsal olarak kodlanmıştır. Bu kodlama geleneksel olarak erkeğin lütfeden, kadınınsa şükreden taraf olması üzerine kuruludur. Kadına öğretilen şükretme kodu, olağan dışı bir durumda kadının refleks olarak özür dilemelerinin zeminini hazırlamaktadır. Kadınlar bu sebeple diğer tüm davranışlarında olduğu gibi özür dilerken de kadın habitusuna göre hareket etmektedirler. Bu kişiden kişiye farklılık gösterse de bir kadın habitusu olarak kodlanmıştır. Bu bağlamda bazı kartpostallar üzerinden bu durum incelenecektir.

“Hey finally!!!

¹²⁴ Nicholas TAVUCHIS, *Mea Culpa: A Sociology of Apology and Reconciliation*, 2.

¹²⁵ A.g.k., 3-4.

You got your postcards.

Sorry for the delay,

Hope you like them,

Greetings from Colombia,

Diana!”

(Sonunda merhaba! İşte kartpostalların. Gecikme için özür dilerim, umarım onları beğenirsin. Kolombiya’dan selamlar, Diana!)

“Hi!!

Sorry for the delay,

Hope this is still useful,

Many greetings,

Luiza.”

(Merhaba! Umarım bu kartpostal hala işe yarar, çok selamlar, Luiza.)

“Hello Oğuz,

Sorry that it took me so long!

But here it is a special postcard from Berlin. I hope you like the cover.

Cold and rainy greetings from Berlin!

Tatjana.”

(Merhaba Oğuz, çok uzun sürdüğü için özür dilerim! Ama burada Berlin’den özel bir kartpostal var. Umarım fotoğrafı beğenirsin. Berlin’den soğuk ve yağmurlu selamlar! Tatjana.)

Bu üç kartpostalda görülen ortak nokta, üçünde de kartpostalı geç bir zamanda göndermenin mahcubiyetidir. Geç göndermiş olmanın telafisi, gönderilen

kartpostalın beğenilmesini sağlama üzerinden yapılmaya çalışılmaktadır. İlk iki kartpostalda gecikme için özür dilenirken, üçüncü kartpostalı göndermenin uzun zaman alması üzerinden dilenmiştir. Bir önceki başlık altında da görüldüğü gibi kadınlar, yine bir memnun etme durumu üzerinden telafi arayışı içindedirler. Bunun yanında, kadınların özür dileme ihtiyacı içinde olmaları, kurgulanmış erkek egemen toplumsal düzenin bir sonucudur. Her ne kadar bu özürlerde gecikmenin telafisi üzerinden ahlaki gereklilik hissedilse de, aslında özür dileme toplumsal kurgulamanın sonucunda olan bir durumdur.

“Hi!!

Please don't hate the girl that sent me! I know she's horribly late, but she had a very bad time in finding me, she is living in a foreign country whose language she cannot understand and.. She's is nice at the end.

Anyway, at the end she sent me and here I am!

Yours faithfully,

The Postcard.”

(Merhaba! Lütfen beni gönderen kızdan nefret etme! Biliyorum korkunç şekilde gecikti, ama beni bulmak için zor zamanlardan geçti. Dilini bilmediği yabancı bir ülkede yaşıyor ve ... Sonuç olarak iyi birisi. Neyse sonunda beni gönderdi ve buradayım! Bağlılıkla senin olarak, kartpostal.)

“Second postcard (better postcard from a better place of Albania) for making you forgive me for sending you the first postcard so late!

Bests,

Anna Lucia.”

(Birinci kartpostalı çok geç göndermem sebebiyle beni affetmen için Arnavutluk'un daha iyi bir yerinden ve daha iyi bir kartpostal. En iyi dileklerimle, Anna Lucia.)

Gönderici daha önce ele alınan metinlerde okunduğu gibi kartpostalını geç gönderdiği için özür dilemektedir. Bu özür diğerlerine göre biraz değişik bir tarzdadır. Gönderici mahcubiyetini, kartpostal kendisi konuşmuşçasına sunarken, aslında kendisinin iyi birisi olduğunun ve içinde bulunduğu şartlar sebebiyle geciktiğinin altını çizmektedir. Bu durum, göndericinin habitusuyla alakalıdır. Bazı insanlar doğrudan anlatımı seçerken, bazılarıysa işin içine edebi bir dolaylama katmaktadırlar. Bu iki kartpostalı gönderen göndericimiz de böyle bir yola başvurmuştur. Dil kullanımının kişiden kişiye değişmesi kültürel sermayeyle ve dolayısıyla habitusla açıklanır. Gönderici de kendi kültürel sermayesine ait olan edebi yönü ön plana çıkarmıştır. Ayrıca geç göndermesine telafi olarak başka bir kartpostal daha göndermiş ve bu kartpostalın daha iyi bir yerden olduğunu söyleyerek memnuniyeti arttırmayı amaçlamıştır. Bu durum daha önceden belirtilen, kadınların memnun etmeleri üzere kurgulanmış toplumsal cinsiyet rolüyle ilişkilidir.

“Hi Oğuz,

Merhaba! I don't know when you will receive this postcard, but whenever it is, I hope you like it. And I'm sorry for late to send, considering my hectic work and unfriendly weather here.

As you know, at first I want to send you my handmade postcard. But then, I found this one from the oldest one bookstore that still exist in Bandung. The owner is very old wife and husband, and they're a nice people.

My note for you, if someday you visiting Indonesia, don't miss for seeing this amazing temple. Last not least, Happy New Year 2013!

ANGGRAENI SEKARJATI,

Bandung, 1 January 2013.”

(Merhaba Oğuz, bu kartpostalı ne zaman alacaksın bilmiyorum, ama ne zaman olursa olsun, umarım beğenirsin. Buradaki dostça olmayan hava koşullarını ve yoğun iş tempomu göz önünde bulundurarak geç gönderdiğim için özür dilerim. Bildiğin kadarıyla, başta kendi yaptığım bir kartpostal göndermek istedim. Ama sonrasında

bu kartpostalı Bandung'un en eski kitapçılarından birinde buldum. Kitapçının sahipleri iyi insanlar olan yaşlı bir çift. Benim sana notum, eğer bir gün Endonezya'ya gelirsen bu muhteşem tapınağını görmeden geçme. 2013'te mutlu yıllar. Anggraeni Sekrjati, Bandung, 1 Ocak 2013.)

Gönderici diğer göndericiler gibi özür dileme ihtiyacı duymaktadır. Bu kartpostal daha önce incelenen hediye kavramıyla da ilgilidir ve kartpostalın hediye değeri gösterilmeye çalışılmıştır. Bu kartpostal metni üzerinden bir başka noktaya küçük bir parantez açmak gerekir. Görüldüğü üzere gönderici İngilizce dil bilgisi hataları yapmıştır. Yine de, yazdığı metin açık ve anlaşılırdır. Bu durumda iletişimde dil bilgisinin doğru kullanımının mı, yoksa iletişimin anlaşılır olmasının mı önemli olduğu sorusu akıllara gelir. Bir kez daha Bourdieu'ye başvurmak yerinde olacaktır. “Gramere uygunluk, anlam üretiminin gerekli ve yeterli koşulu değildir ve dil, dil bilimsel çözümleme için değil, konuşmak için, yapılmıştır.”¹²⁶ Bir dili, dil bilgisi kurallarına göre doğru konuşmak elbette çok önemlidir. Buna karşın iş iletişime, gelince bazı durumlarda, dil bilgisi kuralları az da olsa göz ardı edilebilir. Bazen iletişimin anlaşılır olması yeterlidir. Göndericinin yazdığı metnin anlaşılır olması sebebiyle iletişimsel bir sorun söz konusu değildir.

“Dear Oğuz,

So sorry for the delay in sending you this. I wanted my daughter, Eva to choose the postcard for you as she would like to ask, if you could send her used stamps from Turkey or any other surrounding countries. She is 7 years old and started collecting stamps recently. I would really grateful if you could help her.

Our address is,

13 Henderson Terrance

Edinburgh EH11 2 JY

UK,

¹²⁶ Bkz. (6), BOURDIEU - WACQUANT 136.

Regards,

Leslie.”

(Sevgili Oğuz, bunu gecikmeyle gönderdiğim için çok özür dilerim. Bu kartpostalın, kızım Eva tarafından seçilmesini istedim. O da senden Türkiye’den ya da çevre ülkelerden kullanılmış mektup pulları göndermeni rica ediyor. Yedi yaşında ve pul biriktirmeye son zamanlarda başladı. Ona yardım edersen, sana minnetkar kalırım. Adresimiz, ... Saygılar, Leslie.)

Gönderici metninde gecikmeden ötürü özür dilemektedir. Daha önceki metinlerde gecikme için ‘umarım beğenirsin’ ifadesiyle memnuniyet üzerinden bir telafi üzerine yoğunlaşmıştı. Bu kartpostalda ise biraz farklı bir durum söz konusudur. Gönderici kızı tarafından seçilen ve hediye olarak kabul edilecek kartpostal karşısında bir talepte bulunmuştur. Bu talep bizi yeniden hediyelerin karşılıklı olmasının gerekli görüldüğü toplumsal koduna götürür. Bu metinde başka bir önemli nokta, annenin kızının mutluluğunun peşinde koşmasıdır. Elbette çocukların mutluluğu ebeveynler için önceliklidir. Ancak, yapılacak çıkarım, annelerin çocukları için mümkün olan tüm mutluluk kaynaklarının peşinden koşmaları olacaktır. Bu durum, aslında aile içi rollerde çocukların manevi ihtiyaçlarının anne tarafından karşılanması toplumsal cinsiyet rolünün bir kanıtıdır.

“Hi Oğuz,

I’m sorry it took me ages to get you the promised postcards but better late than never, I hope. This postcard is from Bishkek, the nicest I could find but I will keep an eye out for better ones.

It is starting to be autumn here and as much as I suffered under the extreme heat. I already miss the guaranteed sunshine and the fact that you always could leave the flat without as much as a jumper. I wonder what I’ll make at the winter here.

Sandra

7/09/12.”

(Merhaba Oğuz, söz verdiğim kartpostalı göndermem yıllar aldı. Özür dilerim, ama umarım hiç gelmemesinden iyidir. Bişkek'te bulduğum en güzel kartpostal buydu. Ama daya iyilerini bulmak için gözlerim açık olacak. Sonbahar geliyor. Kızgın güneşin altında çok çektim. Kazakla dışarı çıkabileceğim havaları özleyorum. Kışın burada ne yapacağım bilmiyorum. Sandra, 7/09/12.)

“Hello!

This is second postcard, because I have a bad conscience that it took me so long to send you the first one. Also I liked this one very much. I have bought two of them. One for our fridge. If you want some more postcard of the most beautiful city in world, just tell me!

Greets,

Carmen.”

(Merhaba! Bu ikinci kartpostal, ilkinin çok uzun zamanda gönderilmesine neden olan kötü bir hafızam var. Aynı zamanda bu kartpostalı çok sevdim. İki tane aldım, birisi bizim buzdolabımız için. Eğer dünyanın en güzel şehrinden daha fazla kartpostal istiyorsan, bana söylemen yeterli. Selamlar, Carmen.)

Bu iki kartpostalda gördüğümüz özür dileme durumlarını, göndericilerin şehirleri hakkında verdikleri bilgiler izlemektedir. Bişkek'ten gelen kartpostalda göndericinin şehrinin karasal iklim şartlarından yakınmaktadır. Bu durumda ülkesinin ve şehrinin bilinçsiz bir şekilde de olsa tanıtımını yapmaktır. Viyana'dan gelen ikinci kartpostal ise, geç gönderilen bir kartpostalın telafisinin yapılması amacıyla gönderilmiştir. Gönderici bu kartpostalı çok beğenmiştir ve aynısından bir tane de kendisi için almıştır ve evde buzdolabına asmıştır. Kartpostaldaki fotoğraf bu bağlamda önemlidir. Fotoğrafta Avusturya mutfağına ait çeşitli yemekler göze çarpmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri kadının yerini özel alan olarak belirlediği söylenmiştir. Kadın bu özel alanda evin düzenini sağlamakla görevlidir. Mutfakla ilgilenmek, yemek yapmak da bu görevlerin başında gelir. Bu görevler kadınların habitusuna yaşamının ilk yıllarından beri kodlanır. Göndericinin de Avusturya mutfağından seçkilerin olduğu kartpostalı çok beğenip bunu açıklaması da bu

kodlamaya kanıttır. Gönderici, kadınla mutfak arasında kurulu olan bağı gözler önüne sermektedir ve Avusturya mutfağıyla arasındaki simgesel etkileşim kendisini hissettirmektedir. Özellikle metinde geçen ‘mutfak’, ‘buzdolabı’ kelimeleri bu etkileşimi ifadesel olarak güçlendirmiştir. Bu incelemelerden sonra göndericilerin özür dilemelerini birkaç farklı örnek üzerinden ele almak gerekir.

“Hi!

Best wishes from Bologna!

I’m sorry that is not from Warszawa, but I’m travelling now, and I haven’t time at home to do it.

Bologno is also very beautiful, one day you will have to visit this city!

All best,

Dominika Rolek,

05.03.2012.”

(Merhaba! Bologna’dan en iyi dileklerimle! Özür dilerim bu kartpostal Varşova’dan değil, ama şu an seyahat ediyorum ve Varşova’da gönderme zamanım olmadı. Bologna da güzel bir şehir, bir gün gitmek zorunda kalacaksınız! Tüm iyi dileklerle, Dominika Rolek, 05.03.2012.)

Gönderici, metninde kendi şehri olan Varşova’dan kartpostal gönderemeyip Bologna’dan göndermiştir ve bu sebeple de özür dilemektedir. Daha önceki örneklerde de gördüğümüz gibi, aslında hiç de gerekli olmayan bir durumda özür dilemektedir. Bu özrün de telafî sağlayacak bir kanal üzerinden yapıldığı ortadadır. ‘Bologna da Varşova kadar güzel bir şehir’ ifadesi, göndericinin elinde olan imkanlarla alıcıyı memnun etmeye çalıştığını göstermektedir.

“Excuse me please,

But with postal cards we have little problem in Ukraine.

It was the best that I found.

Hello from Ukraine,

Zhenya.”

(Lütfen beni affet, ama Ukrayna’da kartpostallarla alakalı küçük bir sorunumuz var. Bu bulduklarım arasından en iyisiydi. Ukrayna’dan merhaba, Zhenya.)

“Hey Oğuz,

Greetings from Cameroon! Sorry, the tourism industry is still developing, so the postcards aren’t great and few and far between.

Anyway enjoy!

Yaya.”

(Selam Oğuz, Kamerun’dan selamlar! Özür dilerim, turizm endüstrisi hala gelişmekte, bu sebeple kartpostallar az, birbirinden çok farklılar ve mükemmel değiller. Neyse, tadını çıkar! Yaya.)

Bu iki kartpostalda diğerlerine göre çok farklı bir konu üzerinden bir özür dileme durumu görülmektedir. Bu ifadelere benzer bir anlatım Bişkek’ten gelen kartpostalda görülmüş olsa da, bu iki kartpostalda durum biraz farklıdır. Her iki göndericinin de gönderdikleri kartpostalların kalitesinden memnun olmadıkları görülmektedirler ve bu sebeple özür dilemektedirler. Özellikle Kamerun’dan gelen kartpostalda bu durumun turizm endüstrisiyle açıklaması özür dileme sebebine açıklık getirmektedir. Yine de bir kadın olarak, kendi özel alanı olan şehirlerindeki yoksunluk yüzünden özür dilemektedirler. Bu durumda, göndericinin bir hatası yoktur. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri kadınlara herhangi bir yoksunluk şartında da özür dilemeyi kodlamıştır.

“Dear Oğuz,

I hope this image of Teotihuacán like you.

Sorry I said you, I don’t speak English but I am trying.

I hope you’re fine!

Ara.”

(Sevgili Oğuz, Umarım Teotihuacán resmini beğenirsin. Özür dilerim, İngilizce bilmediğimi söylemiştim. Ama konuşmayı deniyorum. Umarım iyisindir! Ara.)

“Hi!

When I started to write, I accidently poured out tea on a postcard.

That’s why I sent another card.

I hope all your days are wonderful.

Allysh

01.04.13.”

(Merhaba! Yazmaya başladığımda kartın üzerine kaza sonucu çay döktüm. Bu sebeple başka bir tane yolladım. Umarım günlerin mükemmeldir. Allysh, 01.04.13.)

İlki Meksika’dan, ikincisi Belarus’tan gelen bu kartpostallarda da farklı konular üzerinden bir özür dileme durumuyla karşılaşmaktadır. Daha önce incelenen tüm kartpostallarda özürlerin gecikme, kartpostalın kalitesi gibi kartpostalla birebir etkileşim durumu üzerinden dilendikleri görülmüştü. Ancak, bu son iki kartpostalda göndericiler kendileri üzerinden özür dilemektedirler. Meksika’dan kartpostal gönderen gönderici İngilizce konuşamaması üzerinden özür dilerken, Belarus’tan kartpostal gönderen gönderici sakarlık sayılabilecek bir durum üzerinden özür dilemektedir. Bu iki durumda da göndericiler birer hata işlemişçesine özür dileme ihtiyacı duymaktadırlar. Aslında hata olmayan bu durum üzerinden mahcup hissetmeleri, kendilerine verilen öğretiler sonucunda kalıplaşan davranışlarla ve dolayısıyla habituslarıyla doğrudan alakalıdır.

Özür dileme üzerinden incelenen bu başlık altında genel olarak kadınların aslında hatalı olmadıkları, mahcubiyet hissetmemeleri gereken sıradan durumlarda bile özür dilemeyi benimsedikleri gerçeği ile karşılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden düşünülecek olursa, kadınların erkekler karşısında kendilerini her zaman suçlu hissetmeleri gerektiğinin kodlanmış olduğu görülmektedir. Göndericiler

aslında farkında olamadan toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretimi üzerine ipuçları vermişlerdir. Daha önce de belirtilen etkileşimin hediye değeri üzerinden olması, bu özürlerin gereksizliğine ışık tutar. Verilen bir hediye için özür dilenmesi anlamsızdır. Dilenen tüm özürlerin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, toplumsal olarak kodlanmış oldukları açıktır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, özür dilemenin kadın için kodlanmış olduğu gerçeğini bize gösterirken, incelenen özür dileme biçimlerinde habitusun yansıması olduğu görülmektedir. Göndericiler benzer durumlar için farklı şekillerde özürler dilemektedir. Bazı göndericiler doğrudan ifadeleri kullanırken, bazıları dolaylı ifadeleri tercih etmiştir. Dilin bu şekilde kullanımı da kişinin kültürel sermayesiyle açıklanır. Bizler içinde yaşadığımız sosyal dünyanın bizi şekillendirdiği şekilde tutumlar sergileriz. Bu tezde de, özür dileme üzerinden yapılan incelemenin bu boyutunda, habitusun dil üzerindeki belirleyici rolü görülür.

3.5. Bilişim Çağında Arkadaşlık Arayışları

İçinde bulunduğumuz bilişim çağında teknoloji bizi tam anlamıyla sarmış durumdadır. Birçok insan teknolojinin sağlamış olduğu bu gelişmeler ışında iletişimi kolay hale getiren elektronik aletlere sahiptir. Bu elektronik aletler sayesinde iletişim hızlı bir şekilde kurulabilir hale gelmiştir. İnternetin yaygınlaşması da bu durumu destekler niteliktedir. Bilgi, iletişim ve işletim sistemleri insanları tanımadıkları insanlarla bir araya getirme olanağı sunmaktadır. Fakat bunun yanında gelişen teknoloji, insanları bir yalnızlık içine de itmektedir. Hemen hepimizin etrafında kolaylıkla görebileceği bir olgudan bahsetmek gerekir. İnsanlar sosyal çevrelerinde iletişime girmekten kaçır hale gelmiştir. Ellerindeki internet bağlantısı bulunan teknolojik aletler ile iletişim kurmak daha cazipleşmiştir. Sosyal medya kanalları olarak bilinen internet siteleri üzerinden kurulan iletişim olanağı yüz binlerce üyeye ulaşmıştır. Bu üyeler de yeni tip arkadaşlık ilişkileri kurmaktadır. Biz de bu başlık altında sosyal medya kanalları üzerinden ulaşmış olduğumuz kartpostal göndericilerinin bu tip arkadaşlık ilişkilerini metinlerinde nasıl kurduklarını ele alacağız.

Bilişim çağında iletişimin kolay sağlanır olması insanların farklı çevrelerden insanlarla etkileşim halinde olmasını sağlamaktadır. İnternetin sağladığı bu yarar sayesinde dünyanın herhangi bir yerinde olan bir insana, bir gönderi uzaklığında olmamız da kurulan yeni tip arkadaşlık ilişkilerinin en büyük sağlayıcısıdır. Bu tezin yazımında sosyal medya üzerinden kartpostalları talep etmemiz sebebiyle ve yazılan metinlerdeki ifadeler sonucunda yeni tip arkadaşlık beklentilerine bakmak gerekmektedir. Bourdieu'nün habitus kavramı üzerinden ele aldığı toplumsal sermaye kavramı bu noktada ön plana çıkar. Toplumsal sermaye tanıdığımız, bağlantıda olduğumuz insanlarla doğrudan alakalıdır. İçinde bulunduğumuz bilişim çağında da toplumsal sermayemizi arttırmak için elverişli şartlara sahibiz. Göndericiler de bu bağlamda hareket etmektedirler. Bazı kartpostollar üzerinden bu durum incelenebilir.

“Nice to meet you and hope we will be friends and communicate.

Let me know if you need anything!

Cheers,

Kal,

September 13 2012,

Long time ago, this kind of stool was in my father's home.”

(Tanıştığımıza memnun oldum ve umarım iyi arkadaş olacağız ve iletişimde kalacağız. Eğer bir şeye ihtiyacın olursa bana söyle! Hoşçakal, Kal, Eylül 13 2012. Uzun zaman önce babamın evinde bu tarz bir tabure vardı.)

Etiyopya'dan bu kartpostalı yazan gönderici arkadaş olmak isteğini açık şekilde belirtmiştir. Bu isteğini diğer birçok kartpostal üzerinden de okunduğu gibi bir memnun etme çabasıyla sağlamlaştırmıştır. Göndericinin arkadaşlık ilişkisi kurma isteği kendi toplumsal sermayesini arttırmak için yapılan bir girişim olarak algılanabilir. Benzeri durumlar diğer kartpostallarda da görülmektedir.

“I hope this brings a bit of Vietnam to you.

Your friend,

Mit.”

(Umarım bu kartpostal biraz da olsa Vietnam’ı getirir. Arkadaşın Mit.)

“A Token of our Friendship For ‘oğuz öztosun’

Best wishes...

‘Snowy Flower’

January 2012 – Iran.”

(‘Oğuz Öztosun’a arkadaşlığımız için bir simge, en iyi dileklerimle ‘Karlı Çiçek’, Ocak 2012 – İran.)

Bu iki kartpostalda, kartpostalın etkileşim boyutu ön plana çıkmaktadır. Her ikisinde de görüldüğü üzere etkileşim öncelikle somut birer nesne olarak kartpostal üzerindendir. Bu kartpostallar, başka birisi tarafından da benzer şekilde sıradan kartpostal olarak algılanır. İkincil olarak daha önce de ele alındığı gibi gönderiler kartpostalın ötesinde birer hediyedirler. Dışarıdan bakan biri için etkileşimin bu boyutu görülmez. Üçüncü ve son olarak da bu gönderiler kurulması arzulanan arkadaşlık ilişkisinin soyut bir köprüsüdür. Bu noktada kartpostallar hediye olmanın ötesine geçmiştir. İki insan arasında etkileşim sağlaması amacıyla gönderiler üzerinden kurulan bir soyut köprü söz konusudur. Somut bir nesne olan kartpostal, hediye üzerinden simgesel bir değer kazanarak iki insan arasında bir etkileşim kurmuştur ve bir ilişki başlatmıştır. Bu açıklama bazı başka örnekler üzerinden ilerletilebilir.

“Hello, hello,

My Turkish friend,

Here it is, your postcard from this small but very nice city, hope it finds you full of joy.

Best of the wishes,

Marina.”

(Merhaba, merhaba, Türk arkadaşım, işte küçük ama güzel bir şehirden kartpostalın, umarım hoşuna gider. En iyi dileklerle, Marina.)

“Hey my friend,

How are you? To make it up to you, I’m sending also this postcard from my last trip. I know it’s a church but it is the only one left.

Take care,

Anna.”

(Selam arkadaşım, nasılsın? Son seyahatimden de bu kartpostalı telafi amacıyla yolluyorum. Bu bir kilise biliyorum, ama tek kalan buydu. Kendine iyi bak, Anna.)

İlk kartpostal Brno’dan, ikinci kartpostal da Montreal’den gelmiştir. İkisinde de iki taraf arasında yüz yüze bir tanışıklık olmamasına rağmen ‘arkadaşım’ ifadeleri göze çarpmaktadır. Bu durum oldukça ilginçtir. Daha önce de belirtildiği gibi, günümüzde teknolojik gelişmeler altında yaşanan çevrede yüz yüze ilişkileri köreltmektedir. Bizler de hemen her gün bu duruma şahit oluruz. Etrafımızdaki insanların genellikle ellerindeki elektronik cihazlara bağımlılık dercesinde ilgi duymaları, onların yaşadıkları çevrede yalnızlaşmalarına sebep olmaktadır. Bu durumda, internet üzerinden kurulan ilişkiler ile telafi etme söz konusu olur. Göndericilerin de ‘arkadaşım’ demeleri akıllara bu yönde bir soruyu getirmektedir. Bazı başka örnekler üzerinden konu derinleştirilebilir.

“For my friend!!!

Hello Oz!

Congrats you with 23 of February, Belorussian holiday, anyway, one year ago we we wrote each other first time.

ANNA.”

(Arkadaşıma!!! 23 Şubat Belarus Bayram'ın kutlu olsun, neyse ilk defa bir yıl önce birbirimize yazmıştık. Anna.)

Bu kartpostal üzerinden göndericinin kurmak istediği arkadaşlık ilişkisini ne kadar ciddiye aldığını görmekteyiz. Özellikle iletişime geçilen ilk günü hatırlaması, onun gerçekten tanımadığı bir insana dahi ne kadar değer verebileceğinin göstergesidir. Toplumsal sermayenin arttırılmasına verilen bu önem, bize ekonomik ve kültürel sermaye kadar, toplumsal sermayenin de insanlar için büyük ihtiyaç olduğuna bir kanıt gösterir.

“Dear friend Oğuz,

I selected you some photos of different and important places to give you an idea about my lovely country Tunisia.

I wish you like them.

Welcome in Tunisia,

Your Friend Arij,

Arij Ben Jebara,

Tunisia 2012.”

(Sevgili arkadaşım Oğuz, güzel ülkem Tunus hakkında sana fikir vermesi için farklı ve önemli yerlerin fotoğraflarını seçtim. Umarım onları beğenirsin. Tunus’a bekliyorum, arkadaşın Arij, Arij Ben Jebara, Tunus, 2012.)

“Hey Oğuz,

Nasılsın?

I really hope to visit Istanbul ASAP at last want to do this for few years. And U R welcome to Baku anytime, mate! See you soon.

Best wishes,

Nika.”

(Selam Oğuz, nasılsın? Sonunda birkaç yıldan beri İstanbul’u mümkün olduğunca erken görmek istiyorum. Bakü’ye her zaman beklerim dostum! Yakında görüşürüz. En iyi dileklerle, Nika.)

“Hi my good friend,

I am sending you lots of warm and happy greetings from beautiful Sarajevo.

Put smile on your face and be happy.

Cheers mate!

Amina.”

(Merhaba iyi arkadaşım, sana güzel Saraybosna’dan çokça mutlu ve sıcak selamlar gönderiyorum. Yüzünde gülümseme olsun ve mutlu ol. Hoşçakal dostum, Amina.)

İlk iki kartpostalda arkadaşlık ilişkisinin kurulmasının ötesinde kendi ülkelerine bir davet söz konusudur. Bu durum arkadaşlık ilişkisinin ciddiyetini bir kat daha arttırmaktadır. Özellikle ikinci ve üçüncü kartpostallarda arkadaş yerine dost denmesi, kurulan etkileşimin daha kuvvetli olduğuna işarettir. Bunun ışığında, arkadaşlık ilişkisinin bir üst boyuta taşındığı ve daha yoğun hissedildiği söylenebilir. Burada bir başka küçük parantez açmak gerekir. ‘Dostum’ ifadesi, metinlerin İngilizce yazıldıklarını göz önünde bulundurulursa, Amerikan kültürünün bir yansıması olarak ele alınabilir. Günümüzde, İngilizce Britanya’da konuşulan formuna göre Amerika’da konuşulan formuyla dünya genelinde standardı sağlar haldedir.¹²⁷ Göndericilerin metinlerinde buna benzer örnekler mevcuttur. ‘ASAP’ (as soon as possible) ya da ‘U R’ (you are) ifadeleri bize Amerikan kültürünün dil üzerinden nasıl küreselleştiği kanıtlamaktadır.

“The journey is BEST MEASURED in friends RATHER thAn miles.

GrEETings FROM Bulgaria!

NEli.”

¹²⁷ P. L. BERGER – S. HUNTINGTON, *Many Globalizations*, .3.

(‘Seyahat en iyi şekilde, kilometrelerdense arkadaşlar arasında ölçülür.’ Bulgaristan’dan selamlar! Neli.)

Gönderici arkadaşlık ilişkisinin önemini şiirsel bir ifadeyle anlatmaktadır. Arkadaşlık söz konusu olunca aradaki kilometrelerin önemsiz olduğunu söylerken, aslında içinde yaşadığımız çağın da bir yansımasını sunmaktadır. Günümüzde iletişimin kolay sağlanabilir olması, etkileşim içinde olunan kişiler çok uzakta olsalar bile, onları uzak hissedilmesinin önüne geçmektedir. Göndericiler de kurdukları bu arkadaşlık ilişkilerinde kolay ulaşılabilir olmanın verdiği imkanlarla tüm bu kartpostalları göndermişlerdir. Göndericinin metninde ilgi çeken bir başka nokta da harfleri kullanım şeklidir. Bu kartpostalda görüldüğü üzere kelimeler içindeki bazı harflerin büyük, bazı harflerin ise küçük olması hiçbir dil bilgisi kuralına uymamaktadır. Buradaki durum, göndericinin habitusuyla ilişkilidir ve kültürel sermayenin iki yönüyle açıklanabilir. Göndericinin kültürel sermayesi ya çok düşüktür ve dil bilgisi kurallarını bilmiyordur; ya da kültürel sermayesi yüksek ve kendi özgür kimliğinin yansıtmak amacıyla bu şekilde yazmıştır. İkinci seçenek daha mümkün görünmektedir. İki taraf arasındaki simgesel etkileşim sonucunda kurulması istenen arkadaşlık ilişkisinin farklı bir yansıması bu başlık altında söz konusu olmuştur. Bazı göndericiler arkadaş kelimesini kullanmaktan kaçınmışlardır. Arkadaş yerine yabancı ifadelerinin kullanıldığı bazı kartpostallara bakmak gerekir.

“Hello, stranger.

How are you?

We have a big parade against the nuclear energy this two days.

There are too many things that,

-don’t understand...

-can only wish that everyone live a life in the way they want to.

Cheers.

Sandee Chen 2013. Mar. 10,

Taipei, Taiwan.”

(Merhaba, yabancı. Nasılsın? İki gündür nükleer enerji karşıtı gösteriler yapıyoruz. Söylenecek çok şey var. Anlamıyorum. Sadece herkesin istediği hayatı yaşayabileceği bir dünya diliyorum. Hoşçakal. Sandee Chen 2013 Mart 10, Taipei, Tayvan.)

“Hello Oğuz!

What a pleasure to be writing to someone I have never met and know nothing about!

The picture on the otherside is a place in New Zealand that I personally have never visited. Obviously it is quite beautiful. I found this postcard among some other discarded things near the side of the road.

During my adventures here, I have wirtten many postcards to friends and family, but none like this. Thank you for allowing me to participate in such a project and I look forward to hearing about the progress you make.

I wish you unparalled happiness,

Michelle.”

(Merhaba Oğuz! Tanımadığım ve hakkında hiçbir şey bilmediğim birine yazmak ne büyük zevk! Ön taraftaki resim Yeni Zelanda’da daha önce hiç gitmediğim bir yere ait. Açıkça çok güzel. Bu kartpostalı yol kenarında gözden çıkarılmış başka şeylerin arasında buldum. Buradaki maceram süresince arkadaşlarıma, aileme bir çok kartpostal yazdım. Ama hiç böylesini yazmadım. Beni böyle bir projeye dahil ettiğin için teşekkür ederim ve gelişmelerine göz atacağım. Eşsiz mutluluklar diliyorum, Michelle.)

Bonjour à toi Oğuz,

Inconnu Turc, je t’envoie une belle carte postale de ma région: Les Pays de la Loire. Cette magnifique ville se trouve à l’Ouest de la France et est régulée pour ses bons vues et le hockey sur glace. Rassure-toi, le ciel n’est pas

toujours bleu, il pleut souvent ici. Dans cette cité, il y a un très beau château et un quartier médiéval, c'est tres beau! J'espère que je t'aurais donné envie d'y aller sachant que la ville est jeune et étudiante. Et puis une carte postale française ne peut qu'être écrite en français! Alors je te laisse le sein de la traduire. Peut-être à une de ces jours,

Des Bisous,

Marine.”

(Merhaba Oğuz, yabancı Türk, sana kendi bölgem Les Pays de la Loire'dan güzel bir kartpostal yolluyorum. Fransa'nın batısında bulunan bu güzel şehir güzel manzaralarıyla ve buz hokeyi ile düzenlenmiş. Bil ki gökyüzü her yerde mavi değil, burada genellikle yağmur yağar. Burada bir Orta Çağ mahallesi ve çok güzel bir kale var. Umarım bu genç öğrenci şehrine gelmeyi istersin. Bir de Fransa'dan gelen kartpostala sadece Fransızca yazılır. Bu sebeple çevirmen için seni kartpostalla baş başa bırakıyorum. Belki bir gün görüşürüz. Öptüm, Marine.)

Daha önce de belirtildiği gibi bu üç kartpostalda da yabancı kelimesi göze çarpmaktadır. Göndericilerin bakış açıları gereği karşı tarafı yabancı olarak adlandırmalarına karşın, arkadaş ifadesini kullanarak yazılan metinlerle benzerlikler göstermeleri söz konusudur. Daha önce incelenen diğer kartpostallarda da olduğu gibi belli durumlar hakkında bir bilgilendirme isteği içinde olmuşlardır. Yine bir etkileşim söz konusudur. Kurulması amaçlanan bir ilişki vardır, bu ilişki açık şekilde arkadaş kelimesi kullanılmadan ortaya çıkartılmaya çalışılır. Yabancı olma durumu kabul edilmiş ve bu durumun aşılması için bir girişim yapılmıştır.

Bu noktadan sonra bu arkadaşlık ilişkilerinin sağlam temelleri olması için ileriye dönük umutların olduğu kartpostalları da okumak mümkündür. Bu umutlar gerçek hayatta da tanışıklık kurma üzerine olan temenniler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Hi,

I'm sending you greetings from Czech Republic.

I hope you will get it soon.

Hope to meet you soon,

Cheers,

Petra.”

(Merhaba, Çek Cumhuriyeti’nden selamlar gönderiyorum. Umarım bu kartpostalı yakında alırsın ve umarım yakında görüşürüz. Hoşçakal, Petra.)

“Hey my friend in far away world!

Best regards from beautiful Portugal.

Aneta

P.S. I was in Coimbra just for one night – one crazy night, that’s why I decided to send you postcard from that city.

I hope to see you in real one day!”

(Selam uzak dünyalardan arkadaşım! Güzel Portekiz’den saygılarımla. Aneta. Not: Bir geceliğine Coimbra’daydım. Çılgın bir geceydi. Bu sebeple sana bu şehirden bir kartpostal göndermek istedim. Umarım bir gün gerçekten görüşürüz!)

“Hi Luka,

Lots of love and kisses from South Africa! Wish you were here!

Petra.”

(Selam Luka, Güney Afrika’dan kucak dolusu sevgiler ve öpücükler! Keşke burada olsan! Petra.)

Buradaki üç kartpostalda da belirtilen durumu açıkça görmek mümkündür. ‘Umarım yakında görüşürüz.’, ‘Umarım bir gün gerçekten görüşürüz.’ ve ‘Keşke burada olsan.’ ifadeleri birer kanıt olarak önümüzde durmaktadır. Coimbra’dan kartpostal göndericimizin metninde ‘çılgın bir gece’ ifadesi göze çarpmaktadır. Bu

ifade görecelidir. Bir şeyin ‘çılgın’ kabul edilmesi, habitusla derinden ilişkilidir. Geçmiş deneyimler bu bağlamda belirleyici olmaktadır. Göndericiyi tanımamamız sebebiyle, sağlıklı bir çıkarım yapamayız. Bu üç gönderide görülen ortak nokta, toplumsal sermayenin dünyanın uzak yerlerinde insanlarla da arttırılmasının mümkün hale gelmesidir. Tezin bu başlığı altında bu duruma kanıt olabilecek örnekler incelendi. Görüldüğü kadarıyla dünyanın farklı yerlerinden göndericiler, yeni arkadaşlar edinmenin önemini göstermişlerdir. Gelecekte toplumsal ilişkilerin ne ölçüde sanallaşacağı bilinmemektedir. Bugün görüldüğü kadarıyla bilişim çağı, toplumsal ilişkilerin önünü açarken, toplumsal ilişkileri farklılaştırmaya başlamıştır.

3.6. Arkadaşlık İlişkisinin Ötesinde

Bu başlığa kadar kartpostalların hediye olması üzerinden simgeleştirilmesi ve iletişimin iki boyutu olan soyut ve somut durumların etkileşime geçirmesi incelenmiştir. Bu etkileşim sonucunda, somut bir nesne üzerinden soyut bir durum olan arkadaşlığın ortaya çıkarıldığı görülmüştür. Bazı gönderiler bu arkadaşlık ilişkisinin daha da farklı boyutta kurgulanmasının arzulandığını göstermektedirler. Dilin kullanımı ve kelimelerin seçiminin habitusla olan ilişkisine değinilmiştir. Kelimelerin gücü yadsınamaz, kelimeler kullanıldıkları bağlama göre anlam kazanırlar. İnsanlar şeyleri kelimelerle yaparlar, bu sebeple de duygusal kelimeleri kullanırlar.¹²⁸ Duygusal kelimelerin kullanımında bazen doğrudan, bazen de dolaylı yol seçilebilir. Bazı göndericiler yazdıkları metinlerde arkadaşlığın ötesinde duygusal bir birliktelik beklediklerine dair ipuçları vermişlerdir. Bilişim çağının insanlara, internetin kullanımıyla birlikte kendilerine uygun eşi bulmak için yeni fırsatlar sunduğunu söylenebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi göndericiler internet üzerindeki sosyal medya kanalları üzerinden bulunmuştur. Bu sebeple, göndericilerin bazı metinlerde bu yönde bir ilişki aradıklarını görülmektedir. Kartpostallardan bazılarını bu bağlamda okunabilir.

“Greeting from Minsk!

My name is Anna. I am student. And I will work on the TV and radio.

¹²⁸ Nancy J. CHODOROW, *The Power of Feelings*, 152.

I like music, movie and books. I wish you a good wheather and great mood.

Anna, Belarus

2012.”

(‘Greating’ (Büyük ihtimalle ‘greetings’ anlamında.) Minsk’ten selamlar! Adım Anna. Öğrenciyim ve radyo-televizyon sektöründe çalışacağım. Kitapları, sinemayı ve müziği seviyorum. Sana çok iyi bir mod ve güzel havalara diliyorum. Anna, Belarus, 2012.)

Gönderici eğitimi, mesleği ve zevkleri üzerinden kendisini tanıtmaktadır ve habitusuna yönelik bir fikir vermektedir. Burada görülmesi gereken, göndericinin tanımadığı birine yazdığı bir metinde kendisi hakkında çekici sayılabilecek bir his yaratmak isteğidir. Toplumsal cinsiyet rolleri kadınlara, erkekler karşısında arzulanır hissettirmelerini salık verir. Kültürel farklılıklar olsa da dünya genelinde kadınlara verilen bu öğreti aynıdır. Gönderici habitusunu sunarken, günümüzün ‘arzulanan dişi kuşu’ imgesini gözler önüne serer. Günümüzde ideal kadın eğitilmiş, çalışan ve burjuva zevkleri olan kadındır. Bu metinde de ideal kadına ait özellikler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

“But for some guys it could be helpful to see nice girls from Russia.”

(Ama bu kartpostal bazı erkekler için Rusya’dan güzel kızlar görmek için yardımcı olabilir.)

Bu kartpostalda da kapalı bir dille de olsa benzer bir ifade söz konusudur. Gönderici kartpostalında ‘Kuğu Gölü Balesi’nden bir Rus balerin vardır. Göndericinin, balerin üzerinden aslında kendisi için bir algı kurguladığı yorumu yapılabilir. Kendisinin de Rus olması sebebiyle, Rus kadınların güzel olduklarının algısını yaratmaktadır.

“Hello,

It is me Chaimae!

Hope that everything is good in your life. I hope that you will love this postal card. I'm glad that I met you and I think that you are a nice and good person. I like you! Kiss.

I wish for you all the best and the happiness and I promise that we will meet some day. I'm sure and I can wait.

Take care, big kiss.

Sorry for the mess, I put it perfume but they become ugly.”

(Merhaba, Ben Chaimae! Umarım hayatındaki her şey çok iyidir. Umarım bu kartpostalı beğenirsin. Seninle tanıştığım için çok mutluyum ve senin çok iyi biri olduğunu düşünüyorum. Senden hoşlanıyorum. Öptüm. Her şeyin en iyisini ve mutluluklar diliyorum ve söz veriyorum bir gün tanışacağız. Buna eminim ve bekleyeceğim. Kendine iyi bak. Kocaman öpücükler. Yazıdaki düzensizlik için özür dilerim. Kartlara parfüm sıktım ama yazılar çirkinleşti.)

Rabat'tan gelen bu kartpostalındaki metin doğrudan bir birliktelik daveti olarak okunabilir. Gönderici yakınında olan kişilerdense, aslında hiç tanımadığı bir yabancıyla bir birliktelik düşlemektedir. Bu metni romantik anlam içeren, kartpostala parfüm sürmekle daha çekici hale getirmektedir. Kadınlara hayatlarının ilk yıllarından beri erkekler karşısında zarif olmaları öğretilmektedir. Göndericide bu durumu kalıplaşmış bir davranış haline getirmiştir. Bir toplumsal cinsiyet rolü olan bu tutum, göndericide habituslaşmıştır. Aynı zamanda kadınlara beyaz atlı prenslerini bekleme öğretisinin de küçük yaşlardan itibaren verilmekte olduğunu unutmamamız gerektiğine bir kanıttır. Gönderici de bir gün tanışmaya söz vermektedir ve emin bir şekilde bekleyeceğini söylemektedir. Burada kadınların kendileri için kurtarıcı bir erkek bulmaları gerektiği algısının yeniden üretildiğini görülmektedir.

“Parfois les hommes qui se trouvent près de toi, habitent avec toi – ils sont comme les étrangers. Dans une même temps on peut rencontrer la personne, qui est très loin peut-être dans une autre côté du monde. Mais cette personne devient très chere.

Le monde est petit.

Aline.”

(Bazen yanında olan, senle yaşayan erkekler yabancı gibidir. Aynı zamanda belki dünyanın çok uzak başka bir köşesinden biriyle tanışabiliriz. Ama bu kişi çok değerli olabilir. Dünya küçük, Aline.)

Kiev’den gelen bu kartpostal da bir önceki örnekle benzerlikler taşımaktadır. Bir önceki örnekte belirtilen, yakında olan kişilerden uzakta olan bir kişinin arzulanır olması, bu kartpostal üzerinden bir kez daha kanıtlanır. Gönderici çok yakınında olanlara karşı yabancı hissederken, dünyanın başka yerinden tanımadığı bir kişiye karşı çok yakın hissedebilmektedir. Bu durumun altında önceki deneyimler yatabilir. Gönderici birçok kez kalp kırıklığı yaşamış ve kötü deneyimlere sahip olabilir. Bu sebeple, hayalindeki beyaz atlı prensi uzaklarda aradığına dair bir ipucundan bahsedilebilir. Her deneyimin ve duruşun hatırası, her sosyal, kültürel ve tarihsel çevrenin tarifi kederden, acıdan, sevinçten, öfkeden, belirsizlikten, korkudan ve bu hatırayı, çevreyi ve deneyimi belirleyen diğer tüm duygulardan bir parça da olsa hasar görmüştür. Duygu aktarımında, geçmişin hislerini, deneyimleri, şimdi için bir parça anlam katması için bu içsel geçmişin ışığında kullanılır.¹²⁹ Göndericinin de beyaz atlı prenslerini beklerken geçmiş deneyimlere ait duygularının ışığında hareket ettiği hissedilmektedir. Özellikle yakınındaki erkeklere karşı yabancılaşırken, uzaktaki birini aramak geçmiş deneyimlerle doğrudan alakalıdır. Bu sebeple, iki gönderici de hayallerindeki kişi olarak kodladıkları alıcıya yazdıkları bu kartpostallarda bunu göstermektedir.

“Dear Soulmate!

This postcard represents my motto in life. I really believe that it’s better to make everything in your life with love, and of course to make love too.

Wish you the best.

With love,

¹²⁹ A.g.k., 15, 74.

Your soulmate.”

(Sevgili ruh ikizim! Bu kartpostal hayattaki ilkemi temsil ediyor. Hayatta her şeyi severek yapmanın daha iyi olduğuna gerçekten inanıyorum, elbette sevişmeye de. En iyi dileklerimle, sevgilerle, ruh ikizin.)

Minsk’ten gelen bu kartpostalın ön yüzünde ‘Make Love Not Capitalism’ duvar yazsının olduğu bir resim görülmektedir. Gönderici İngilizce bir şeyi severek yapmakla, sevişmek üzerine bir kelime oyunu yapmıştır. Diğer göndericilerden biraz farklı olarak, özgürlüklerinin farkında olan bir kadın olduğuna dair bir çıkarım yapılabilir. Hayatta istediği, sevdiği şeyleri yapabilmesiyle, erkek egemen sistemi kendi dünyasında kırmış olduğu kabul edilebilir. Bunun yanında metninde ruh ikizim ifadesi kullanması, onun da uzaktaki bir hayali kişiye beslediği arzuya kanıt olarak sayılabilir.

“Always remember that no matter how useless you feel, you’re someone’s reason to smile.

Best wishes!

Reagan.”

(Ne kadar yararsız hissetsen de, her zaman hatırla ki birinin gülümseme sebebisin. En iyi dileklerimle! Reagan)

“Be the type of Person You want to meet,

Greetings From Cape Coast.”

(Tanışmak istediğin gibi biri ol, Cape Coast’tan selamlar.)

Son olarak bu iki kartpostalda dolaylı bir yoldan da olsa yabancı birisine duyulan ilgi söz konusudur. İlk kartpostalda gönderici tanımadığı birini kendisi için gülümseme kaynağı olarak görürken, ikinci kartpostalda tanımadığı biriyle kendisi arasında bir benzerlik kurmak istemektedir. İncelenen bu kartpostallarda kadınların kendilerini beğendirme üzerine kurulmuş olan toplumsal kodları benimsedikleri görülmektedir. Kadınların, erkeklerin gözünde bir arzu nesnesi olmaları gerektiğini

öğreten erkek egemen sistem, görüldüğü kadarıyla dünyanın birçok bölgesinde yeniden üretilmektedir. Bilişim çağının da etkisiyle bu arayış kendileri için dünyanın çok uzak yerlerine doğru bir yol almaktadır.

3.7. Davet Üzerine

Kartpostalları bir başka bağlamda okumak da mümkündür. Göndericiler daha önce belirtildiği gibi, etkileşim sonrası ilişkiler kurmayı hedeflemektedirler. Bu durum bazı göndericiler için, kartpostal gönderdikleri kişiyi ülkelere ya da şehirlerine davet etme ihtiyacını doğurmuştur. Kamusal alanın erkeklerle, özel alanınsa kadınla tanımlandığından bahsedilmişti. Göndericiler, kartpostallar üzerinden davet ederken, kadınlığın özel alanına atıfta bulunurlar. Toplumsal cinsiyet rolleri kadınları ev içiyle konumlandırır. Karşılایıcı oldukları ev içinde kadınlardan, gelen misafiri memnun etmeleri beklenir. Misafir geldiği andan, ayrılana kadar, hoş tutulmalıdır ve bu öncelikle kadının görevidir. Bu tezde bazı göndericilerin kendi ülkelerine ya da şehirlerine davet ettiklerini ve bu davet üzerinden bu toplumsal cinsiyet rolünü yeniden ürettikleri görülmektedir.

“Argentina is waiting for you!”

(Arjantin seni bekliyor.)

“PERU IS WAITING FOR YOU!

PERU will love you,

Hola chico guapo!!

I Really hope you to come visit.”

(Peru seni bekliyor. Peru seni sevecek. Selam yakışıklı çocuk, Gelmeni ve ziyaret etmeni gerçekten umuyorum.)

“Lisbon is waiting for you, and me 2.

Hope met you one day!

Kiss from Mafalda.”

(Lizbon seni bekliyor, ben de. Umarım bir gün tanışırız. Mafalda’dan öpücükler.)

Üç gönderici de, kartpostal gönderdikleri kişiyi, sade bir şekilde kendi ülkelerine ya da şehirlerine davet etmektedir. Bu davetler dilin dolaylı kullanımı üzerindendir. ‘Arjantin seni bekliyor.’ ifadesi aslında göndericinin Arjantin’e daveti olarak görülmelidir. Burada dilin kullanımı ve üslup farkının etkisi görülmektedir. Diğer iki metinde ise doğrudan sayılabilecek davet söz konusudur.

“Dear Oğuz,

I invite you to come and visit my country Iran.

Snowy Flower.”

(Sevgili Oğuz, ülkem İran’a gelmen için seni davet ediyorum. ‘Karlı Çiçek’.)

“Dear Oğuz,

Just jump on the closest plane and come visit!

Miss u!

Petra.”

(Sevgili Oğuz, en yakındaki uçağa atla ve beni ziyarete gel. Seni özledim! Petra.)

Bu iki kartpostalda, dolaylı bir dil kullanılarak yazılan kartpostallara göre farklılık görülmektedir. Göndericiler doğrudan ve coşkulu bir şekilde misafiri davet etmektedirler. Burada söz konusu olan, kadınların kendilerine öğretildiği gibi misafiri hoş kılmalarıdır.

“Paraty was founded in the 17th century. It has a very rich and colorful history rooted in the sugar, coffee, gold and slave trades. Paraty is one of the TOP 20 BEST HISTORIC DESTINATIONS BY NATURAL GEOGRAPHICS!

Come visit me!

Manuka Dessewffy

R. Imp. Leopaldina, 10

Jabaquara 23970000

Paraty – RJ.”

(Paraty 17. yüzyılda kuruldu. Paraty’nin şeker, kahve, altın ve köle ticaretine dayanan kökleri olan renkli ve zengin bir tarihi var. Paraty National Geographics tarafından en iyi yirmi tarihi mekanı arasında. Gel ve beni ziyaret et. Manuka Dessewffy.)

“Hi Oğuz!

Greetings from Riga!

Welcome to mushroom picking in autumn.

All the best!

Marina,

12.02.2012.”

(Merhaba Oğuz! Riga’dan selamlar! Sonbahardda mantar toplamaya bekliyorum. Her şey gönlünce olsun! Marina, 12.02.2012.)

Bu iki kartpostalda benzer şekilde doğrudan birer davet söz konusudur. Bu daveti, ülkelerin kültürünü yansıtan metinler güçlendirmektedir. Göndericilerin bu ilgileri, onların kültürel sermayeleri hakkında bir ön bilgi vermektedir. İlk gönderici daha çok tarihle ilgiliyken, ikinci gönderici ise botanikle ilgilidir. Bu sebeple, misafirlerini davet ederken kültürel sermayelerine referanslar vermişlerdir.

“Hello Oğuz,

So as I said here are the postcards.

This one shows you a crater of what used to be a volcano, nowadays it's a lagoon, and to go there from my city it takes 1 or 2 hours by bus and then 1 hour walking.

My city's name is Quetzaltenango and it's the second city of Guatemala.

If you someday come to Guatemala, don't forget to visit me.

Carmen."

(Selam Oğuz, dediğim gibi, işte kartpostallar. Bu kartpostalda eskiden bir volkan olan bir krater var. Artık bu krater bir lagün, benim şehrimden oraya gitmek, otobüsle bir veya iki, ardından da yürüyerek bir saat alıyor. Şehrimin adı Quetzaltenango ve Guatemala'nın ikinci büyük şehri. Eğer bir gün Guatemala'ya gelersen, beni ziyaret etmeyi unutma. Carmen.)

Bu kartpostalda ise açık bir davet söz konusu değildir. Onun yerine bir gün Guatemala'ya gelirse kendisinin de görülmesinin unutulmamasını istemektedir. Gönderici, diğer göndericilere göre, kadını özel alanla tanımlayan erkek egemen sistemin bu öğretisine tam olarak uymamaktadır. Bunun yanında, eski bir volkan olan kraterin lagün şeklindeki göl oluşumunu anlatması dolayısıyla, kültürel sermayesinde coğrafi bilimlerin yer kapladığını görülmektedir.

"Hello Oğuz Öztosun,

I choose postcard with Latvian seashore. Without capital city Riga, we have other places to see.

If you decide to go to Latvia, I would be glad to invite you and show around here!

Greetings,

Egita."

(Merhaba Oğuz Öztosun, Letonya kıyılarının bir kartpostalını seçtim. Başkentimiz Riga dışında da görülecek yerlerimiz var. Eğer Letonya'ya gelmeye karar verirsen, seni davet etmekten ve sana etrafı göstermekten memnun olurum. Selamlar, Egita.)

“Hello,

On this card you can see my city Sofia. Hope someday you will come to see it by yourself. I will be glad to show you around and show you interesting things and people.

Greetings,

Ani.”

(Merhaba, bu kartpostalda şehrim Sofya'yı görebilirsin. Umarım bir gün kendin görmeye gelirsin. Sana etrafı göstermekten memnun olurum ve tabi ilginç şeylerle, insanlar da. Selamlar, Ani.)

Bu son iki kartpostalda da davetin doğrudan yapılmasına karşın, eğer gelirsene denerek bir geri çekilme durumu yaratılmıştır. Daha önce ele alınan, Quetzaltenango'dan gelen kartpostalı gönderen gönderici gibi gelinmesi durumunda hazırlanacaklardır. Bununla birlikte, bu son iki kartpostalımızda eğer gelinirse etrafı gösterme sözü verilmektedir. Bu durum da, kadının kendi özel alanında misafirini memnun etmesi üzerine verilen öğretiyi doğrulamaktadır.

Bu başlık altında davetlerle, kadınların özel alanı üzerinden kurgulanan toplumsal cinsiyet tarafından dayatılan görevleriyle paralellik kurulumaya çalışılmıştır. Görüldüğü üzere, misafilerini davet ederken genel olarak onu memnun etmeye, özel alanda iyi hissetmesine verdikleri önemin kanıtları ortaya konulmuştur. Aynı zamanda, her ne kadar bu rolü tam anlamıyla yeniden üretmeseler de, bu rolün etkilerinin hala belirgin şekilde korundukları görülmüştür.

3.8. Simgeler Üzerinden Kartpostallar

Hayatımızda birçok şey simgelere dayanmaktadır. Birçok kez simgeler anlatılmak istenen konu üzerine bir ön fikir vermektedir. Alfabenin, seslerin simgeler

üzerinden sıralanması olduğunu düşünecek olursak, seimgelerin, bizim için ne kadar önemli olduklarını açıkça görebiliriz. Bu teze kartpostalın simgesel değerinden ve insanları etkileşime geçirmesinden yola çıkmıştık. Peki göndericiler kartpostallarını seçerken sosyokültürel değeri olan simgelere ne yönde eğilmektedirler? Bu soru bizi göndericiler üzerinden, kadınların kültürel simgelerle kurdukları ilişkiye cevap aramaya davet eder. Simgeler üzerinden incelemeye üç kartpostal üzerinden bir girişle başlanabilir.

“THE SYMBOL OF BRUSSELS – MANNEKEN PIS

Sometimes he is dressed but usually he is naked... Poor guy...”

(Brüksel’in simgesi – Manneken Pis (İşeyen küçük çocuk), Bazen giyinik, ama genellikle çıplak... Zavallı çocuk...)

“Hei! Moi! Hi!

Here from the dark side comes on the Finland’s national symbols – Moomin, or Mummi Troll. With all the great wishes from Helsinki!

Cheers,

Katja .”

(Merhaba (“Hei ve Moi”, Fince merhaba)! İşte karanlık taraftan Finlandiya’nın ulusal simgesi – Moomin ya da Mummi Yaratığı. Helsinki’den en iyi dileklerle!)

“Brown bear – one of the symbols of East european countries. But don’t think there are brown bears with balalaikas walking along streets drinking vodka. As for me I’ve seen a bear in the circus and the zoo only.

See you in the summer,

Masha.”

(Boz ayı, Doğu Avrupa ülkelerinin simgelerinden biri. Ama burada votka içerek balalaykalarla yürüyen ayıların olduğunu düşünme. Be sadece sirkte ve hayvanat bahçesinde ayı gördüm. Yaza görüşürüz, Masha.)

Bu üç kartpostalda ortak olarak göze çarpan nokta göndericilerin doğrudan ‘simge’ kelimesini kullanmalarındır. Üç gönderici de kendi şehirleri, ülkeleri ya da kültürleri üzerine bir tanıtım yapmaktadır. Bu tanıtımın, simgeleşmiş kavramlar üzerinden yapılması, simgelerin dünyanın farklı yerlerinde aynı algıları yarattığına işarettir. Kültürel tanıtım simgeler üzerinden yapılırken her zaman ‘simge’ kelimesinin ön plana çıkarılmasına gerek yoktur. Simge kendisini ifadenin içeriğinde kendiliğinden yaratabilir.

“Sunny greetings from Malta,

Sintiya.”

(Malta’dan güneşli selamlar, Sintiya.)

“Snowy wishes to you, Oğuz, from Lithuania!

Cheers!

GABIYA,

Vilnius, 2012 m.”

(Oğuz, Litvanya’dan karlı dilekler! Hoşçakal! Gabiya, Vilnius, 2012.)

Bu iki kartpostalda simge kelimesi kullanılmamıştır. Buna karşın, iki ülkenin de iklimsel özellikleri ile zihinlerde simgeleşmiş oldukları söylenebilir. Malta ve Litvanya, iklimsel özelliklerine göre ilki sıcak, yazlık bir yer olarak zihinde kurgulanırken, ikincisi ise soğuk ve kışlık bir yer olarak kurgulanmaktadır. Göndericiler, yazdıkları metinlerle bu simgeleşmiş durumu yeniden üretmektedirler. Benzer durumları farklı özellikler üzerinden okumak da mümkündür.

“In Saturday the Jews tend to bless on the bread before eating.”

(Cumartesi Yehudiler yemeden önce ekmeği kutsamaya eğilimlidir.)

Bu kartpostalda da görüldüğü gibi, dini bir ritüel üzerinden bir sembolleştirme yapılabilir. Yahudiler için kutsal gün olan Cumartesi günleri, belli alışkanlıklar takip edilmektedir. Bu durum, genel olarak Yahudiliğe mensup

insanların kültürel sermayelerinde yatan ortaklıkları gösterir. Bu kutsama ritüelinde “Baruch Atah Adonai, Eloheinu Melech haolam, Hamotzi lechem min haaretz.” (Topraktan ekmeği getiren, evrenin hakimi, sonsuz Tanrım sonsuz Tanrım sana şükürler olsun.) denir.¹³⁰ Tanrı’ya şükürün yenilen ekmek üzerinden simgeleşmesi görülmektedir. Her kültürde yeme alışkanlıkları, o kültürün mensupları için ortak bir habitus ortaya çıkarır. İzleyen iki kartpostal üzerinden bu durum detaylandırılabilir.

“Dear Oğuz,

I hope you are well.

Here is a postcard from London with one of our favorite dishes!

Take care,

Rosie.”

(Sevgili Oğuz, Umarım iyisindir. İşte Londra’dan en sevdiğimiz yemeklerden birinin kartpostalı! Kendine iyi bak Rosie.)

“The city of ICA is located on the south coast of LIMA. It is an oasis in the middle of the desert plains of Peru.

Its climate is warm and here is the Huacachina Lagoon (photo at the top left), is considered the oasis of America.

In this city produce ‘pisco’ which is a typical alcoholic drink of Peru.

In this city I grew up, because my parents were born here.

It is a beautiful city.”

(Ica şehri, Lima’nın güney kıyısında kalır. Peru çöllerinin ortasında bir vahadır. İklimi ılıktır ve sol üstte fotoğrafı bulunan Huacachina, Amerika vahası olarak kabul

¹³⁰ **Shabbat Blessings: HaMotzi - Blessing Over Bread Before a Meal**, <http://www.reformjudaism.org/practice/prayers-blessings/shabbat-blessings-hamotzi-blessing-over-bread-meal>

edilir. Bu şehirde, Peru'nun tipik bir alkollü içkisi olan pisco üretilir. Ebeveynlerimin burada doğması sebebiyle burada büyüdüm. Güzel bir şehir.)

Londra'dan gelen kartpostalın ön yüzünde İngilizlerin geleneksel yemeği olan 'fish&chips' yazısı vardır. Gönderici bu geleneksel yemeğin simgeleşmesini yeniden üretmektedir. Ica'dan gelen kartpostal metninde Peru içkisi olan Pisco'yu simgeleştirilmiştir. Göndericiler etkileşime geçirdikleri kartpostallarda, kendi kültürel çevrelerinde habituslaşmış yeme içme alışkanlıklarını seçmişlerdir. Burada bir durum göze çarpmaktadır. Yeme içme alışkanlıklarının üretimi, sunumu toplumsal cinsiyet rolleri tarafından kadınlara verilmiştir. Göndericilerin sembol seçiminde bu alana ait tercihler yapmış olmaları, bizi bu konu üzerinde düşünmeye davet etmektedir.

“Dear Oğuz,

Best wishes from the Gutenberg city Mainz in Germany!

Miriam.”

(Sevgili Oğuz, Almanya'daki Gutenberg'in şehri Mainz'dan en iyi dileklerimle! Miriam.)

“Oğuz, this is an other clasic from Buenos Aires.

It 's a type of letter design called 'Fileteado'.

Also I love street arts so...

If you look carefully you can find a Maradona tattoo on the Che Guevara's arm. Sooo Argentina.

Hope you like it as much as me.

Lucia 10/09/12.”

(Oğuz, bu da Buenos Aires'ten başka bir klasik. Fileteado olarak anılan bir çeşit yazı tasarımı. Sokak sanatlarını da seviyorum... Eğer dikkatli bakarsan Che Guevara'nın

kolunda Maradona dövmesi görebilirsin. Tam anlamıyla Arjantin... Umarım benim kadar beğenirsin. Lucia, 10/09/12.)

“This one is from Valparaiso – CHILE, the town of Pablo Neruda, a very famous Latino – American poet.”

(Bu Valparaiso – Şili’den, çok ünlü Latin Amerikan şair Pablo Neruda’nın şehrinden.)

“Fernando Pessoa was a poet and philosopher.

One of the greatest portuguese tongue and the universal litterature.

Hope, if you have the oppurtunity, that you read some of his poems, cause they’re great.

He is a great poet of portuguese identity, so that’s why I send you this postcard.”

(Fernando Pessoa şair ve yazar. Portekizce’nin ve dünya edebiyatının en iyilerinden biri. Umarım, fırsatın olursa şiirlerinden bazılarını okursun. Çünkü çok iyiler. Portekiz kimliğinin iyi bir şairi, bu sebeple bu kartpostalı yolluyorum.)

Bu dört kartpostalda simgeler kişiler üzerinden verilmiştir. Her ülke, kendi değerleri için önemli kişiler çıkarmaktadır. Bu değerler tarihe damgasını vuran, ülkesi için gurur kaynağı olan kişilerdir. Göndericiler de ‘Johannes Gutenberg, Diego Armando Maradona, Ernesto Che Guevara, Pablo Neruda ve Fernando Pessoa’ gibi önce ülkelere, sonra dünyaya mal olmuş kişilerin simgeleştirilmesi üzerinden birer metin yazmışlardır. Burada önemli bir nokta açığa çıkmaktadır. Görüldüğü üzere, ülkelere mal olan tüm bu kişiler erkektir ve hiçbir kadın, simge olarak verilmemiştir. Göndericiler bu etkileşimi kurarken erkek egemen sistemin yansımaları bir kez daha göstermişlerdir.

“This is from Chengdu, the city where I’m living. Chengdu is the hometown of panda. When you have time, welcome and see the pandas.

Hattie, 610041.”

(Yaşadığım şehir Chengdu'dan bir kartpostal. Chengdu pandaların ana vatanı. Zamanın olunca gel ve pandaları gör.)

“Dearest Oğuz,

MERLION

Merlion is our Singapore icon, a mythical creature with lion head and fish body.

Fish body represents our origin as a Malay fishing village called ‘Temasek’ which means sea town. The lion head represents Singapore’s original name ‘Singapura’ which means ‘lion city’.

Welcome to Singapore, I love to host you anytime.

Love, Lilian, 2012,

LILIAN NEO

183 BEPOK NORTH ROAD #16-56 SINGAPORE A60183.”

(Sevgili Oğuz, Merlion Singapur’un aslan kafası ve balık vücudundan oluşan dini sembolü. Balık vücudu köklerimiz olan ‘Temasek’ deniz kenti anlamındaki Malezyalı balıkçı köyününü temsil eder. Aslan kafası, aslan şehri anlamına gelen ‘Singapura’, Singapur isminin kökenini temsil eder. Singapur’a bekliyorum, her zaman ağırlayabilirim. Sevgilerle, Lilian, 2012.)

Hayvanlar geçmişten günümüze simgesel olarak kullanılmışlardır. İnsanlar fiziksel ya da ruhsal özelliklerine göre bazı hayvanlarla özdeşleştirilmektedirler. Bu durum, insanların hayvanları simgeleştirerek, kendilerini etkileşime geçirdiğini göstermektedir. Bunun yanında, şehirlerin de hayvanlar üzerinden simgeleştirildikleri örnekler de vardır. Birçok şehrin ya da ülkenin armasında bu simgeleştirme göze çarpmaktadır. Ülke olarak bakılırsa, Almanya, Polonya, Amerika Birleşik Devletleri kartalla, İtalya, Türkiye kurtla, Fransa horozla, ... tarihsel olarak simgeleşmişlerdir. Göndericiler de yazdıkları metinlerde kendi ülkeleri ve şehirleriyle simgeleşen hayvanlardan bahsetmektedirler. İlk gönderici, nesli tükenmek üzere olan pandaları

simgeleştirek bir etkileşim kurmaktadır. Bu etkileşimi, daha önce de bahsedilen bir davet izlemektedir. İkinci gönderici ise Singapur'un isminin mitolojik kökeninde yatan balık ve aslan üzerinden bir simgeleştirme yapmaktadır. Onun metninde de bir davet söz konusudur. Bu davet metni de, daha önce de değinilen, kadınların misafiri ağırlama üzerine olan toplumsal cinsiyet rollerine bir diğer kanıttır.

“Kairouan, also known as Kirwan or Al Qayrawan, is the capital of the Kairouan Governorate in Tunisia. Referred to as the Islamic Cultural Capital, it is a UNESCO World Heritage Site founded by the Arabs around 670 in the period of Calipha Mu'awiya. It became an important Centre from various part of the world next only to Mecca and Medina. The holy Mosque of Uqba is situated in the city. It is considered by many Muslims to be Islam's forth holiest city.”

(Kairouan (Kirwan ya da Al Qayrawan olarak da bilinir.) Tunus, Kairouan valiliğinin başkentidir. İslam Kültür Başkenti olarak atfedilir. 670'li yıllarda Halife Muaviye zamanında Araplar tarafından kurulmuştur. Mekke ve Medine'nin yakınında dünyanın farklı bölgeleri için önemli bir merkez hale gelmiştir. Ukba Camisi birçok Müslüman tarafından İslam'ın dördüncü kutsal şehri olarak kabul edilir.)

Bu kartpostalda gönderici dini değerler üzerinden simgeleri kullanmaktadır. Kültürel değerlerin din üzerinden etkileşime sokulması söz konusudur. Bu durum, göndericimizin kültürel sermayesinde dinin ne kadar önemli bir yer kapladığını göstermektedir. Ukba Camisi'nin de tüm Müslümanlar tarafından kutsal sayılmaması mezhepler arasındaki çatışmalarla ve sosyal bilimci gözünden bakarsak, kültürel sermaye ve toplumsal sermaye kesişiminde habitusla açıklanabilir.

Son olarak kurulan etkileşimlerde simgelerin değeri göz ardı edilemez diyebiliriz. Bu başlık altında da görüldüğü üzere, simgeler bizi birçok farklı şekilde etkileşime sokarlar. Bu simgeler bazen bir mit, bazen ünlü bir kişi ya da bazen bir hayvan olabilir. Etkileşime girmek üzere simgeler seçilirken, geçmiş deneyimler belirleyici olmaktadır. Deneyimler, habitusun şekillenmesini sağlamaktadırlar. Bu tezin genelinde de habitusun hayatımız üzerindeki etkisi birçok kez gösterilmiştir. Bu

başlık altında da simgelerin etkileşim üzerinden anlam kazanmasında habitus bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

4. SONUÇ

‘Bilişim Çağında Kadınların Kartpostal Üzerinden Kurdukları Simgesel Etkileşim’ isimli bu tez çalışmasında 120 ülkeden 1243 kartpostal üzerinden analiz yapılmıştır. Bu analiz için iki yöntem harmanlanarak, tek bir yöntemin sınırları içinde kalınmaktan kaçınılmıştır. Kartpostal gönderilen ülkelerin kültürel anlamda, yerel olan değerlerinin incelenmesi bağlamında, etnografik yöntem kullanılırken, gönderici metnlerinin evrensel içeriğinin incelenmesi bağlamındaysa söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma ana hatlarıyla habitus, simgesel etkileşim ve toplumsal cinsiyet üzerine kurgulanırken, çalışmaya yardımcı düşünceler olarak, dilin kullanımı, iletişim ve iletişimin bilişim çağında geçirdiği dönüşüm ve gündelik hayatın dramaturjik sunumu seçilmiştir.

Gündelik hayatta birçok rolü oynamaktayız. Oynadığımız her rolün bir sahnesi ve kulisi vardır. Hepimiz, her gün sahne ve kulis arasında gider geliriz. Bu çalışmada da, kulis, sahne arasındaki ilişki kendisine yer bulmaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi, kartpostal metninin yazılmasına kadar olan sınırlar ‘set’ üzerinden kulis görevi görmektedir. Metnin yazılmaya başlanıp, postaya verilmesi süreciyle sonuçlanması ise ‘set’te performansın sergilendiği sahnenin nasıl kullanıldığını göstermektedir. Çalışma bulguları bize bu sahnede olma durumunun birçok etkene bağlı olduğunu göstermiştir. Bu etkenlerin başında habitus kavramı gelir. Yatkinliklarımızın, tutumlarımızın şekillenmesinde habitusun oynadığı başat rol düşünülecek olursa, sahnede yer aldığımız her davranışta habitusun doğrudan etkili olduğu anlaşılabacaktır. Rollerin oynanış şekli üzerindeki habitusun bu etkisi, kartpostal metnilerindeki dilin kullanımı üzerinden kendisini göstermektedir. Evrensel bir çıkarım yaptığımız bu çalışmada da, habitusun, kartpostala yazılan bir metin üzerinden bile, kişi hakkında çıkarımlar yapmaya elverişli durumlar yarattığını görmekteyiz. Bourdieu’cü anlamda sermaye türleri, gerçekleştirilen her eylemde, yoğunluğuna göre kendisine yer bulmaktadır. Analiz sonucunda, göndericilerin

kültürel sermayelerinin nasıl farklılaştığına şahit olunmuştur. Ayrıca, toplumsal sermayenin arttırılmasına verilen büyük önemle de karşılaşmıştır.

Söylenen her sözde anlam yüklüdür. Analiz edilen metinlerde görüldüğü gibi, sahip olunan kültürel sermayelerin yoğunluğu dilin kullanımını ve özellikle de söylemin biçimini belirlemektedir. Kültürel sermayenin bu etkisi, habitusunun söylem üzerindeki gücünü gösterir. Bunun yanında, bilişim çağında, insanların, yeni arkadaşlıklar kurma arayışında olduklarına yönelik ipuçları bulmak da söz konusudur. Bu arayış söyleme döküldüğünde, habitusun belirleyici rolü gözler önüne serilir. Göndericilerin kullandıkları ‘arkadaş’ ve ‘yabancı’ ifadeleri, kurulması amaçlanan ilişkiye farklı yollarla girişim yapıldığını gösterir. Ancak, her iki girişimin de benzer hedefleri olduğu anlaşılmıştır. Kurulması hedeflenen bir diğer ilişki biçimi ise arkadaşlığın bir adım ötesindedir. Göndericiler kendileri için uygun bir eş aradıklarına dair ipuçları vermiştir. Özellikle geçmiş deneyimlerin, göndericiler üzerindeki etkisinin, böyle bir arayışa girmelerine sebep olduğu söylenebilir. Bu durum, bilişim çağının, insanları iletişime geçirmede sağladığı kolaylığın sonuçlarından biridir. Kendi toplumsal çevresine giderek daha yalnızlaşan insanlar, telafiyi internet üzerinden kuracakları ikili ilişkilerde aramaktadırlar.

Çalışma için bir diğer önemli nokta olan simgesel etkileşim de, çalışmada yoğun şekilde hissedilir. Göndericiler kartpostalı öncelikle, herkes tarafından kabul gören somut bir nesne olarak almaktadırlar. Fakat performansın sergilenmesi sürecinde, somut olan bu kartpostallar, göndericiyle alıcı arasında bir etkileşim yaratmaktadır. Somut bir nesne olan kartpostal, süreç sonunda soyut bir durum kazanmıştır. Bu soyut durum, iki taraf arasında kurulan bir köprüdür. Kartpostalın kendisi kullanılarak yapılan simgeleştirme, hediye değeri üzerinden etkileşim yaratır. Simgelerin insanlık için ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Göndericilerin simgeleri kullanımı da bu öneme bir kanıttır. Seçilen her simge, ardında bir hikaye barındırmaktadır. Bu hikayeler de, gönderici ve alıcı arasında bir etkileşim kurmuştur.

Toplumsal cinsiyet de, çalışmanın ana iskeletlerinden birini oluşturur. Çalışmamızın sadece kadınlara odaklanmış olması, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini ne ölçüde kabul ettiklerini görme olanağı sunar. Küresel ölçüde bir kadın

habitusunun varlığı üzerine yorum yapma şansımız olmuştur. Her ne kadar farklı kültürlerden kadınların metinleri incelenmiş olsa da, küresel bir kadın habitusunun varlığı üzerine çıkarım yapılabilir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerini benzer ifadelerle yeniden üretmektedirler. Bu durum, kadınların farklı kültürlerden olsalar da, belli şeyleri aynı şekilde kabul ettiklerine kanıttır. Bunun yanında, bazı göndericilerin metinlerinde kendilerini daha özgür hissettikleri görülmüştür. Bu metinler üzerinden, toplumsal cinsiyet rollerinin farkında olmadan da olsa, mücadele ile kırılma başladığından bahsedilebilir.

Çalışmamız dahilinde bazı toplumsal cinsiyet rolleri ön plana çıkmıştır. Simgesel olarak hediye değeri üzerinden, kadınların karşı tarafı memnun etme zorunluluğu hissetmeleri verilebilecek ilk örnektir. Toplumsal cinsiyet rolleri kadınlara karşı tarafı memnun etme görevini vermiştir. Bizim çalışmamızda bu görevin kabulü okunmaktadır. Kadınların erkek egemen sistem tarafından sindirilmeleri, kadınlara gereksiz durumlarda bile özür dilenmesi gerektiğini kodlamıştır. Göndericilerimiz asıl amaçları olarak kabul ettikleri memnun etme durumunun gecikmesi sebebiyle özür dilerken toplumsal cinsiyetin bu rolünü yeniden üretmişlerdir. Bir diğer örnek, etkileşim sonucunda kurulması hedeflenen arkadaşlık ilişkisi üzerinedir. Görüldüğü gibi, kadınlara doğdukları andan itibaren koruyucu bir eş bulmaları öğretilir. Göndericiler metinlerinde ‘beyaz atlı prens’i beklemekte olduklarına dair ipuçları vermişlerdir. Son olarak, kurulması hedeflenen arkadaşlıklar davetlerle bütünleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet tarafından kadına verilen özel alanda, kadın belli görevler almak zorunda bırakılırlar. Bu çalışmada özel alan olarak göndericilerin kendi ülkeleri ve şehirleri alınmıştır. Bu sebeple, göndericiler, kendi ülkelerine ve şehirlerine yaptıkları davetle, özel alandaki tüm görevlerin kendilerine ait olduğunun kabulü yönünde ipuçları vermektedirler. Sona sakladığımız bir kartpostal, tüm bu çalışmanın özeti niteliğindedir.

“To Oğuz Öztosun,

Hi!

This is Annie from Korea. It’s really nice to know you. Having a friend abroad is always great. I’m sorry for sending it too late. I’m working to earn

some money for my travel. I'm leaving on May 23rd, and I'm so excited about it. How's Turkey? One of my friend traveled Turkey and she always say that it was best trip of her life...! Anyways as a Korean oriental painter, I wanted to send you my paintings, but I really didn't have time for painting. too bad... Maybe next time!

This card, I mean this clothes are Korean traditional costume that kings wear. And this one is the cloth womans wear when they are getting married. It's like Korean traditional wedding dress. I hope you like these! Send me back please! I just want something that make me feel like I went to Turkey!!

Keep in touch!

All my Bests,

Annie.”

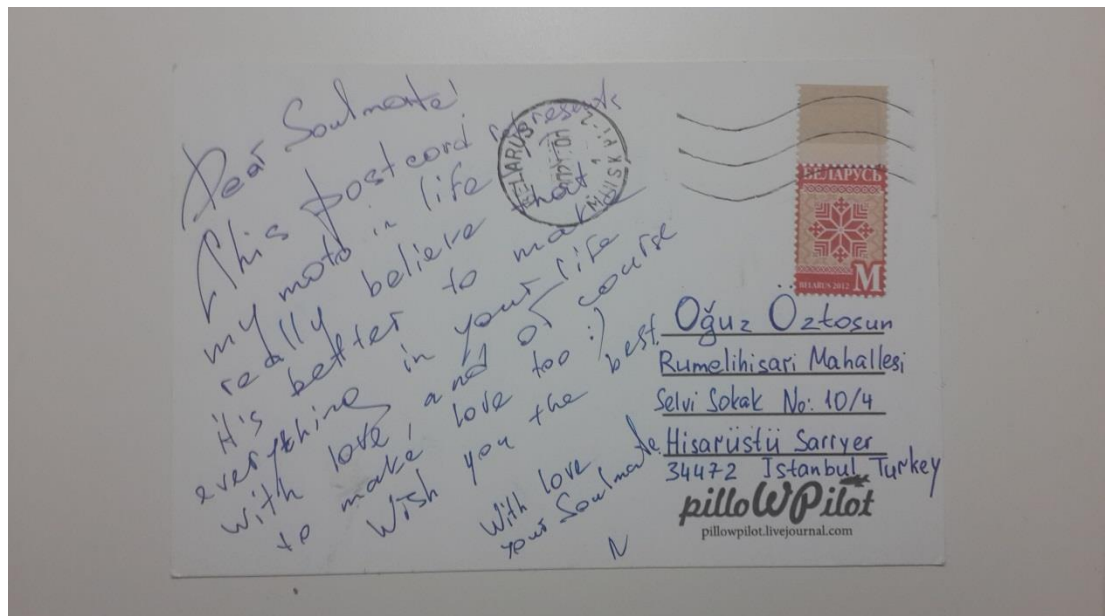
(Oğuz Öztosun'a, merhaba! Ben Güney Kore'den Annie. Seni tanımak güzel. Yurt dışından bir arkadaşına sahip olmak mükemmel. Geç gönderdiğim için çok özür dilerim. Seyahatim için para kazanmaya çalışıyorum. 23 Mayıs'ta yola çıkıyorum ve çok heyecanlıyım. Arkadaşlarımdan biri Türkiye'ye gitti ve hayatının en iyi seyahati olduğunu söylüyor. Güney Koreli bir ressam olarak, kendi resimlerimi göndermek istedim, ama zamanım olmadı. Ne kötü... Belki bir sonraki sefere! Bu kartpostal, yani kıyafetler kralların giydiği geleneksel elbiselerdir. Diğer de, kadınların evlenirken giydikleri kıyafet. O da geleneksel Güney Kore kıyafetidir. Umarım bunları seversin! Bana geri hediye yolla lütfen! Türkiye'ye gitmişim gibi hissettirecek bir şey istiyorum. İletişimde kalalım! En iyi dileklerle Annie.)

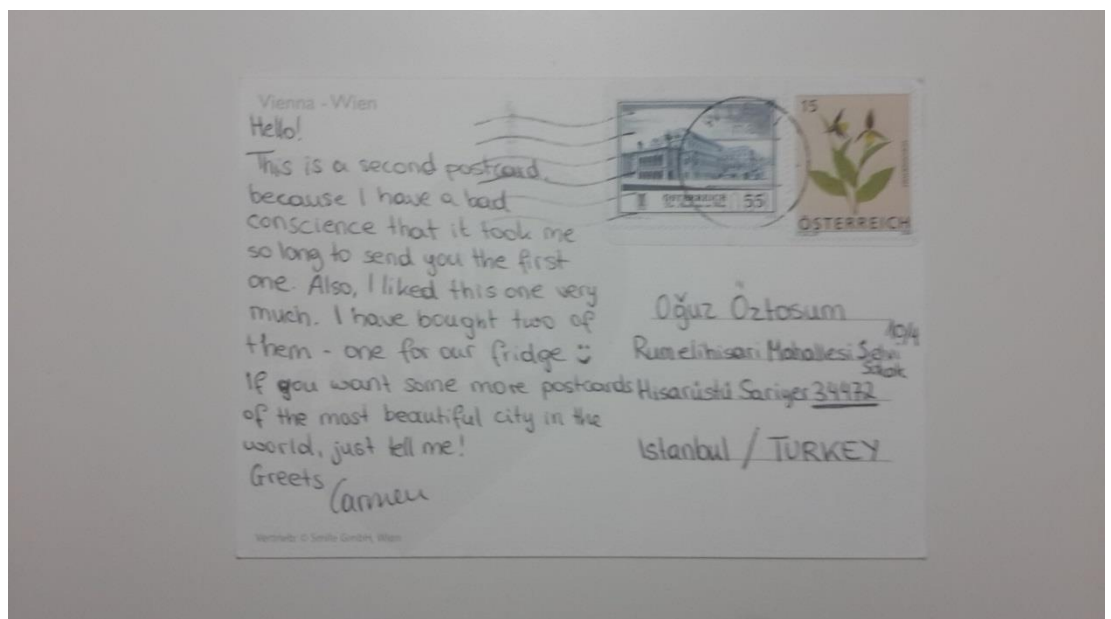
Görüldüğü üzere bu kartpostal metninde, yaptığımız tüm çıkarımlara örnekler bulmak mümkündür. Göndericinin ressam olması habitusla, kadınların düğün kıyafetinden bahsetmesi (Gelinlik demek istemedik.) toplumsal cinsiyet rolleriyle, hediye olarak beklenen kartpostal üzerinden Türkiye ile kurulması istenen etkileşim ise simgesel etkileşimle örtüşmektedir.

Bu çalışma toplumsal cinsiyet araştırmalarına bir alternatif sunmak için yapılmıştır. Amacımız, kadınların bilişim çağıyla birlikte, kaybolmaya yüz tutan bir alışkanlık olan kartpostal gönderimi üzerinden toplumsal cinsiyet rollerini ne yönde yeniden ürettiklerini göstermek olmuştur. Bu çalışma aynı zamanda, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretiminin, habitusla olan ilişkisini de gözler önüne sermiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri hiç beklenmedik şekillerde de karşımıza çıkabilir. Bizim çalışmamız alternatif bir analiz sunarken, aslında toplumsal cinsiyetin bizi her şekilde sarmaladığını göstermiştir.

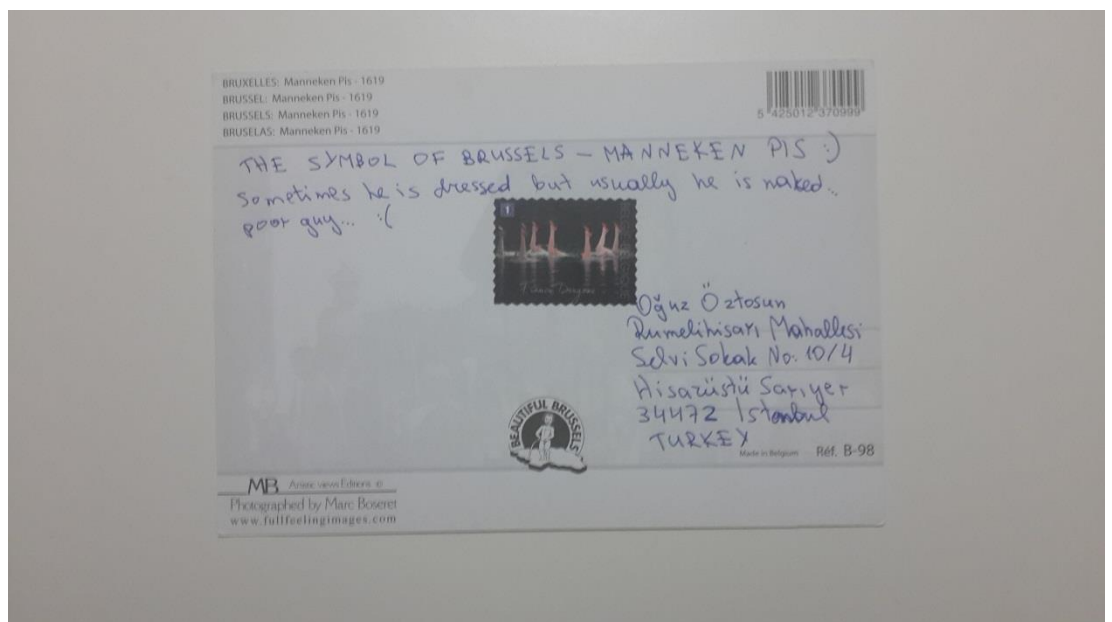
Son olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin önümüzdeki dönemlerde en aza indirgenmesi için öncelikle sosyal bilimcilerin bu tarz çalışmaları daha fazla yapmasını temenni edebiliriz. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının artması, toplumsal cinsiyet üzerine olan genel kanıları yakın bir zamanda değiştirmese de, en azından düşünmeye çağırır. Bu tez, dünyanın her yerinde toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiğini gösterirken, toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılması için yapılan çalışmalardan biri olmak niyetindedir. Tezin yazımında sadece kadınlar üzerine bir analiz yapılmış olması erkeklerin benzer bir durumda nasıl tepki göstereceklerini akla getirmektedir. Bu sebeple benzer bir çalışmanın erkek göndericiler üzerinden yapılması konuyu iki yönlü inceleme olanağı sunacaktır.

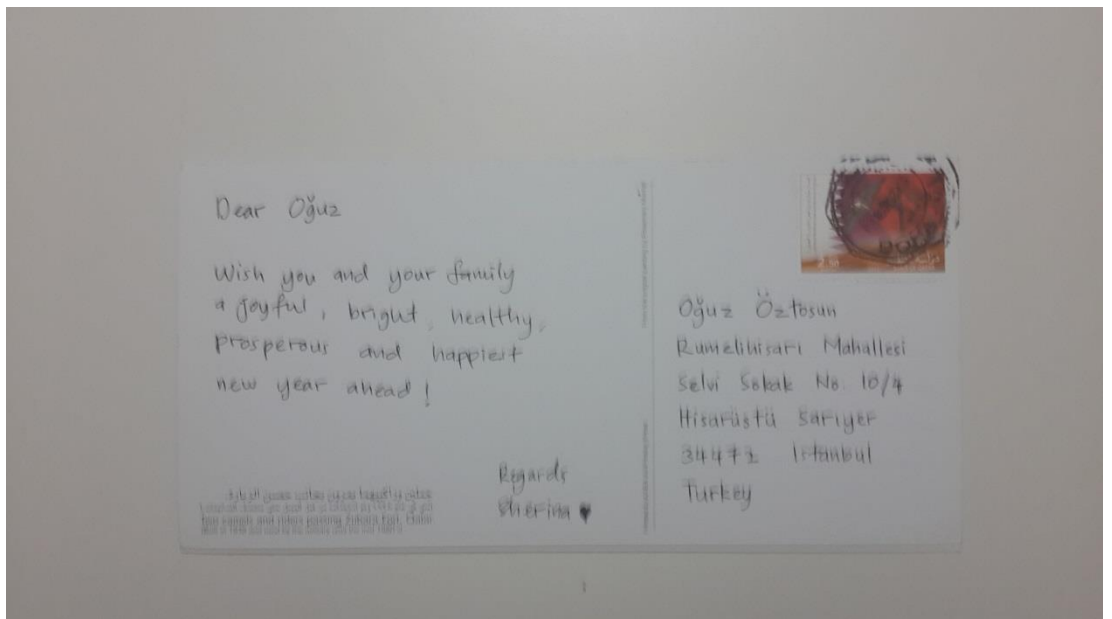
5. EKLER

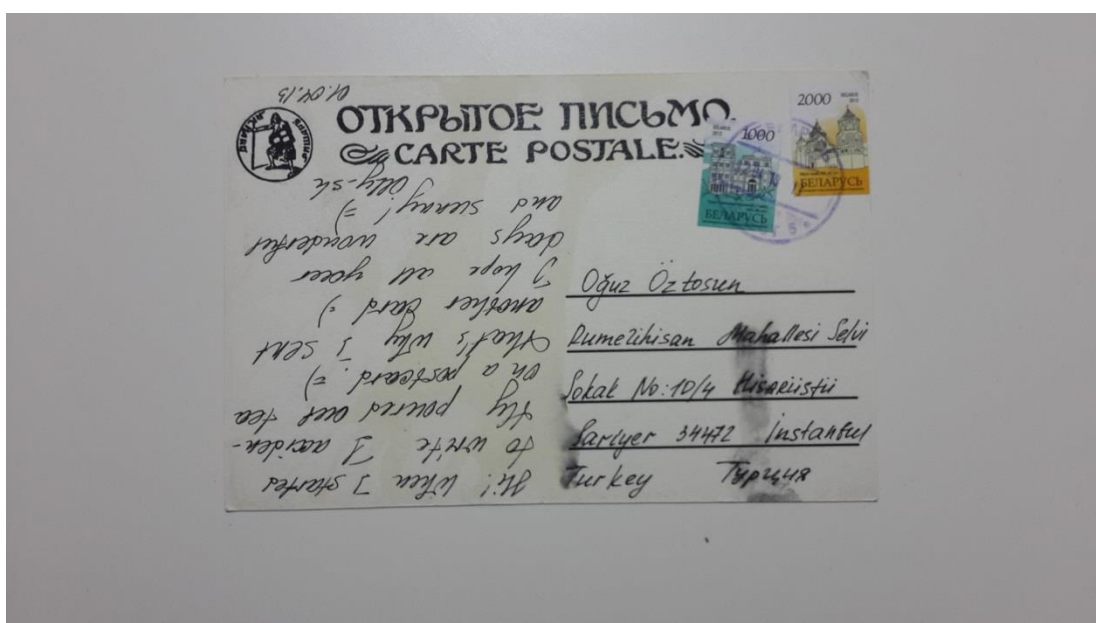

180°|SUR®
180sur.com

BUENOS AIRES - ARGENTINA

Ojuz, this is an other classic
from Buenos Aires.

It's a type of letter design
called "Fileteado".

Also I love street art, so...

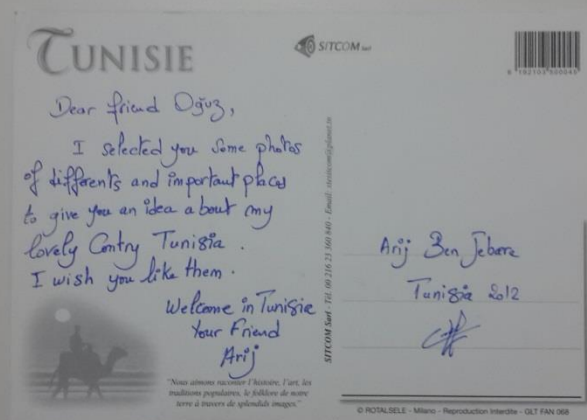
If you look carefully you
can find a "Paradoxa" tattoo

on the Che Guevara's arm.
Sooo argentinian ÷

I hope you like it as much
as me.

Lucia
10/09/12

139 INDUSTRIA ARGENTINA. TODOS LOS DERECHOS RESERVADOS. HECHO EL DEPÓSITO QUE MARCA LA LEY. PROHIBIDA SU REPRODUCCIÓN PARCIAL O TOTAL, SIN EL COMENTARIO EXPRESO DEL EDITOR.

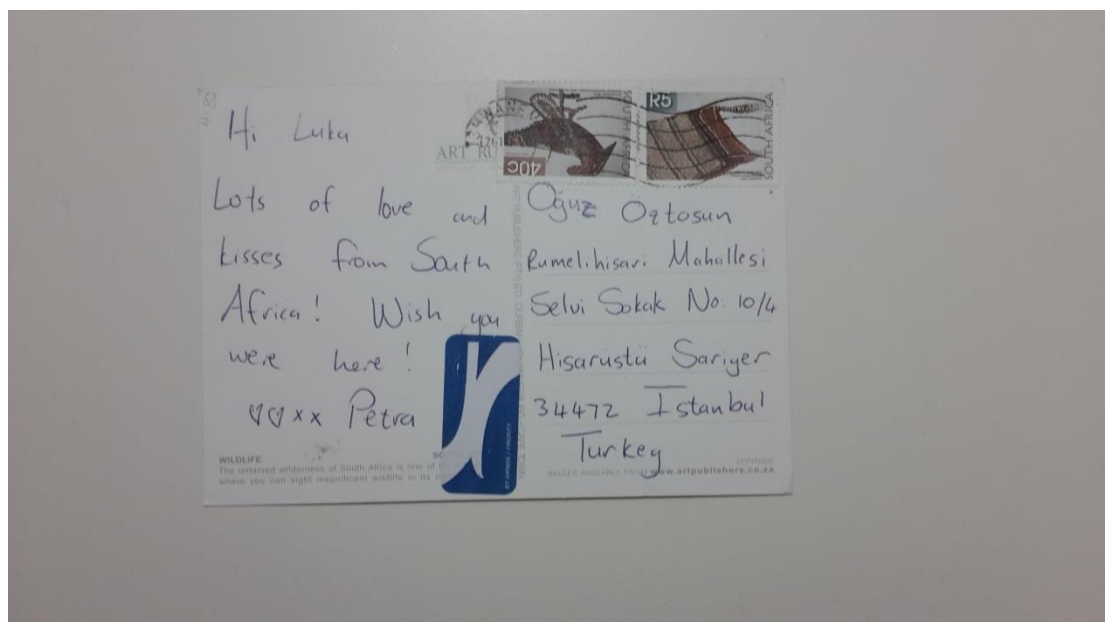

Brown bear - one of the
symbols of East European
countries. But don't think
there are brown bears
with balalaikas walking
along streets drinking
vodka :-))) As for me
I've seen a bear in the
circus and the zoo only.
See you in the summer,
Masha

Oğuz Öztosun
Rumelihisari
Mahallesi Selvi
Sokak №10/4
Hisarüstü Sarıyer
34472 İstanbul
Turkey ТУРКІЯ

6. KAYNAKLAR

KİTAPLAR

BERGER, P. L. – HUNTINGTON, S. (2002), **Many Globalizations**, Oxford University Press, Oxford - New York.

BERKTAY, Fatmagül (2003), **Tarihin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul.

BLUMER, Herbert (1998), **Symbolic Interactionism**, University of California Press, Berkeley.

BOURDIEU, Pierre (1977), **Outline of A Theory of Practice**, Cambridge University Press, Cambridge.

BOURDIEU, Pierre (1980), **Le sens pratique**, Éditions de Minuit, Paris.

BOURDIEU, Pierre (1990), **The Logic of Practice**, Polity Press, Cambridge.

BOURDIEU, Pierre (1996), **Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste**, Çev. R. Nice, Routledge, London.

BOURDIEU, Pierre (1996), **State Nobility: Elite Schools in the Field of Power**, Polity Press, Cambridge.

BOURDIEU, Pierre (2006), **Pratik Nedenler**, Çev. Hülya Tanrıöver, Hil Yayın, İstanbul.

BOURDIEU, P. – WACQUANT L. (2012), **Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev. Nazlı Ökten, İletişim Yayınları, İstanbul.

CASTELLS, Manuel (2013), **Ağ Toplumunun Yükselişi**, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

CAMPBELL, Joseph (2013), **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, Çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

CHODOROW, Nancy J. (1999), **The Power of Feelings**, Yale University Press, New Haven.

CHOMSKY, Naom (2009), **Bilgi Sorunları ve Dil, Managua Dersleri**, Çev. Veysel Kılıç, bgst Yayınları, İstanbul.

ÇAKIR, Serpil (2013), **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul.

DE SAUSSURE, Ferdinand (2014), **Genel Dilbilim Yazıları**, Çev. Savaş Kılıç, İthaki Yayınları, İstanbul.

DIAMOND, Jared (2013), **Üçüncü Şempanze İnsan Türünün Evrimi ve Geleceği**, Çev. Çağatay Tarhan, Alfa Kitap, İstanbul.

FRIEDAN, Betty (1963), **The Feminine Mystique**, W. W. Norton Company, Inc., New York.

FRIEDAN, Betty (1998), **The Second Stage**, Harvard University Press, Cambridge.

GIDDENS, Anthony (1994), **Modernliğin Sonuçları**, Çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

GIDDENS, Anthony (1998), **The Third Way: The Renewal of Social Democracy**, Polity Press, Cambridge.

GOFFMAN, Erving (2014), **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**, Çev. Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul.

GÜMÜŞOĞLU, Firdevs (2013), **Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928-2013**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

İÇLİ, Gönül (2005), **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yayıncılık, Ankara.

KYMLICKA, Will (2004), **Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş**, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

MacKINNON, Catharine A. (2003), **Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru**, Çev. Türkân Yöney ve Sabir Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul.

MAUSS, Marcel (1996), **The Gift Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies**, Çev. Ian Cunnison, Cohen & West Ltd, London.

MAUSS, Marcel (2011), **Sosyoloji ve Antropoloji**, Çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

MILL, John Stuart (1970), **On the Subjection of Women**, Everyman Library, New York.

MONTESQUIEU, Charles-Louis de Secondat (2004), **Kanunların Ruhu Üzerine**, Çev. Fehmi Baldaş, Seç Yayınevi, İstanbul.

OSKAY, Ünsal (2015), **İletişimin ABC'si**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

ROUSSEAU Jean-Jacques (2009), **Emile ya da Eğitim Üzerine**, Çev. İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul.

SIMMEL, Georg (2009), **Bireysellik ve Kültür**, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

ŞENEL, Alâeddin (1982), **İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik, Toplumsal, Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

TAVUCHIS, Nicholas (1991), **Mea Culpa: A Sociology of Apology and Reconciliation**, Stanford University Press, California.

TEKELİ, Şirin (1982), **Kadınlar ve Siyasal, Toplumsal Hayat**, Birikim Yayınları, İstanbul.

THRAKS, Dionysios (2006), **Gramer Sanatı**, Çev. Eyüp Çoraklı, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

THOMAS, W.I. – ZNANIECKI F. (1927) , **The Polish Peasant in Europe and America**, Alfred A. Knopf, New York.

TONG Rosemarie Putman (1989), **Feminist Thoughts**, Unwin Hyman, London.

UYGUR, Nermi (2015), **Dilin Gücü Denemeler**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

WHITNEY, William Dwight (1873), **Oriental & Linguistic Studies**, 2nd volume, New York.

WOLLSTONECRAFT, Mary (2012), **Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi**, Çev. Deniz Hakyemez, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

(2010 a), **Kitabı Mukaddes, Eski Ahit**, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.

(2010 b), **Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit**, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.

(1996), **Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli**, Der. Ali Özek - Hayrettin Karaman vd., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

MAKALELER

BRYSON, Valerie (1999), “Feminism”, Der. R. Eatwell – A. W. Pinter, **Comtemporary Political Ideologies**, Continuum, Londra, New York.

ÇAKIR, Serpil (2014), “Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi”, Der. H. Birsen Örs, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

DAHLGREN, Peter (2000), “L’espace public et l’Internet Structure, espace et communication”, **Réseaux**, 2000, volume 18 n°100, 157-186.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/reso_0751-7971_2000_num_18_100_2217

FLICHY, Patrice (1993), “The Birth of Long Distance Communication. Semaphore Telegraphs in Europe (1790-1840)”, **Réseaux**, 1993, volume 1 n°1. 81-101.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/reso_0969-9864_1993_num_1_1_3272

FLICHY, Patrice (2000), “Technologies fin de siècle: L’Internet et la radio”, **Réseaux**, 2000, volume 18 n°100, 249-271.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/reso_0751-7971_2000_num_18_100_2221

GOODY, Jack (1991), “Alphabets et écriture”, **Réseaux**, volume 9 n°48., 69-93.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/reso_0751-7971_1991_num_9_48_1854

GÖKER, Emrah (2014), “Araştırma Tasarımı Açısından Pierre Bourdieu’nün Sanat Sosyoloji”, Der. G. Çeğin – E. Göker vd., **Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi**, İletişim Yayınları, İstanbul.

ICHEISER, Gustav (1949), “Misunderstanding in Human Relations”, **The American Journal of Sociology**, LV, Eylül, 5-11.

MANSBIRIDGE J. – OKIN S. M. (1995), “Feminizm”, Der. R. E. Goodin – P. Pettit, **A Companion to Contemporary Political Philosophy**, Blackwell, Oxford.

ÖRS, H. Birsen (2014), “İdeoloji: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak”, Der. H. Birsen Örs, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ÖZKAN KERESTECİOĞLU, İnci (2014), “Milliyetçilik: “Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens”ten Frankeştayn’ın Canavarına”, Der. H. Birsen Örs, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

RENAUT, Alain (1993), “The Subject of Communication”, **Réseaux**, volume 1 n°2., 293-303.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/reso_0969-9864_1993_num_1_2_3256

SUNGUR, Suat (2011), “Kaybolan Bir Kutlama Ritieli ve Bir İletişim Aracı Olarak Kartpostal”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Volume: 6, Number: 4, Article Number: 4C0124: 830-856.

UÇAN ÇUBUKÇU, Sevgi (2014), “Sosyal Demokrasi : Melez Bir Politik Gelenek”, Der. H. Birsen Örs, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

VERVILLE, D. – LAFRANCE, J. P. (1999), “L’art de bavarder sur Internet”, **Réseaux**, 1999, volume 17 n°97, 179-209

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/reso_0751-7971_1999_num_17_97_2170

DİĞER KAYNAKLAR

Post-Office Department (1900), “Annual Reports for the Fiscal Year Ended June 30, 1900, Report of the Postmaster-General”, **Miscellaneous Reports**, Government Printing Office, Washington DC.

Post-Office Department (1906), “Annual Reports for the Fiscal Year Ended June 30, 1906. Report of the Postmaster-General”, **Miscellaneous Reports**, Government Printing Office, Washington DC.

ÖZTOSUN, Oğuz (2013), **Une analyse sur les formes des relations sociales par la carte postale comme une ancienne habitude à l’époque d’Internet**, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.

Shabbat Blessings: HaMotzi - Blessing Over Bread Before a Meal,
<http://www.reformjudaism.org/practice/prayers-blessings/shabbat-blessings-hamotzi-blessing-over-bread-meal>

<https://www.postcrossing.com/about/history>

<http://siarchives.si.edu/history/exhibits/postcard/postcard-history>

7.ÖZGEÇMİŞ

Oğuz Öztosun 10 Mart 1990 tarihinde Bandırma’da doğdu. İlk ve lise öğrenimini Bandırma’da tamamladı. 2013 yılında Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Lisans Programı’ndan mezun oldu. 2015 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Genel Sosyoloji ve Metodoloji Yüksek Lisans Programı’ndan bu yüksek lisans teziyle mezun oldu.

